

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

№ 41/42

19. OKTOOBRI

1929

METALLITÖÖSTUSE AKTSIA-SELTS

«ILMARINE»

TALLINNAS, ★ (END. WIEGAND)

ASUTATUD 1859. AASTAL.

RANNAVÄRAVA PUIESTEE 21. TELEF. 12-60 ja 1-39.

JAOSKONNAD:

MALMI-, TERASE- ja VASE VALAMINE, SEPA ja KATELSEPA, TISLERI, TREIMISE TÖÖKOJAD ja METALLIDE AUTOGEEN ning ELEKTRILINE KOKKUKKEETMINE.

TÖÖKOJAD TEEVAD:

Igasuguseid laevamasinate ja mehhanismide parandustöid, katla ja selle osade parandusi, mootorite ja nende osade parandusi ja uuendusi, propellerisi prongsist ja terasest, igasugust teras-, malm- ja vase valu, võllide õiendamist ja kokkukeetmist ka kõige vastutusrikkamates kohtades ning igasugustes mõõtudes kui ka igasuguseid muid töid metallitööstuse alal.

Õseärafist rõhku pannakse *töö headuse* ja *kiiruse* peale

TERMIINIDE JA HEADUSE EEST TÄIELIK VASTUTUS

A.-S. „NAEL“

TALLINNAS, KOPLI TÄN. 11 :: TELEFON 17-10.

Telegr. aadr.: „NAEL“

Tehas valmistab

raudnaelu ja hobuseraudu

igas suuruses.

Sõjasaanduse ajakiri

S Ö D U R

№ 41/42

Laupäeval, 19. oktoobril 1929.

XI aastakäik.

Riigikaitse muredest.

*„Sõdurile“ kirjutanud kindral J. Tõrvand
Kaitsevägede staabi ülem.*

Üldisi sissejuhatavaid mõtteid.

Meie Vabariik sündis sõdade ja revolutsiooni keerises. Oma olemasolu kaitseks uuesti „selja sirgu ajanud“ Eesti rahvas oli sunnitud pidama ohvrirerikast Vabadussõda. Relvadega tuli kaitsta riiklist iseseisvust.

Ei ole mingit põhjust arvata, et inim-sugu peatselt jõuab püsiva rahu ajajärku, olgugi, et kõikjal näeme pinevat ja pidevat sõjavastast tööd. Meie võime unistada rahutöö lõpulikust realiseerimisest sarnaselt, et igale rahvale on kindlustatud tema loomulik tung iseseisvalt ning oma jõu ja võimaluste kohaselt areneda, olles selle juures sõbralikus koostöös teiste rahvastega. Kuid tänapäeva reaalne elu karmilt löhub neid unistusi. Suured riigid kõnelevad väevähendamisest, kuid samal ajal intensiivselt loovad uusi, tehnika viimase sõna järele, võitlusabinõusid. Meie põlvele osaks saanud ajalooline periood on täis veriseid võitlusi — küll rahvusvahelisi, küll sisesõjalisi (revolutsioonilisi). Need võitlused ise sünnitavad uusi eeltingimusi uuteks võitlusteks. Olgu siin illustratsiooniks vaid Ungari „nem, nem soha“! Ahelatesse taotud Saksa energia, Itaalia rahva arvu ja iseteadvuse pöörane kasv, kääriv lähedane- ja kaugel Ida, III internatsionaali ässitav töö jne. jne. — kõik see armutult hävitab igasugused väljavaated juba homme näha püsivat

rahu. Võib olla meie lapse-lapsed saavad elama juba sarnases ajajärgus, kus rahvad on jõudnud ainuüksi tõeliseni desarmeerimiseni — desarmeerimiseni psühholoogiliselt. Meie põlve kohuseks on noort Eesti Vabariiki sellele helgele tulevikule vastu viia, läbi rahvusvahelise viha ja umbusalduse.

Rahu aade on Eestis populaarsemaid. Ja tõeliselt meil pole midagi „jagada“ oma naabritega. Meie tahame vaid, et läbikäimises teistega valitseks „tõde ja õigus“. Meie hüüdsõnaks on — sõbralik koostöö kõikidega, kes meie vastu heatahtliselt ja vastastikkudel alustel huvi tunnevad. Meie võime igal pool puhta südamega kinnitada, et Eesti on juba psühholoogiliselt desarmeerunud. Samal ajal aga ei saa meie tähelepanemata jätta meid ümbritsevat reaalselt elu ning kinni pigistada silmad meid varitsevate ohtude ees. Ja kaine ning külm realiteedi hindamine ütleb, et meie sõjavastane psühholoogia ainuüksi veel ei too maa peale rahu. Suurte riikide huvide kokkupõrkel kistakse väiksed rahvad kaasa vastu oma tahtmist. Iga koolipoiss teab, kuis Eesti territoorium on olnud võõraste tallermaaks nende omavahelistel sõjasõitudel. Eesti rahvast on „müksatud“ ja alandatud. Nüüd ei tohiks see enam korduda. Ja sellepärast — olgu me sunnitud alati mõtlema riiklise enesekaitse peale, juhuks kui ajaloo sündmustik meilt seda nõuab. Meie minevik, koos kääriva ja rahutu olevikuga manit-

End. Läti saadik Eestis J. Seskis

Lahkus Tallinnast 4. okt. s. a. saadikuks määramise puhul Moskva. Minister J. Seskis viibis saadikuna Eestis üle 8 aasta, võltes siin suure lugupidamise. Austas „Sõdurit“ oma kaastöega.

seb ettevaatusele. Ettevaatus kohustab riikilooma endalesarnased riigikaitse jõud, missisaldaks maksimum eeldusitajajärjekaks kaitseks, kui meile kallale tungitakse — üks kõik mil teel või viisil. Need jõud peavad suutma kangelaslikult võidelda „viimase veretilgani.“ Ei suuda meie ise end kaitsta, vaevalt sirutavad siis oma abistava käe naabrid ning lähedased ja kaugemad sõbrad.

Kangelaslik võitlus riiklise iseseisvuse eest kõigepealt eeldab vajadust, et rahva massides valitseks võitlustahe. Kuid tahe ainuüksi ei anna soovivat efekti, eriti praegusel tehnilisel ajajärgul. Et see tahe suudaks end maksma panna, on vaja anda kaitsejõududele olude- ja võimalustekohane organisatsioon ning igakülgne sõjaline ettevalmistus. Sellejuures peame meeles pida-

ma, et väeosad lahinguväljal tänapäev ja homme nõuavad paremat varustust, kui need üksused, kes Vabadussõjas, tolleaegses heroilises ajajärgus, palja jalu, tühja kõhuga ja puuduliku relvastusega lahinguid löid. Kaitsejõud omas tervikus nõuavad praeguse aja tehnika kohaseid võitlusabinõusid. Juba rahuajal, alatasa sammu pidades tehnika saavutustega, tuleb neid praktiliselt tundma õppida ja omaks võtta. Tehnika nõuab praktilisi oskusi. Ei ole näiteks kasu heast lennukist, kui lendur ei tunne end õhuruumis koduse- na, või, mis veel halvem — esimesel maandumisel masina puruks ajab.

Eelpool allakriipsutatult rõhutasin, et meie riik on veel kohustatud alatasa mõtlema enesekaitse korraldamise peale. Ja tõele au andes, võib rahuldustundega ära märkida, et kaitsejõudude ja üldse riigikaitse ülesehitamise alal on kulutatud Eesti rahva poolt hulk energiat, on ülesnäidatud head tahtmist, vaatamata ainelistele raskustele. Rahuldustundega võime ka ära märkida, et see energia ja tahe on oma vilja kannud, mille tõenduseks asjaolu, et meie kaitsejõud ning üldse riigikaitsekorraldus võõraste hindamises on lugupidamise väärilisteks tunnustatud. Sellest paistab, et rahva poolt antavad ressursid on üldiselt otstarbekohaselt kasutatud.

Samal ajal aga ikka selgemalt ja selgemalt avaldub poliitilistes ringkondades tendents riigikaitse alal võimalikult rohkem kokkuhoida. See tendents tundub loomulikuna, sest Rahvasteliidu töö, Kelloggi ja Litvinovi paktid, Locarno ja rida desarmeerimise konverentse ning teisi rahukindlustamise poole püüdvaid rahvusvahelise elu nähteid hellitavad lootusi, et vast möödunud Maailmasõda tõesti jääb viimaseks sõjaks, vähemalt kultuurrahvaste vahel. Miks siis kulutada suuri summasid riigikaitse peale, kui mingisugune vägivald meie olemasolu otsekohele ei ähvarda.

Pidades ka omalt poolt loomilikuks tendentsi riigikaitse kulude vähendamise-

seks, pean siiski ära märkima, et alaline ja intensiivne rahupropaganda teeb seda tendentsi ebaloomulikult tugevaiks, mis hoopis ei vasta praegusel ajal meid ümbritsevatele karmile poliitilisele olukorrale. Teiseks põhjuseks võib olla siin asjaolu, et meie omas igapäevases töös ja askeldusis ning poliitilises võitluses riigikaitse küsimused nagu nihkuks tagaplaanile, nagu püütaks süvenemata neist mööda minna, ilma, et neid analüseeritaks ja vastust otsitaks, kas on meie riiklik olemasolu küllaldaselt enesekaitse mõttes kindlustatud. Meil on kombeks saanud, et põnevatest riigikaitse küsimustest avalikult ei kõnelda. Olgugi, et saladusepidamise nõue seda nii mõnelgi juhusel ei keela. Kui jälgida teiste riikide ajakirjandust, siis näeme, kuid avalikuse ees valgustamist leiavad väga mitmesugused sõjalised ja poliitilised küsimused, mis teatud riigi kaitse seisukohalt väga täht-

sad. Nende ridade kirjutajal oli juhus viis aastat tagasi avalikult allakriipsutada, et meie riigikaitse küsimus on paljudele, paljudele kodanikkudest terra incognita. Seda ei tohiks aga olla, sest tööolude tundmine ainuüksi annab võimaluse objektiivselt otsustada riigikaitse tegeliku seisukorra üle. Tööolude tundmine avab ka väljavaated selle kohta, mis oleme kohustatud tegema, et leida võimalusi puuduste kõrvaldamiseks, niivõrt, kui see üldse kätte saadav meie oludes. On vaja rajada uusi sihte. Käies endisi radasid, ei ole näha väljavaateid selléks, et ajaga suudaksime sammu pidada. Nende uute sihtide leidmiseks kaasa aidata on kõikide kodanikkude, eriti aga poliitiliste tegelaste kohus. Tahan edaspidi peatuda mõningate riigikaitsega seotud küsimuste juures — ainsa eesmärgiga — jõudumööda kasulik olla nende küsimuste selgitamisel.

Läti Vabadussõjast osavõtnutele.

Läti Vabariigi Valitsus otsustas 18. novembriks 1928. a. annetada Läti iseseisvuse 10. aasta mälestusmedal nendele Eesti kodanikkudele, kes:

1) on teeninud Eesti kaitseväe osades või asutistes, missugused ajajärgul 18. novembrist 1918. a. kuni 11. augustini 1920. a. (Läti Vabadussõja kestel) tegelikult osa võtsid Läti vabastamisest, teotseades praegusel Läti territooriumil punaväe ja Landeswehri osade vastu ning

2) kes pole kohtu poolt karistatud õiguste kitsendamise või õiguste kaotamisega.

See mälestusmedal antakse välja neile, kes 18. novembriks 1929. a. selle saamiseks soovi avaldanud.

Sellepärast palutakse kõiki tegevteenistusest vabastatud kaitseväelasi, kes vastavad ülaltoodud tingimustele ning kes soovivad tähendatud mälestusmedalit saada, saata vastavad kirjalikud sooviavaldused kuni 18. novembrini 1929. a.

— sõduritel — sellele kaitseväeringkonna ülemale, kus nad kaitseväeteenistusse võeti, frondikomisjonides vabatahtlikult teenistusse astunud — aga vastavale kaitseväeringkonna ülemale oma päritolu lärele;

— ohvitseridel, kv. ametnikkudel, arstidel ja rohuteadlastel — saata need sooviavaldused Kv. staabi IV osakonnale.

Sooviavalduses tuleb ära näidata: perekonna-, ees- ja isanimi, elukoht, sündimise aeg, päritolu, missuguses väeosas ja selle allüksuses (polgus, pataljonis, roodus jne.) teenis Läti territooriumil tegetsemise ajal ja mis ajast mis ajani osa võttis Läti vabastamisest.

Sooviavaldused on tempelmaksust vabad.

Tallinnas, 16. oktoobril 1929. a.

Kaitsevägede staap.

Kuukomisjon.

K. Trakmann.

I. Kuukomisjoni tähtsus.

Iga kuu esimestel päevadel on väe-
osade majandusosakondades kibe töö.
Teostatakse järjekorralist revisjoni. Et
see iga kuu kordub, muutub töö mõnikord
šablooniliseks ja pealiskaudseks. Juhtub,
et mõni komisjoni liige hiljaks jääb ja ko-
hale ilmudes ainult alla kirjutab teiste
liikmete poolt kindlaks määratud resul-
taadile, ja isegi need kokkuvõtted on sa-
gedasti juba valmis pandud majandust juht-
ivate ametnike poolt.

Nii kestab asi mõni aeg, kuni ühel ilu-
sal päeval ilmsiks tuleb, et kassas juba
pikemat aega on olnud suurem puudujääk,
mida on nii või teisiti varjatud. On juht-
unud ka, et kuukomisjone üldse pole ol-
nud. Resultaat on — kibedad etteheited
üks teisele ja keerulised arvestused, kes
ja kui palju nüüd maksma peab, kui ei soo-
vi ise kohtu alla sattuda ja raiskaja enda
käest midagi pole võtta. On juhtumeid,
kus ülemus puudujäägi katab, sellejuures
ette teades, et temal veel mitu aastat tu-
leb tasuda riigikahju tasumiseks tehtud
võlga, kuna tegelik raiskaja ise vahepeal
vangimajas järel mõtleb oma endise hiil-
guse üle.

On isegi arvamisi, et kuukomisjonid
üldse on üleliigsed, nemad ainult uinuta-
vad väeosa ülema valvsust, kes nende
peale lootma hakkab, et vastutus nii kui
nii ülemuse peal lasub ja õigem oleks neid
kuukomisjone hoopis ära muuta. Kuid
mis peaks asemele tulema? Väeosa ülem
ju ise ikka ei suudaks järjekorraliselt
revideerida ja peaks revisjoni teostama
jälle alluvate ohvitseride kaudu ja teatud
perioodi järele. Nii saaksime needsamad
kuukomisjonid. Kuigi palju on juhtusid,
kus kuukomisjonid tegelikult aset leidnud
raiskamist pole suutnud selgitada, kuna
riigikontrolli revidendid tema kiirelt leid-
sid, ei pea kuukomisjonide tähtsust alla-
hindama. Nende funktsioone võiks võr-
relda välispolitsei omaga. Väga harva
paljastab postil seisev konstaabel või vä-
lispolitsei komissar mõnda suuremat kur-
ritegu. Selleks on harilikult kriminaal-
politsei erilisi oskusi vaja. Kuid võtke
konstaabel ja komissar nende postidelt ja
— röövimised leiaksid aset lausa päeva
ajal! Sama vahakord on kuukomisjonil

ja riigikontrolli revidendil. Vähemaid
puudujääke ja juhuslikke raiskamisi on
kuukomisjonid paljastanud hulgana. Töö-
tab ju suurem osa kuukomisjone täiesti
korrapäraselt ja kahtlustused nende tege-
vuse kohta tulevad ilmsiks peamiselt mõne
üksiku juhtumise tõttu, kus tõesti on tali-
tatud lohakalt.

Kui vaatleme kaitsevæes viimastel aastatel
ettetulnud raiskamiste ja muude ma-
jandusse puutuvate kuritegude kohta
teostunud kohtuakte, siis näeme, et harili-
kult on riigikontrolli revidendid need ol-
nud, kes asja üksikasju põhimõttelikuult
selgitasid. Kuid asjade algatajana esineb
kontroll harvem. Suuremal osal juhtu-
meil on asja algataja kaitsevæe ülemus, ja
kes asjale ligemal seisab, teab, et just kuu-
komisjonide liikmete seas tekkinud kaht-
lused on ülemusele tõuke annud kontrolli
revidente kohale paluda. Niikaua kui ri-
viülemus peab ühtlasi majandust juhtima,
on kuukomisjonid tarvilikud. Seda enam
on kahju, et maksvad seadused nende ko-
misjonide asjus mitmele arusaamatusele
annavad aluse.

II. Maksvad seadlused ja korraldused.

Osaliselt on väärnähtuste põhjus sel-
les, et kuukomisjoni liikmed ei tea iga-
kord, mis ja kuidas revideerida. Lige-
mad tehnilised juhtnõõrid puuduvad. Vas-
tavad keskastutused on aga majanduslist
asjaajamist ja aruandmise korda viimaste
aastate jooksul sagedasti muutnud, osalt
on elu ise uued probleemid üles seadnud.
Nii oli meil alguses puhtal kujul eelsum-
made majapidamine ja kuukomisjon pidi
kogu majapidamist terves ulatuses revi-
deerima (Var. Val. Rahaasj. jsk. ringkiri
nr. 3), hiljem hakkasid tekkima säästsum-
mad, veel enne nende legaliseerimist;
nende legaliseerimisega (R. T. 81/82 —
25. a.) muutus loomulikult revisjoni tehni-
line töö eriti rahaosas. Sõmini ksk. 189
— 1926. a. piiras kuukomisjoni ülesandeid
rahalise aruandluse revideerimisega, ja
sama aasta ksk. nr. 453 juure lisatud juht-
nõõrid panid maksma uue korra eelkrediit-
ide arvestamisel.

Ühtlasi muutusid aruannete vormid.
Näiteks Var. Val. ül. käsk nr. 1 — 24. a.
juure oli lisatud aruande vorm nr. 4, kus
ka kuukomisjon alla pidi kirjutama (mär-

kus 3). Sõmini ksk. 453 — 26. a. on lisatud ka vorm nr. 4, kus seda enam ei nõuta, sest kuukomisjon pidi nüüd tegutsema Sõmini ksk. 189 — 1926. a. vastavalt. Ühes suuremas asutuses oli aga 1927. a. jooksul revideeritud uut vormi nr. 4 aluseks võttes, mis lisatud ksk. 453 — 1926. a. juure, ja selle tagajärg oli, et komisjon mehaaniliselt ainult krediidi summe revideeris (sest ainult need leidusid vorm nr. 4), kuna säästsummad ja rida kõrvalisi sissetulekuid hoopis jäid revideerimata. Lõpuks on ka Sõmini ksk. 453 juure kuuluvad juhtnõõrid ja lisad jälle muudetud Sõmini ksk. 138 — 1928. a. ja antud uued juhtnõõrid kassakorra kohta kaitsevääs. Neis juhtnõõrides on § 23, mis eriti võiks kuukomisjone huvitada (kassa- ja rahapearaamatu pidamise kord). Pealegi ei ole kõik need muudatused mitte just Kaitseministeeriumi algatus, vaid on antud Rahaministeeriumi määruste arendamiseks (R. T. nr. 60 — 26. a., R. T. nr. 11 — 28. a.). Ja seda peab kuukomisjon kõik teadma ja oma puht tehnilist töö korda uue majanduskorra kohaselt muutama!

Ainult ülalmainitud kahetsemisväärilise vaatega kuukomisjonidele kui vähetahtsatele võib vast seletada, et muidu väga mitmekesistes ja läbitöötatud instruksioonides just kuukomisjonide tehnilise töö kohta on vähe leida näpunäiteid. Viitamine Sõjaseaduste kogu raamat XX § 45-le nagu ksk. 189 — 1926. a. ei lahenda ju asja, sest § 45. ei ole sugugi näha, kuidas nimelt talitada, vaid seal on üles seatud ainult revisjoni põhinõuded. Pealegi on XX raam. § 45 ainult Üldise arvepidamise seaduse §§ 284—288 arendus Kaitseministeeriumi suhtes. Kui riviohvitser peab kompaniid kuhugile viima, paraadil või vahtkonnas tegutsema või lihtsalt ratsa sõitma — igal juhul on olemas määrustik, resp. üksikasjaline juhtnõõr, kus on öeldud, mida ja kuidas peab tege-ma. Määratakse teda aga kuukomisjoni, siis tuleb temal ise teada, mis teha. et XX raamatu § 45 nõudeid täita! Pealegi eeldab vene seadus laekakasti ja laekalehtede olemasolu, mida meil juba 1919. a. peale ei ole, sest raha hoitakse Eesti Panga osakonnas. Kõik reeglid laekakasti avamise ja rahavõtmise (resp. paigutamise) kohta pole maksivad. Samuti eeldab § 45 majanduslise käsukirja, mis aga 1. I. 24. a. on kaotatud (R. T. nr. 1 — 24. a.) ning raha ja varanduse arvestamine sünnib ainult vastavate

dokumentide põhjal. Viimase korralduse arendamiseks on antud Var. Valitsuse ülema käsk nr. 20 — 1923. a., mis hiljem osalt muudetud ja asendatud Var. Val. ül. käsuga nr. 8 — 1926. a. Tähendatud käskudega esialgu seati sisse kassaorderid, mille järele kõik sissekanded raamatutesse pidid sündima vastava ülema poolt antud orderi põhjal. Hiljem leiti selle korra liig tülika olevat ja ülemuse korraldusel märgitakse nüüd otsekohe dokumentidel, ja peale raha sisse- või väljamineku raamatusse kandmist märgitakse dokumendile ka kassa- ja pearaamatu järjekorra number. Selle juures on muidugi maksma jäänud üldine seaduse põhimõte, et raamatupidaja mitte ise oma pead sissekandeid või operatsioone ei tee, vaid registreerib ainult ülemuse korralduste põhjal sündinud summade liikumisi. (Võrdle Üld. arvep. sead. §§ 43, 59 ja 111). Seda põhimõtet võiks muuta ainult Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse teel*). Ülalnimetatud käsud näevad küll ette dokumentide registreid, kui tehtud korralduste registrit ei ole. Seda peab silmas pidama, sest just see asjaolu mõjutab tunduvalt kuukomisjonide ülesannete teostamise korda.

Lõpuks võiks veel märkida, et „Üksiku väeosa majapidamise seadlus“ (R. T. 70 — 27. a.), kuukomisjone senises mõttes üldse ette ei näe, sest kogu majandus on tsentraliseeritud Varustus Valitsuse kätte ja rivi ülemus on kõrvaldatud majanduse otsesest juhtimisest. Kuid see seadlus on makssev ainult mõnes väeosas katsena. Kaugelt suurem osa väeosi ja asutusi käivad veel endise reegli s. o. XX raamatu ja Üld. arvep. seaduse § 284. järele. Viimane § 284 on üldine reegel kõikide perioodilistele revisjonidele, XX raam. § 45 aga täiendav eeskiri kaitseministeeriumi kohta, mille käsitlemisel üldreeglit peab silmas pidama.

Kuna kõigil lugejail neid käepärast ei ole, toon siin Sõjasead. kogu § 45 ja Üld. arvep. sead. § 284. tõlke:

*) See seaduse nõue on kooskõlas kameraal-teaduse põhilausega, et majanduslikes organisatsioonis asjaajamine oleks jaotatud: 1) juhtimine (juhatus, rüüül, majüül), kelle poolt korraldused tulewad ja kelle käes on tegelik majapidamise juhatus, 2) täideviimine (kassir, laduüülem, laekahoidja, kortermeister, töökompanii üülem jne.) ja 3) arvepidamine (raamatupidaja, asjaajaja), kes ühtlasi peab mõjuma kontrollina. Kui ka ainult kaks neist funktsioonidest on koondatud ühte ja samasse kätte, siis loetakse seda organisatsiooni puuduseks.

XX r. § 45. Rügemendi ja kompanii summade revedeerimiseks määratakse rügemendi käsukirjaga iga kuu, võimalikult mitte hiljem kui neljandal kuulpäeval, komisjon ühest vanem-ohvitserist või vanemast ohvitserist ja kahest ohvitserist, eestkätt kompanii ülematest. Summade revisjon teostatakse käsukirjade, rahapearaamatu, kassaraamatu, laekalehete, sissetulevate paberite registerraamatu (kus eraldi raamatu lõpus või erilises tema lisas sisse kirjutatakse taloonid ja postikutused), ning renteide ja posti ja telegraafi asutuste kvitüüngite ja allkirjade järele. Selle revisjoni juures komisjon teostab: a) kas on õieti sisse kantud rahapearaamatu lahtritesse ja laekahoidia kassaraamatusse raha sissetulek ja väljaminek, ja kas on õieti näidatud kokkuvõtet, ülekanded ja ülejäägid järgmiseks kuuks ja b) kas on õigel ajal saadud raha sissetulnud taloonide ja kutsete järele, kas on õigel ajal nende rahade saamisest avaldatud käsukirjas ja kas on kõik saadud raha õigel ajal sisse kantud rahapearaamatusse ja kassaraamatusse. Ühtlasi revedeeritakse raha, mis väljaminekuks kirjutatud, kuid veel on ära saatmata, samuti raha, mis on rahakäsitajate käes.*) Oma revisjoni tagajärje märgib komisjon rahapearaamatus, kassaraamatus ja laekalehtedel ja kannab rügemendi ülemale ette juureslisades aruande kindlaks määratud vormi järele summade seisust-kroonu laekakastis, millest avaldatakse rügemendi käsukirjas. Revisjoni komisjoni liikmed langevad seadusliku vastutuse alla väärnähtuste mitteavalikuse tegemise eest, kui sarnased olid.

Märkus: (laekakasti avamise kohta komisjoni töö ajal).

Üldarv. sead. § 284. Igakuulist või muud perioodilist revisjoni teostajad isikud on kohustatud võrdlema ja revedeerima: 1) kas kõik lauajuhendite järele perioodi ajal laekahoidjale või kroonu varanduse hoidjale antud ettekirjutused ja teised dokumendid on esitatud revisjonile, 2) kas on terved nõõrid, pitsatid ja lehed raamatutes; kas pole raamatutes ja dokumentides väliakratsimisi, juurekirjutusi või parandusi, mis kahtlased ja seadusega keelatud, ja kas raamatud ja dokumendid on hoitud nõuetavas korras; 3) kas on õiged lehekülgede järele erilised ja üldised kokkuvõtted ja ülekanded, — seda revedeeritakse summade kokkupanekuga; 4) kas on kõikide sisse- ja väljaminevate numbrite all nõuetavad tõestused; 5) kas kõik sisse- ja väljamineku numbrid on märgitud, vastavalt dokumentidele, õigel ajal ja õiges rühakäsitajate; kas samas arvus on näidatud raha ülejääk eelmisest perioodist, mis leitud oli tol ajal teostatud revisjonil, ja kas käesolevaks revisjoniks on õieti välja arvatud raha ülejääk; 6) kas kõigi postiasutusest saadud teatiste järele on vastu võetud ja sissetulekuks kirjutatud postiga saadetud summad; kui aga mõnda summat saadud teatise kohaselt ei leidu sissetulekuks, siis, kas on see teatis ise alles. (Märkus: selleks peavad kõik postilt saadud teatised posti kaudu saadetud summade kohta olema kirjutatud sissetulevate paberite raamatusse); 7) kas väljamineku numbrid on kooskõlas tasulehete ja käskudega või ettekirjutustega, mis mitmesuguseid väljamakse kindlaks määravad. Selle juures vaatavad revedeerijad: kas on õigel ajal summad väljaminekuks määratud; kas on õigelt tehtud arvestused väljamaksetele; kas neid ei ole enne kindlaks määratud tähtaega tehtud; kas on saajate allkirjad, ja kui

on makstud volinikule, siis kas oli kättesaamiseks seaduslik volitus; kas on teadaannet neist asutustest, kellele olid summad saadetud, nende saamise kohta ja kui teadaandeid õigel ajal pole saadud, siis võtab revisjoni teostaja kolleegium abi nõud tarvitusele, et neid välja nõutaks või nõuab neid omalt poolt; 8) revedeerides täitmata jäänud väljaminekuid, revedeerijad vaatavad, kas on tähelepanu väärivad mittetäitmise põhjused, s. o. kas määratud summe ei peeta kinni asjata.

III. Kuukomisjoni töökord.

Juba antud lühikesest maksvate korralduste ülevaatuses paistab silma, et XX raam. § 45 käsitlemisel tuleb teatud mõttekäigu teel otsusele jõuda, mis nimelt teha arvepidamise korra muutmise tagajärjel. Tegelikult on kuukomisjonide praktika üksikutes väeosades läinud mitmesugust teed. Kõrvale jättes selle praktika üksikasjalise kirjelduse, kuna praktika saadasti on tingitud olnud majanduse ajal tegevate (s. o. revedeeritavate) isikute näpunäidetest komisjonidele, tuleks kaaluda: 1) kuidas tuleb talitada kuukomisjonil XX raam. § 45. järele, kui seda paragrahvi võtta tema algkujus, ning 2) kuidas tuleb talitada, arvesse võttes maksma pandud uuendusi.

XX raam. § 45. näeme, et kogu revisjoni alus oli käsukiri ja tema alusel tuli revedeerida rahapearaamat, siis kassaraamat. Tegelikult revedeeriti harilikult küll enne kassaraamat, siis rahapearaamat. Revisjon piirdus käsukirjas tähenatud summade liikumise sissekannete vaatlemisega, raamatute üksikute kontode kokkuvõtmisega ja sel teel kassaseisu kindlaks tegemisega. Laekalehed ise olid laekakastis ja nendega kassaseisu võrreldes võis otsusele jõuda, kas raha on alles. Et kuukomisjon nimelt oleks pidanud raha kastis üle lugema, seda § 45 ei nõua, ja arvestades kogu rahakasti korraga, ei olnud seda tarvis. Kuid üle lugema pidi raha, mis veel väljasaatmata, kuid juba väljakirjutatud, ning raha, mis oli käes rahakäsitajatel. Dokumentaalselt pidi komisjon ainult taloone ja postikutseid revedeerima, nende järele raha saamise ja käsukirjas sellest avaldamise mõttes. Muude operatsioonide kohta, mis asutuses võisid ette tulla, ei tarvitsenud komisjon dokumente vaadelda, kui operatsioonid olid käsukirjas avaldatud. Üld. arvep. sead. § 284 ei omanud kuukomisjoni kohta erilist tähtsust.

Et kuukomisjon dokumentaalset revisjoni ei teostanud, paistab eriti silma, kui võrrelda tema kohuseid n. n. aastakomis-

*) Приходо-расходчики.

joni omadega (XX raam. § 47), kus nimelt dokumentaalset revisjoni alla kriipsutatakse.

Oli revisjon sel viisil teostatud, tegi komisjon vastavad märkused rahapearaamatus, kassaraamatus ja laekalehtedel. Peale selle pidi ette kandma rügemendi ülemale laekakastis alalhoitavate summade seisu.

Praegusel ajal on näidatud korras revisjoni üldse võimatu teostada. Esiteks ei ole käsukirja, kust võiks ammutada väeosa ülema poolt sanktsioneeritud andmeid. Tekib küsimus, millega peaks kuukomisjon käsukirja asendama. „R. T.“ nr. 1 — 1924. a. avaldatud seadlusest ja varustus valitsuse ülema käskudest nr. 20 1923. a. ja nr. 8 — 1926. a. paistab, et on mõeldud lugeda tõendavateks dokumentideks kassaraamatu juure algdokumentid, kui aga need on ära saadetud, siis dokumentide registrid ja raha-arve osakonnalt kinnitatult tagasi saadetud kuu aruanded. Muud alused puuduvad. Sellega tuleb komisjonil tegelikult dokumentaalselt revideerida ja dokumente ja registreid kasutada kassaraamatu ja rahapearaamatu revisjonil, eriti selgitades kas kõik dokumendid on esitatud (üld. arvep. sead. § 284 p. 1). Tegelik elu on aga näidanud, et just ebaausad laekahoidjad on püüdnud dokumente algusest saadik kõrvaldada või niiviisi kviteerida rahasaamist, et asutuses sellest jälgi ei jääks. Käsukirja ja igasuguse teda asetava ja väeosa ülema poolt kinnitatava nimekirja (memoriaal, eriline lauajuhend, käskude register?) puudumine ja algdokumentide poole pööramine teeb vajalikuks veel ühe toimetuse. Nimelt peab praegune kuukomisjon enne raamatute revisjoni juure asumist veel kaks asja tegema: 1) Peab kindlaks tegema, missugused on õieti antud väeosa või asutuse üksikud rahakäsitajad. See küsimus võib mõnes väikeses väeosas vast lihtne olla, kuid suuremates asutustes (näit. kus on töökojad, põllumajanduslikud ettevõtted või lihtsalt maksulised telefonid jne.) on see esialgne selgitamine ilmtingimata tarvilik. On jälle juhtusid, kus kuukomisjonid terved majanduse alad jätsid kahe silma vahele, nii et kuritegelikkude kalduvustega majandustegelane paari-kolme kuukomisjoni järele neilt aladelt saadavaid summe pööras oma kasuks, ühtlasi muidugi dokumente kõrvaldades. Ja ainult varustavatest ja korrespondeerivatest asutustest järele pärides, mis rahad revideeritava

asutusele olid saadetud, võis kuritegu paljastada.

2) Peab selgeks tegema, mis liiki dokumente peetakse teatud alal ja kuidas neid registreeritakse. On ette tulnud, et laekahoidja peale kinnitatud kvitüüngite kotsaraamatu veel ühe kotsaraamatu oli muretsenud, kust kvitüüngi välja andis neil juhtudel, kus arvas võimaliku olema raha omastada: selle kotsad muidugi jäid asjaajajale teadmatuks ja rahapearaamatusse ei sattunud. Kui teatud alal (näit. töökojad) abiraharaamatuid peetakse, peab komisjon neid ka arvesse võtma ja pearaharaamatu ning kassaraamatuga võrdlema. Just need kõrvalalad võimaldavad koduseid (s. o. kinnitamata) kotsaraamatuid kasutada, kui laekahoidjal on teada, et komisjon neid alasil ja abirahamatuid arvesse ei võta. Samuti praktiseeritakse rahasaamise kviteerimist saatelehel või oma töökoja arvel. See on lubamatu.

Nende küsimuste lahendamise järele, arvestades kuukomisjoni piiratud ülesannetega — ainult jooksvat arvepidamist ühe kuu eest ja raha seisu revideerida — tuleb juba dokumentide ja dokumentide registrite järele kassaraamatud ja rahapearaamatud revideerida ja abirahamatute (kus neid on) võrrelda, kontod kokku võtta, ülekanded läbi vaadata ja niiviisi kassaseisu kindlaks teha, kusjuures vajä käia üld. arvep. sead. § 284. näpunäidetä järele. § 284. p. 6 täitmisel tuleb silmas pidada, et see paragrahv, nagu XX raam. § 45, toonitab postisaadetiste eraldi registreerimist ja selle registri järele revideerimist. Need §§ on pärit ajast, kus raha n a t u r a s assigneeriti ja alal hoiti. Praegu postisaadetised ei omagi säärast tähtsust. Revidentidel tuleks aga välja nõuda vastavast Eesti panga osakonnast andmed selle kohta, kui palju on revideeritava kuu jooksul välja võetud krediidi summe (s. o. maksukäskudega assigneeritud ja avansiordeeridega välja võetud summad). Postisaadetised (kui neid on) tulevad omaette revideerida p. 6 vastavalt.

On see tehtud — tekib uus raskus XX raam. § 45. järele käimisel. Ei ole laekakasti ega laekalehti. Millega võrrelda saavutatud resultaati?

Kahjuks on mitmed kuukomisjonid oma töö ka piiranud vastavate märkuste tegemisega raamatutel ja väeosa ülemale tulemuste ettekandmisega, ilma et raha

oleks tegelikult üle loetud. Nii viisi loeti ühes väeosas laekahoidja käes pikema aja jooksul mitu sadatuhat marka, mis tegelikult ammu olid raisatud. Siin peab arvestama sellega, et praeguste korralduste järele raha võetakse krediidi arvelt välja ainult tarviduse järele. Laekakast on sellega Eesti panga osakond. Era-, säästj. summad hoitakse jooksva arvel. Kuukomisjonil tuleb sellepärast tegelikult laekahoidja käes olevat raha üle lugeda, Eesti panga osakonnast nõutada andmeid, kui palju on krediidi summe võetud esimesest kuupäevast revisjoni päevani*) ja ühtlasi vastavast pangaasutusest, kus on jooksvad arved, välja nõuda nende arveste saldo d esimeseks ja revisjoni päevaks (väeosas oleva jooksvaarveraamatu saldoga ei või leppida, sest see ei tarvitse sugugi õige olla, mis oleneb jooksva arve tehnikast). Kui saadud resultaadid on kooskõlas raamatute kokkuvõttega, siis peaks asi korras olema.

On loomulik, et väeosa ülem laseb kuukomisjonile tarvilikke andmeid välja nõuda adjutandi kaudu ja ametlikul paberil.

Lõpuks veel paar üksikasja, mida elu on näidanud.

Harilikult on raamatute kokkuvõtte järele raha natuke rohkem alal kui teda ette näidatakse. Puuduva summa asemel näitab laekahoidja mõned arved, allkirjad jne., mis viimasel päeval on tasutud ja raamatutes veel läbi viimata. Meil tekkinud olukorra juures on see ka loomulik (XX raam. § 45. juure lisatud märkus ei ole ju maksev). Kuid sagedasti peitub just neis veel sissekandmata arvetes ja dokumentides rahakäsitaja poolt varjatav puudujääk. Läheb komisjon minema, vietakse need arved paberikorvi. Siin aitab lihtne võte kui asi on kahtlane: — paluda need arved raharaamatutes kohe läbi viia komisjoni juuresolekul. On need dokumendid õiged — kantakse neid sisse. Ei ole nad seda, siis tõrgutakse loomulikult võltsitud dokumente sisse kandmast. Tekib siin arusaamatus, siis tuleb seda väeosa ülemale ette kanda juurduse määramiseks.

*) Kuukomisjon revideerib küll ainult ühe kuu aruandlust, kuid pangaasutustest tuleb võtta andmed krediidi kasutamise ja jooksvate arveste saldode kohta mitte ainult järgmise kuu 1. päevaks, vaid ka revisjoni päevaks. Muidu jäetakse suuremad operatsioonid kuni esimeseni, võetakse teisel kuupäeval raha välja, jättes operatsioone esialgu teostamata, ja näidatakse komisjonile mineva kuu ülejäägi arvel ette. Selle iseenesest lihtsameelse trikiga on nii mõnigi revisjon sisse kukkunud.

Samuti esitatakse komisjonile sageli kindlaks määratud vormi järele kokku seatud n. n. võladokumente, mille järele on raha teatud isikutele välja antud. See on iseenesest seaduslik, ja kui sarnase võladokumendi kohta kahtlus tekib, on komisjon ainult õigustatud oma kahtlusi rügemendi ülemale ette kandma, kes tarbekorral juurduse määrab. Ühes väeosas oli laekahoidjal pikemat aega 2000 krooniline võladokument oma enda nimele, mida tema iga kuu uuendas ja mida komisjonid ligemalt ei uurinud. Lõpuks tuli ilmsiks, et see raha oli raisatud.

Ma näen ette, et mõnelegi majandustegelasele, kes asja puht praktiliselt võtab, siin kirjeldatud revisjoni kord paistab olema puudulik. Riigikontroll, näit., teostab revisjoni mitmeti teises korras. Selle kohta võin ainult tähendada, et selle kirjutise eesmärk ei ole kirjeldada igasuguseid võtteid ja abinõusid, mida võib revisjoni puhul teostada, vaid minu eesmärk on anda pilti sellest, mida võib nõuda praeguse seadusandluse juures kuukomisjoni käest ja missugustes piirides komisjon vastutab. Muudetakse sellekohaseid seadlusi (eriti XX raam.), siis võib ka üles seada uued nõudmised. Pealegi maksavad erakorraliste revisjonide kohta teised ettekirjutused. Üld. arvep. sead. § 309. järele piitseerib revident enne revisjoni kassa, nõorraamatud ja dokumendid. See kuukomisjonide kohta ei käi.

IV. Komisjoni vastutus.

Kuukomisjoni liikmete vastutus põhjendub XX raam. § 45. ja 17. (viimase tõlge on sisemäärustiku § 259). § 45 kõneleb isiklikust vastutusest. Kuna vastavat paragrahvi kriminaalseadustikus ei ole, siis on praktika lugenud normaalseks vastutuse distsiplinaar-korras neil juhtumistel, kui tegemist on hooletusega (ettevaatamatusega) komisjoni liikmete poolt. Teine asi oleks, kui kuukomisjon sihilikult mõnda väärnähtust varjaks. Sel puhul oleks tegemist juba kriminaalkuriteoga ja osalise resp. varjaja vastutusega, ja karistus oleneks sellest, mis kuritegu nimelt varjati. Kuid viimane juhtumine on arusaadavalt erand. Harilikult kuukomisjoni liikmetel ei ole mis-kiit huvi väärnähtusi varjata, ja väärnähtuste mitteilmsiks tegemine on neil just hooletusest, teadmatusest jne., mille eest distsiplinaarkaristus on normaalne.

Palju rohkem huvi pakub ainelise vastutuse küsimus, mis põhjendub XX raam.

§ 17. (sisem. § 259). Nimelt võivad ametisiku poolt toime pandud raiskamise puhul ka tema ülemus ja isegi komisjoni liikmed vastutada tekkinud kahju eest. Juba § 17 (sisem. § 259) määrab vastutuse kui subsidiaarse. Subsidiaarselt vastutav isik peab kahju tasuma ainult sel puhul, kui kahjutekitaja ise ei suuda tasuda. Kahjutasumise tagajärjel omab tema regressi, s. o. tema võib tasutud summa kahjutekitaja enda käest hiljem sisse nõuda. Mis järjekorras peavad aga subsidiaarselt vastutavad isikud maksma, või vastutavad nemad juba solidaarselt, s. o. igauks terve summa eest, omades regressi teiste vastu ainult vastavas osas? Sõjanuhtluseaduse § 236. on ette nähtud subsidiaarne vastutus ja tema järjekord hierarhiliselt ülemuse moodustavate isikute suhtes. Kuukomisjoni liikmete suhtes ei ole jälle S. N. Seaduses midagi öeldud. S. N. S. § 236. näeb ette, et raiskaja otsene ülem vastutab subsidiaarselt kahju eest, kui tema oma kohuseid järelvalve alal pole täitnud. Ametisse määraja aga vastutab ainult sel puhul, kui ise osa võttis raiskamisest või organisatsiooniliselt oli kohustatud vahetult valvama raiskaja amettegevust. Sellega on aineiline vastutus harilikult piiratud otsese ülemaga. Kuna S. N. S. kuukomisjoni liikmeid üldse ei maini, siis tuleb järeldusi teha XX raam. § 17. Paistab silma, et kuna nemad ainult ühe kuu revideerisid, siis nemad ka ainult tegelikult juba oleva puudujäägi eest võivad vastutust kanda, ükskõik kas oli puudujääk sel kuul või enne tekkinud. Ja vastutada võivad ka nemad ainult sel määral, kui asjaolude järele nemad raiskamise üldse võisid kindlaks teha neile seadusega tehtud ülesannete täitmisel. See piirab tunduvalt komisjoni liikmete vastutust eriti selle tõttu, et aja jooksul tekkinud puudujääkide puhul on mõnikord võimata kindlaks teha, kui palju nimelt sel või teisel ajal oli raisatud, ja tegelikult piirdub asi siis kuukomisjonide liikmete suhtes distsiplinaarkaristusega.

Järjekorra mõttes peab silmas pidama, et kuukomisjon määratakse väeosa ülema poolt ja nimelt väeosa majanduse rahalise arvepidamise revideerimiseks. Selle tõttu ei või juttu olla,

et kuukomisjoni liikmed võiksid vastutada enne mõnda majandust juhtivat isikut. Näit. raiskamise pani toime laekahoidja, töökoja ülem, kortermeister või mõni muu, kes allub majanduse ülemale. Majanduse ülem ei või ennast kaitsta kuukomisjoni olemasoluga. Majül vastutab ise S. N. S. § 236. korras oma alluva eest ja ainult majül maksujõuetuse puhul võib küsimus tekkida kuukomisjoni liikmete kohta. Seda sellepärast, et majül ise käib kuurevisjoni alla. Väeosa ülem selle vastu on kuukomisjoni määranud, kuid on ise samuti kohustatud revideerima (XX raam. § 7, sisemäär. § 228). Sellepärast oleneb juba asjaoludest, millal rügul vastutab ise, millal tema vastutab ainult peale kuukomisjoni liikmete. Üldiseid reegleid järjekorra kohta ei või siin üles seada, nagu eelpool oli võimalik majül kohta (võrdle XX raam. § 6 või sisemäär. § 227). Kuukomisjoni liikmete aineiline vastutus on väga harva praktiline just ülaltoodud reservatsioonide tõttu nende piiratud tegevuse kohta (aeg ja tegevuse ulatus). Praktiliseks muutub kuukomisjonide liikmete aineiline vastutus harilikult siis, kui nemad neile otsekohe peale pandud kohuseid pole täitnud. Näit.: pole raha üldse üle lugenud, revideerisid raamatuid ainult osaliselt või pole hoopis revideerinud ja ainult kirjutasiid alla majül poolt kokku seatud ettekande ja märkused raamatutes, või nii pealiskaudselt toimetasiid kokkuarvamisi, et üksikute kontode kokkuvõtted osutusid ekslikkudeks jne.

Ei pea unustama, et kuukomisjon on revideeriv organ, mitte täitev ega korraldav, veel vähem juhtiv instants. Sellepärast ei või teda vastutuse mõttes hõlpsalt järjekorda asetada raiskajaga ja viimase ülemaga, kes nõrgalt järel valvas. Komisjonil võimu ei ole. Et kuukomisjonide liikmed harva ainelist vastutust kannavad ja harilikult ainult distsiplinaarkorras vastutavad, on sama vähe iseäralik, kui see, et ainelist vastutust uurimise all oleva isiku poolt toime pandud raiskamise eest harva kanda tuleb kontrollil, uurijal, prokuröriil, kohtunikul jne. Kõik need isikud vastutavad oma eriliste kohuste täitmata jätmise puhul.

Külaskäik Widzemi suurtükiväe rügementi

5.—7. okt. s. a.

Kolonel W. Šenfelds

Widzemi suurtükiväe rügemendi ülem.

Vabadusristi II liigi 3. järgu kavaler.

5.—7. oktoobril s. a. pühitses Riias oma 10 a. juubelit Widzemi suurtükiväe rügement (Widzemes artilerijas pulks).

Widzemi rügement on vanemaid suurtükiväe üksusi Lätis. Rügemendi põhi on „Esimene Volmari patarei“ („Pirma Valmieras baterija“), vormeeritud Eesti territooriumil (Tartus) 20. märtsil 1919. aastal. Selle patarei esimeseks ülemaks oli algul praegune Läti suurtükiväe inspektor ja end. sõjaminister Ed. Kalniņš, kes varsti tõusis brigaadi ülema abi kohale, kuna patarei ülemaks jäi leitnant Arturs Dannenbergs; vanemaks ohvitseriks patareis oli leitnant Skujenieks, — pärsastine Kurzemi suurtükiväe rügemendi ülem. Patarei nooremate ohvitseride hulka Tartus kuulus praegune Widzemi suurtükiväe rügemendi ülem ja Eesti Vabadusristi II liigi 3. järgu kavaler kolonel Valdemars Šenfelds (tol ajal leitnant).

Widzemi rügemendi patareid võtsid osa Vabadussõja lahinguist mitmetel rinnetel kapten Arturs Dannenbergs'i juhatusel (praegu kolonel ja suurtükiväe ohvitseride täienduskursuste ülem). Neil on suured teened kodumaa ees.

Juubelipäevaks sõitsid Widzemi suurtükiväe rügemendile külla Eesti vanema suurtükiväe üksuse esindajatena I diviisi suurtükiväe ülem kolonel-leitnant G. Leets, leitnant O. Treufeldt (1. suurtükiväe grupist), leitnant H. Rass (2. suurtükiväe grupist) ja üleajateenijate esindajana vanemallohvitser E. Klesty. II diviisi suurtükiväe esindajatena sõitsid II diviisi suurtükiväe ülem kolonel-leitnant P. Borkman, kapten A. Derrick ning 2 üleajateenijat.

Sõit algab 4. oktoobril. Juba Valgas võtavad meid vastu Widzemi rügemendist kolonel-leitnant Užans ja üks kapten, kellede saatel jõuame 5. oktoobri hommikul Riiga. Väljudes vagunist, leiame platvormil ülesrivistatutena rügemendi ohvitserkonna orkestriga paremal tiival. Rügemendi ülem, kellega tutvume vagunis, esitab meile oma ohvitsera. Orkester mängib Eesti pidulikku marssi. Jaamas on meid vastuvõtmas ka Eesti kaitseväe esindaja Riias major Masing.

Jaamast läheb sõit „Peterburgi“ hotelli. Hotellis on meile rügemendi poolt hoolikalt reserveeritud mugavad toad. Seame end reisust korda ja kell 0800 einetame rügemendi ohvitseridega Vermani pargi restoranis. Kell 0930—1300 teeme rügemendi ülema saatel visiidid sõjaministrile, vägede ülemjuhatajale, tema staabi ülemale, suurtükiväe inspektorile, Riia diviisi ülemale, garnisoni ülemale. Eesti saatkonnas esitame ennast Eesti saadikule ja kaitseväe esindajale.

Kell 1400 on lõuna Widzemi rügemendi ohvitseride kasiinos, millest võtavad osa kõik rügemendi ohvitserid ja kutsutud külalised. Lõuna ajal anname üle mälestuskingid I ja II diviisi suurtükiväe ohvitseridelt. Kell 1530 pidulik jumalateenistus kirikus kogu rügemendile; kirikusse ilmuvad ka sõjaminister h-ra A. Ozols, kohaliku diviisi ülem, Riia linnapea ja teised külalised. Kirikust liigume rongikäigus sõjaväe surnuaiale, kus rügemendi ülem paneb hauale pärja.

Sõjaväe surnuaed. . . Midagi eriliselt ilusat, suurejoonelist, monumentaalset. Midagi niisugust, mida ilma nägemata on raske omale ettekujutada. Maksab sõita Riiga ainult selleks, et näha seda sõjaväe surnuaeda — vaadata, kui suurepäraselt

lätlased oskasid ülesehitada oma kangelaste viimase puhkepaiga. Igatahes, meie naaber ja liitlane võib õigusega sellele uhke olla.

Kell 2000 teatrietendus rügemendis. Kell 2300 ühine õhtusöök rügemendi vanemate ohvitseridega Riia parmas restoranis „Otto Schwarz“. Lõbusas meeleolus istuti koos ja vesteldi kuni kella 0200-ni.

Järgmine päev algab kell 0800 kohviga „Peterburg'is“. Kell 0900 paraad rügemendi kasarmuplatsil. Rügement ratsarivis rakendatud suurtükkidega. Hulk ülemusi ja palju külalisi. Paraadi võtab vastu Latvija President. Omas kõnes President rõhutab Widzemi suurtükiväe rügemendi suuri teeneid kodumaa heaks riigi raskemal päevil. Vägede ülemjuhataja kindral M. Penikis pöörab paraadi ja juuresolijate poole kõnega, milles märgib ära esindajate viibimist paraadil liiduriigist Eestist, kelle malevaga 10 aasta eest Läti maleva võitles õlg-õla vastu kodumaa iseseisvuse eest; paneb ette hüüda „laidzivo“ Eesti kaitsevääle ja tema esindajatele; orkester mängib Eesti hümmi. Peale sõjainistri kõnet kolonel-leitnant L e e t s tervitab juubilar I diviisi suurtükiväe poolt ja soovib, et rügemendis püsiks alati see mehemeel, mis Vabadussõjas virgutas Widzemlasi hiilgavatele võitudele. Kolonel-leitnant B o r k m a n andis rügemendile edasi tervitusi II diviisi suurtükiväelt. Edasi kõnelevad suurtükiväe inspektor (annab rügemendile rändauhinna paremate laskmiste eest 1929. aastal), diviisi ülem, garnisoni ülem, Riia linnaapea, end. rügemendi ülemad, kohalikkude jalaväe rügementide ülemad ja teised. Siinsamas annetatakse rügemendile hulk väärtuslikke kinke. President jagab välja umbes 25 vanemale rügemendi ohvitserile ja ülejateenijale „Kolme tähe“ aumärgid. Paraad lõpeb tseremoniaalmaršiga.

Paraadi lõppemise järgi, vastava tseremoonia järele President kõrvaldab kätte, ohvitseride kasiino saalis ülesseatud marmortahvlilt, millele kuldtähtedega graveeritud „Karutapia“ ordu kavaleride nimed rügemendist. Sellele järgneb lühike kehakinnitus à la fourchette ohvitseride kasiino söögisaalis, tutvunemine kasarmutega ja ühislõuna kasarmus. Kasarmus President kõrvaldab kätte tahvlilt, millele kirjutatud Vabadussõjas langenute nimed. Lõuna ajal President pühendab meile pikema aja kestel tähelepanu, küsides elu-olu üle Eestis; eriliselt huvitavad Presidenti üheaastase väeteenistuse tulemused.

Kell 1500—1800 on rügemendi ratsavõistlused Riia hippodroomil õige mitmekesise programmiga. Programm täideti hoogsalt ja hea eduga. Paistis silma osavus mõõga ja piigi kasutamises. Lõöknumbriks aga oli džigitteerimine — hulk kõige mitmekesisemaid ja raskemaid harjutusi täideti laitmatult. Mõnigi endine Vene kassakaterügement võis kadestada Widzemi suurtükiväelasi! Kava lõppes rühma (kaks suurtükki ja kaks kuulikasti) väljasõiduga positsioonile ja tulistamisega paukpadrunitega.

Kell 2000 Väiksegildi ruumes kontsertball sõdurkonnale ja kell 2200 raut ohvitseridele ja kutsutud külalistele garnisoni ohvitseride kasiinos.

7. oktoober algab kell 1000 einega rügemendi ohvitseride kasiinos, millest võtavad osa rügemendi ohvitserid ja meie. Siin sõlmitakse ligemad ja katkenematud sõprussidemed Latvija ja Eesti suurtükivägede vahel. Soojades kõnedes rõhutatatakse traditsioonilist sugulust suurtükiväelaste vahel üldse ja vajadust eriti ligida sõpruse järele ühist rada sammuvate Eesti ja Latvija suurtükivägede vahel. Tundub, et tõepoolest kuulume ühisesse lahutamata perre...

Einele järgneb tutvunemine rügemendi sisemise eluga, meeskonnaga, hobustega, kasarmutega. Igal pool paistab silma eeskujulik kord.

Kell 1400 ühine lõuna garnisoni ohvitseride kasiinos, millele järgneb tutvunemine Riia linnaga.

Kell 2200 õhtusöök rügemendi ohvitseride kasiinos, millest võtavad osa ohvitserid abikaasadega. See oli ühtlasi saatmisõhtuks meile. Rügemendi ülem annab I ja II diviisi suurtükiväe ülematele üle rügemendi mälestus — väärtuslikud albumid ohvitseride piltidega ja ülesvõtetega rügemendi elust.

8. oktoobril hommikul kell 0730 kogunevad jaama meid saatma rügemendi ohvitserid rügemendi ülemaga kolonel Š e n f e l d s'iga eesotsas ja rügemendi orkester. Jätame soojalt „jällenagemiseni“ ja kell 0745 hakkab veerema rong „elagu“ hüüete ja piduliku marsi helide saatel Eestimaa poole.

Valgani saadavad meid Widzemi rügemendi 2. divisjoni ülem kolonel-leitnant P l u c i s ja leitnant L a p i n š, kes möödunud aastal oli komandeeritud I diviisi suurtükiväe juurde.

Tõime Widzemi suurtükiväe rügemendist kaasa paremad muljed ja unustamata mälestused.

G. L.

Prantsuse uus lennuinseneride kool.

(Ecole Nationale Supérieure de l'Aéronautique.)

Prantsuse rahandusseadus 30. detsembrist 1928. a. lubas asutada lennuinseneride kõrgema kooli. Kooli ülesandeks on ettenähtud lennukorpuse ja eralennuasjanduse inseneride ettevalmistamine. Tema võimaldab ka tarbekorral üksikutele õpilastele täiendada oma teadmisi mõnedes erilennuasjanduse ainetes (tehnilisel, tööstuslikel ja ekspluateerimise alal).

Pariisi linnavalitsus vastu tulles Prantsuse õhuministeeriumile otsustas 28. juunil 1929. a. anda nimetatud kooli alla 6000 ruutmeetrilise vaba maa-ala Boulevard Victor'il just õhuministeeriumi katsestatmise, tehnilise ja valmistamise (fabrications) teenistuste praeguse asukoha kõrval. Seega kogu lennuasjanduse teadliste ja tehniliste uurimuste keskkohtad saavad asuma kõrvuti, mis lootust äratavalt mõjutada võivad noorte lennuinseneride tööstis ja põhjalikku tööd vastavates laboratooriumides ja katsekodades.

Kooli kavatakse vastu võtta järgmisi õpilasi:

- 1) Lennukorpuse insener-üliõpilasi,
- 2) õpilasi prantslasi,
- 3) Prantsuse ohvitseri või riigiametnikke, keda komandeerib õhu-, sõja- või mereministeerium ehk mõni teine ametkond,
- 4) õpilasi välismaalasi,
- 5) välismaalt komandeeritud riigiametnikke,
- 6) vabakuulajaid.

Õppetöö koolis algab 1930. a. oktoobrikuus. Kooli kursus kestab 3 aastat.

Esimesel aastal (eelkursusel) võistluskatsetega kooli sisseastunud õpilased (prantslased ja välismaalased) peavad omandama tarvilise teadusliku eelhariduse selleks, et suuta jälgida kahe järgneva aasta õppetööd.

Viimasel kahel aastal, mil läbi võetakse kooli põhiained, areneb õppetegevus tsüklite järele, kusjuures iga üksik tsükl koosneb teoreetilisest kursusest, loengutest, uurimustest, praktilistest tööddest, projektidest ja ekskursioonidest. Repetitsioonid ja eksamid sanktsioneerivad õpilaste tööd ja saavutatud tagajärgi. Väljaspool tsükli võetakse läbi mõned üldained majandusteaduse, tööstuse organiseerimise jne. alal. Peale selle kavatakse õpetada võõraid keeli, mis võimaldaks

õpilastele võõrakeelsete materjalide ja alimate uurimist ja läbikäimist välisriikidega.

Spetsialiseerimise eesmärgil kavatakse võimaldada vabakuulajatele ja komandeeritud õpilastele ainult kursuse üksikute tsüklite läbivõtmist.

Praegu pole veel kindlaks määratud tähtsajad kandidaatide ülesandmiseks. Võistluskatseid saab korraldama erikomisjon, kelle otsused esitatakse õhuministrile kinnitamiseks.

Õpilaste vastuvõtu tingimused. Normaalselt nii prantslased kui ka välismaalased pääseksid kooli täisõigusliste õpilastena võistluskatsete järele ettevalmistavale kursusele. Esimesed võistluskatsed (kirjalikud ja suusõnalised) korraldatakse mais 1930. Võistluskatsetel nõutakse teadmisi samas ulatuses, nagu samal aastal Ecole Polytechnique'i sisseastujatelt. Eesõigusi omavad need kandidaadid, kelle keskkooli lõputunnistustel leiduvad numbrid ladina või greeka keeles ning filosoofias. Välismaalastele võõraste keelte eksamid pole sunduslikud. Prantslastele on sunduslik üks võõras keel.

Sisseastujad peavad olema 1. jaanuariks 17 a. vanad, vanuse ülimäära kohta kitsendusi pole.

Esimesel kooli tegevuse aastal võetakse õpilasi vastu järgmiste eranditega ja tingimustel:

1) Lennukorpuse insener-üliõpilased pääsevad I erikursusele (2. aasta) eksamita ja võistluseta.

2) Ülejäänud vabadele kohtadele I erikursusel pääsevad teiste ülikoolide lõpetajad prantslased (politehnikumi, mäe või teedeinseneride, meriinseneride jne. instituutide lõpetajad) ja välismaalased (vastavate lõputunnistustega).

3) Prantsuse ohvitserid ja riigiametnikud vastavate eksamite järele võivad pääseda I või II erikursusele.

4) Välismaa ohvitserid või riigiametnikud võivad pääseda I erikursuse vabadele kohtadele vastava valitsuse palvel. Nendele korraldatakse eri eksam, et kindlaks teha, kas nad suudavad jälgida õppekursust.

Koolis omandatud teadmiste kohaselt õpilased saavad õhuministriilt diploomi, tunnistuse või „brevet“.

- Lennukorpuse inseneri diploomi saavad riigi ins.-üliõpilased.
- Era lennuasjanduse inseneri diploomi või tunnistuse (vastavalt tagajärgedele) — õpilased prantslased ja välismaalased.
- Tehnilise „brevet“ (otsusega õpilase kohta) — komandeeritud prantsuse ohvitserid ja riigiametnikud.

Pragu pole veel kinnitatud kõik seadlused, mis korraldaksid kooli organisatsiooni, sisseastumise tingimuste üksikasju, õpetajaskonna tasusid jne. Ka kooli programm on kooli nõukogu poolt läbi vaatamata ja kinnitamata, nagu seda näeb ette vastava seadluse kava.

Kooli programmi kava on esialgul järgmine:

Eelkursusel (üldained):

- Matemaatiline analüüs (algebra, differentsiaalid, integraalid jne.) — 40 loengut.
- Keemia — 38 loengut, sellest: üldkeemia — 14, anorgaaniline keemia — 14 ja orgaaniline keemia — 10 loengut.
- Füüsika — 60 loengut, sellest: mõõduriistad, soojus, termodünaamika — 17, elekter — 20, kiirgavus, optika, relatiivsuse teooria — 23.
- Mehaanika — 50 loengut.
- Majandusteadus — 14 loengut.
- Praktilised tööd — 110 seansi, sellest: keemias — 11, füüsikas — 19, tehnilises joonestamises — 60, matemaatilistes harjutustes — 20 seansi.

Kokku eelkursusel 202 loengut ja 110 praktilist seansi.

I erikursusel:

1) Kursused ja tööd väljaspool tsükli:

- tööstusline füüsika — 20 loengut, sellest: tööstusline elekter (d-mootorid, aparaadid, valgustus, raadio jne.) — 18 ja tööstusline optika — 2 loengut,
- praktilised tööd tööstuslike füüsika alal — 9 seansi.

2) Tugevusõpetuse tsükl:

- metallid — 34 loengut,
- puu — 4 loengut,
- materjalide keemia — 32 loengut,
- materjalide kontroll — 4 loengut,
- analüüs — 3 loengut,
- praktilised tööd — 36 seansi, sellest: metallurgia — 8, puumaterjalid —

2, keemia — 20 ja kontrolli alal — 6 seansi,

— projekt tehnoloogia alal.

3) Mootorite tsükl:

- masinate üldteooria — 31 loengut,
- aurumasinad — 12 loengut,
- kompressorid ja hüdraul-masinad — 5 loengut,
- plahvatusmootorid — 32 loengut,
- mitmesugus. masinad — 2 loengut,
- praktilised tööd mootorite alal — 34 seansi,
- lennumootori projekt,
- ekskursioonid tehastesse — 3.

4) Ehituste tsükli I osa:

- tugevusõpetus — 30 loengut,
- tehnoloogia — 14 loengut,
- metallide ümbertöötamine — 8 loengut,
- rakendusmehaanika — 14 loengut,
- praktilised tööd — 22 seansi.

Kokku I erikursusel 245 loengut, 104 praktiliste tööde seansi ja ekskursiooni ning 2 projekti.

II erikursusel:

1) Ehituste tsükli II osa:

- ehitused — 15 loengut,
- maa- ja merilennukite ehitamine — 20 loengut,
- lennukites kasutatavate materjalide vastupidavus — 14 loengut,
- õhupallide ehitamine — 10 loengut,
- praktilised tööd — 22 seansi,
- lennuki projekt,
- ekskursioonid tehastesse — 4.

2) Aero- ja hüdrodünaamika tsükl:

- hüdraulika — 14 loengut,
- eksperimentaalne aerodünaamika — 10 loengut,
- eksperimentaalne hüdrodünaamika — 2 loengut,
- lennukite mehaanika — 26 loengut,
- merilennukite mehaanika — 4 loengut,
- õhupallide mehaanika — 6 loengut,
- lennukite katsed õhus — 3 loengut,
- praktilised tööd — 4 seansi,
- laboratooriumidega tutvumine.

3) Aeronavigatsiooni tsükl:

- ajaloolised andmed — 2 loengut,
- meteoroloogia — 10 loengut,
- aeronavigatsioon — 24 loengut,
- elektri ja raadio sissesead — 6 loengut,
- lennukite relvastus — 4 loengut,
- telemehaanika — 2 loengut,

- õhupilvistus — 6 loengut,
  - julgeoleku abinõud — 4 loengut,
  - lennujaamade sissesead — 8 loengut,
  - kaubandusline lennuasjandus — 3 loengut,
  - lenduri füsioloogia — 2 loengut,
  - õhuõigus — 4 loengut,
  - praktilised tööd — 30 seansi,
  - aerodroomi projekt,
  - ekskursioonid aerodroomidele — 4.
- 4) Kursused ja tööd väljaspool tsükle:
- poliitiline, tööstusline ja sotsiaalne ökonomia — 14 loengut,
  - tööstuse tehniline organiseerimine — 15 loengut,
  - tööstusline tervishoid — 7 loengut,
  - arvepidamine — 4 loengut.
- Kokku II erikursusel 239 loengut, 65 praktiliste tööde seansi ja ekskursiooni ning 2 projekti.

Terve kolmeaastase kursuse kestel on seega kokku ettenähtud:

- loenguid — 686,
- praktiliste tööde seansi ja ekskursioone — 279,
- projekte — 4.

Selle juures loomulikult paljud loengud ja praktilised tööd on pikemad kui 1-tunnilise kestvusega.

Praegu puuduvad veel täiesti suviste praktiliste tööde ja mitmesuguste staažide kavad ning nõuded tööstuslike praktika kohta teoreetilise õppetöö vaheaegadel ja pärast teoreetilise kursuse lõppu. Igatahes ka eelpool toodud andemud teoreetilisest õppekavast uues lennuinseneride koolis näitavad, et selle kooli lõpetajatest võrsuvad tõsised lennuasjanduse tehnilised jõud. —nk.

„Kehalise kasvatuse eeskiri“

I osa.

9. oktoobril s. a. kinnitas kaitseminister „Kehalise kasvatuse eeskiri“ I osa (K.K.E. I). Vajadust omapärase kehalise kasvatuse eeskirja järele kaitseväes tunti ammugi ja keskasutis asus vastavate materjalide kogumisele ning määrustiku kava väljatöötamisele. Mitmesugustel põhjustel ja peamiselt vastava tööjõu puudusel see töö venis pikale. Alles käesoleva aasta alul töö juurde võidi asuda suurema hoolega ja juba märtsikuus määrati kaitseministri käsukirjaga komisjon K.K.E. I osa kava läbivaatamiseks. Peale kaitseministri käsukirjaga määratud 7-liikmelise komisjoni, eesotsas kol.-ltn. Rüütel'iga, eeskirja läbivaatamise tööst võtsid osa veel kaitseliidu esindajana spordi pealik n.-ltn. E. Lepp, kultuurkapitali kehakultuuri sihtkapitali valitsuse kehalise kasvatuse inspektor härra Iida ja Eesti võimlemisõpetajate seltsi esindajana härra Müür. Nende isikute komisjoni töö juurde koopteerimisega tagati ühiste põhimõtete ja sihtide tunnustamine ning ühtlus kehalise kasvatustöö alal kaitseväes, kaitseliidus ja eravõimlemisseltsides. Nii näeme, et K.K.E. I osa on pikemaajalise töö tulemus ja tema koostamine teostati kontaktis teiste riikliste ja era sportliste organisatsioonidega.

K.K.E. I osa sisaldab võimlemist, ker-

gejõustikku ja mängu. Temale järgneb ja on praegu teoksil II osa, mis sisaldab enesekaitset (maadlemine, poks, Jiu-Jitsu), vehklemist püssidel ja espadronidel, vee- ja talisporti. Põhimõtted, mida peeti silmas I osa koostamisel, on kokkuvõetult toodud eeskirja seletuskirjas ja üldosas. Me näeme, et I osa koosneb üldosast ja kolmest jaost. Üldosa käsitleb üldiseid aluseid, millele on rajatud kehaline kasvatuse kaitseväes. Ta annab kehalise kasvatuse eesmärgi, tähistab ära tee, mida mööda minna ja annab meetodilisi näpunäiteid kehalise kasvatuse õppuste organiseerimise ja läbiviimise alal.

Esimene jagu sisaldab võimlemisharjutusi, missugused on jaotatud kahte suuremasse liiki:

- ettevalmistavad võimlemisharjutused, mille eesmärgiks on painduvuse, jõu, osavuse, julguse ja vastupidavuse arendamine, seisangu parandamine ja keha vormimine;

- rakendusvõimlemine, mille eesmärgiks on vastupidavuse, jõu ja oskuse arendamine ning võtete kätteõpetamine teostamiseks lahingu olukorras.

Teine jagu käsitleb kergejõustikku (jooksud, hüpped, tõuked, visked

ja heited). Kergejõustik oma mitmekesidusega peab arendama keha harmooniliselt, peab suurendama kaitsevaelase üldist tublidust, arendades sitkust, väledust ja silmateravust, kasvatades kohuse- ja distsipliinitunnet, tahtejõudu, otsustusvõimet, külmaverelisust ja oskust kasutada oma jõudu otstarbekohaselt mitmesuguses olukorras.

Kolmas jagu käsitleb m ä n g e (ühis- ja võitlusmängud). Peale esimese ja teise jao eesmärkides loetletud omaduste arendamise mängud peavad tooma kaitsevaelaste igapäevasesse tegevusse vaheldust ja elavat meeleolu, ühtlasi nad peavad arendama võistlustahet, väledust, leidlikkust ja ühistegevust.

Eeskirja lisades joonestustena on paigutatud kehalise kasvatuses välja, rakendusvõimlemise riba ja mitmesuguste mänguväljade plaanid.

Kehalise kasvatuses eeskirja I osa koostamisel on võetud aluseks üksikasjad, mis rajatud pikema aja õppetöö ja kehalise kasvatuses tegevuse kogemustele. On arvestatud seda, et meie rahva tüüp üldiselt on küllalt tugev ja vastupidav, kuid vähe painduv ja aeglane ning sellest välja minnes on antud juhtnõu harjutuste valikuks tunni töökavade koostamisel. Välisriikide kehalise kasvatuses määrustikke, eeskirju ja käsiraamatuid on kasutatud niivõrra, kui need meie rahva iseloomule ja meie oludele on vastuvõetavad.

Et eeskiri oleks kergelt loetav ja hästi arusaadav, on püütud kõiki võimalikku üle anda joonestuste abil, sellest on tingitud joonestuste suur arv eeskirjas.

Kehalise kasvatuses eesmärgi saavutamiseks on eeskirjas suur valik harjutusi noortele, reameestele ja kaadrile.

Valikus on rohkem kõnni, jooksu, hüppe jne. harjutusi, mille täitmisel intensiivselt teotseb enamik lihaste gruppidest ja

siseelundeist. Et võimaldada ka üksikute kehaosade arenemist ja parandamist, on eeskirjas kaela, käte, õlgade, rinna, kere, jalgade, keha jne. harjutuste grupid.

Ettevalmistusvõimlemise abinõudest (riistadest) on seatud esikohale kergemini kättesaadavad, nagu poom, rööbaspoom, redel, köis, latt jne.

Et pärast pingutavaid harjutusi lihastes vere läbivoolu kergendada, on tarvidus lihaseid lõdvendada, milleks on võetud eeskirja lõdvenemise harjutused. Võimlemispüramiide ja liitharjutusi, samuti harjutusi püsside, keppide ja nuiadega, eeskiri ei käsitle. Neid võib iga võimlemisõpetaja eeskirja põhjal ise kombineerida. Eeskiri ei anna kehalise kasvatuses tundide töötabeleid ja harjutuste täitmise norme, sest need on tingitud individuumi või grupi võimetest. Nende kokkuseadmine ja läbiviimine kuulub võimlemisõpetaja ülesannetesse.

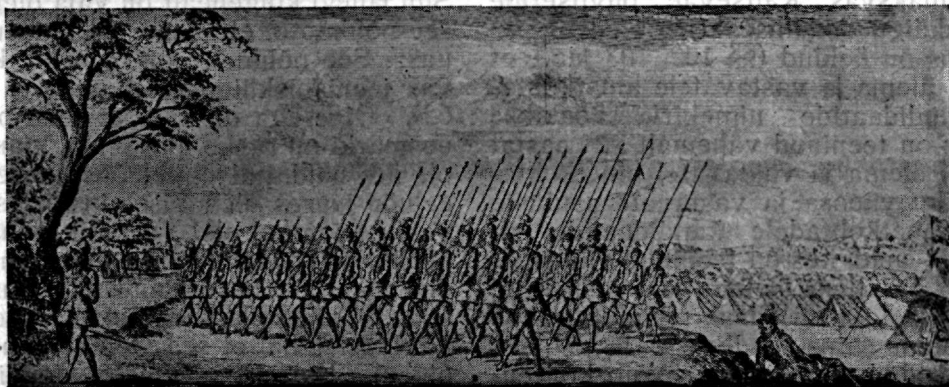
Eeskirjas on püütud tarvitada neid oskussõnu, mis meil on juba läbi lõõnud; uusi oskussõnu on võetud tarvitusele võimalikult vähe ja seda on tehtud ainult neil juhtudel, kus senised oskussõnad küllalt täpsalt ei väljendanud teatud mõistet või olid võõrakeelsed.

Nii on võetud tarvitusele:

- „stardi“ asemele — „lähe“;
- „finischi“ asemele — „lõpp“;
- „stardijoon“ asemele — „lähtejoon“;
- „starteri“ asemele — „lähetaja“;
- „põlvlangrippe“ asemele — „kinneripe“;
- „rootsiseina“ asemele — „varbsein“.

I osa lõpus toodud mängude — korvpalli, võrkpalli, pesapalli ja Soome pesapalli määrused ja õpetused on praegu väljatöötamisel VI osakonnas ja ilmuvad veel käesoleval aastal.

O. J—n.

Veel ohvitseride teenistuskäigu normeerimisest.

„Sõdur“ eelmises (39/40) numbris ilmus artikkel „Kas on aeg küps ohvitseride teenistuskäigu uue seadluse ilmutamiseks“, kus selle artikli lugupeetud autor ohvitseride teenistuskäigu uue seadluse eelnõu läbivaatamisel saadud muljete põhjal otsuse jõuab, et aeg ei ole veel küps sellekohase uue seadluse ilmutamiseks. Et selle otsusega vaidlemata nõus olla ei saa, siis lubatagu veel peatuda tähendatud artiklis puudutatud küsimuste juures.

Tähendatud artiklis on öeldud: „Eriti on siin (eelnõus) silmapaistvaks uudseks ametalade kindlaks määramise kõrval ametastmete juure võtmine. Sellega tuleb ohvitseridel oma teenistuskäigus edasi sammuda seniste auastmete kõrval ka ametastmeid pidi.“ „Asudes põhimõttele, et auaste on autasu, on ka loomulik ja tarvilik ohvitseride teenistuskäigu reguleerimiseks ametastmete sisseseadmine.“ „Vaatamata uudsusena sisseseatud ametastmetele, kaalub auaste ikkagi rängalt palju. Arvatavasti ei tahtnud seadluse kokkuseadjad seda vist mitte. Oli ehk koguni soov, nagu eespool tähendatud, ametastmete sisseseadmisega vastata ohvitseri auastme mõjust teenistukohtadel edasi liikumisel, kuid välja tulnud on asi teisiti. Ametastmete sisseseadmine pole mingisuguseid paremusi selles suhtes toonud, vaid on jäänud poolikuks abinõuks“ ja nii edasi. Siin kõigepealt tuleb öiendada, et ametastmete sisseseadmine ei ole uudsus. Uudsusena soovikorral võiks võtta ainult terminit „ametaaste“ ennast, ametastmete käsitlust teatud juhtumistel ja ametastmete kindlaksmääramise korda. Ametkohtade liigitamine ametastmetesse ise sisuliselt on olemas ka praegu maksvas Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadluses (R. T. 37/38 — 1924), kus on öeldud (§§ 102, 103 jne.), et pataljoni ülema ja vastavatele ametkohtadele kandidaatide nimekirja võetakse neid, kes on teeninud vähemalt 2 aastat kompanii ülema ja vastavatel ametkohtadel, üksiku väeosa ja vastavate asutuste ülemate ametkohtadele kandidaatide nimekirja — neid, kes on teeninud vähemalt 2 aastat pataljoni ülema ja vastavatel ametkohtadel, ja nii edasi. Samuti võime võtta näitena sama seadluse §§ 58, 59 jne., kus on öeldud, et kapteniks võib kõrgen-

dada leitnanti, kes on määratud kompanii või vastava asutuse ülemaks, majoriks kõrgendatakse kapten, kes on määratud pataljoni või vastava asutuse ülemaks, ja nii edasi. Eelnõus selle asemel on öeldud, et kõik ohvitseride ametkohad liigitatakse kooseisudes ametastmetesse (§§ 34 ja 36), et kandidaatide nimekirja järgmisele kõrgema astmelisele ametkohale võib võtta neid, kes on teeninud tegelikult eelmisel madalamaastmelisel ametkohal vähemalt 3 aastat (§ 96) ning, et VIII astme ametkoht, näiteks, võimaldab kõrgendada ohvitseri ainult kuni kapteni auastmesse (§ 44). Nagu sellest näha, on vahe ainult nimetustes ja küsimuse käsitlemisel viisis. Kui nüüd veel arvesse võtta, et ametkohad ja nende nimetused väga muutlikud võivad olla, ning, et maksev seadlus pealegi küsimuse, missugused ametkohad nimelt kompanii ülema, pataljoni ülema jne., ametkohale vastavad, lahtiseks jätab, siis tundub küll, et eelnõus sel alal tehtud muudatuse eesmärk ja paremus on küllalt nähtav. Siit ühtlasi ka on selge, et selle muudatuse eesmärgiks kuidagi ei saa olla soov vähendada auastme tähtsust ning, et sellest muudatusest kuidagi ei olene auastme kohta võetav seisukoht.

Edasi samas artiklis on öeldud: „Sellega (et auaste on loetud autasuks) ei peaks olema auastmel ka enam kaaluvat tähtsust ohvitseri edasijõudmisel teenistuse alal.“ „Selle juures peaks aga kindlalt läbiviidud olema põhimõte, et auaste (autasu) otsekoheselt ei segaks ega takistaks kellegi edasilikumist teenistuses ja ametkohtadele määramist.“ „Uue seadluse eelnõu järele hakkab aga autasu otsekohe takistusi tegema ohvitseri teenistlusele edasijõudmisele“ ja nii edasi. Siin jällegi kõigepealt on vaja öiendada, et see põhimõte, et auaste on autasu, ei ole uus. See põhimõte on olemas ka maksvas teenistuskäigu seadluses (v. §§ 58 ja 62). Õige aga on küll, et selle põhimõtte eesmärki on raske üles leida, kuna seda ei ole ära näidatud ei eelnõus eneses ega ka eelnõu juures olevas seletuskirjas. Selle vastu teine sel alal võimalik põhimõte, et auaste on teenistusliku astme tunnus, tundub nagu iseenesest mõistetavana ja lihtsana. Kuid sellest üksi ei saa veel kindlat järeldust teha, et see teine põhimõte on õigem. Kui üks põhimõte, hoolimata sel

alal maksvatel teistsugustest kirjutatud reeglitest, enese tegelikus elus läbi lööb, siis sellel põhimõttel kindlasti peab olema ka mingisugune elujõuline eesmärk. Seades kõrvuti eelnõus ettenähtud auastmetes kõrgendamise ning ametkohtadele määramise tingimusi ja korda, paistab, et eelnõus auastme kohta võetud põhimõtte eesmärgiks peamiselt on auastme tähtsuse tõstmine ja võib olla ka auastme ärakasutamise kasvatuse mõjumise abinõuna. See nähtub sellest, et auastme väljateenimise aeg (§ 51 p. 2 jne.) on pikem ametkoha väljateenimise ajast (§ 96 p. 2) ning, et kõrgendamise eeltingimuste täitmine ei kindlusta veel auastme kättesaamist. Mis puutub küsimusse, kas autasul võib olla kaaluvat tähtsust teenistuses edasilükkumise alal või mitte, siis oleneb siin kõik autasust enesest. Kui autasu antakse teenistuse alal nõuetavate kõikide võimete erilise väljapaistvuse tunnustuseks, siis sellel autasul võib olla iegi otsustav tähtsus teenistuses edasilükkumise alal. See on võimalik, kuna madalamaastmelisi ametkohti harilikult on rohkem kui kõrgemaastmelisi.

Edasi on samas artiklis öeldud: „Ei saa päris vaikides mõelda minna ka igale ametalale ja ametastmele vastava ettevalmistuse küsimusest. Seletuskirja järele on tähendatud küsimus lahtiseks jäetud, sest seda olevat raske kindlaks määrata nende ametalade kohta, kus ettevalmistuse nõuded tegelikult veel tarvilikul määral väljakujunenud ei ole. See võib tõesti nii olla. Kas ka ettevalmistuse küsimus üldse kuulub teenistuskäigu seadlusesse, on samuti iseasi. Selge on aga see, et seadlust praegusel kujul siiski ilma ettevalmistuse küsimuse lahendamata maksma panna ei võiks.“ Siin tuleb öiendada, et ettevalmistuse küsimus puutub teatud määral küll teenistuskäigu seadlusesse. Kui on öeldud, et juhtimise ala ametkohtadele rahuajal võib määrata ainult neid, kes omavad

sõjakooli täieliku ettevalmistuse, siis see on ettevalmistuse küsimus. Samuti tuleks ära määrata, missugune ettevalmistus on nõuetav teistel aladel. Kui seda ei ole võimalik kindlaks määrata teenistuskäigu seadluses eneses, siis seal tuleks vähemalt ära näidata, kus see kindlaks määratakse või kes selle kindlaks määrab. Sellekohane täiendus on tõesti tarvilik. Ettevalmistuse nõuete enese lahendamiseks teenistuskäigu uue seadluse maksmapanemist siduda ei saa sellepärast, et sõjaasjanduse arenemine alata juure toob uusi alasid ja uusi ettevalmistuse nõudeid.

Lõpuks teenistuskäigu uue seadluse eelnõu vaimu kohta samas artiklis on öeldud: „Seadlusega tutvumisel kas või ainult pealiskaudselt, äratub aga tähelepanu ühe sõna liig tihe kordumine. See sõna on „võib“ ja temas väljendubki seadluse vaim“. „Ohvitseri võib võtta kandidaatide nimekirja, ohvitseri võib määrata kohale, ohvitseri võib ülendada, ohvitserile võib anda puhkust jne. Tähendab, ohvitseri võib ka mitte võtta kandidaatide nimekirja, vaatamata täidetud tingimustele, võib ka mitte määrata kohale, võib ka mitte ülendada, võib temale ka mitte anda puhkust jne.“ Seda, kui võimaldatakse tarvitada täiesti ühe ja sama olukorra juures ühe isiku kohta ühte ja teise isiku kohta teist mõõdupuud, kindlasti tuleb lugeda paheliks. Kuid on siiski nii, et igas küsimuses ei saa läbi ilma „võib“ tarvitamata. Võtame näiteks ametkohtade määramise. Siin on täiesti võimatu midagi garanteerida, sest kandidaate alati võib olla rohkem kui on ametkohti, kuna ametkohtade arv väheneb ülespoole järjekindlalt. Iseasi on küll kandidaatide nimekirja võtmine, auastmetes kõrgendamine ja puhkus, kuna siin küsimuse nii või teisiti lahendamine oleneb peaaegu alati seadluseandja tahtest. —st.

Selgituseks artiklile

„Veel ohvitseride teenistuskäigu normeerimisest“.

Artikli autorina „Kas on aeg küps ohvitseride teenistuskäigu uue seadluse ilmutamiseks“ leian heal meelel, et artikli „Veel ohvitseride teenistuskäigu normeerimisest“ lugupeetud autor osutub nii mitmeski küsimuses minu mõtteosaliseks.

Eriti rõõmustav on selle juures asjaolu, et tähendatud artikli autor -st näib seisvat lähedal seadluse väljatöötamisele, sest ta tarvitab järjekindlalt ütelist: „siin kõigepealt tuleb öiendada, et“ jne.

Tsiteerides artiklit „kas on aeg küps

ohvitseride teenistuskäigu uue seadluse ilmutamiseks" ja tuues selle juure õiendusi, tundub nagu tahetakse siiski õiendustega ümber lükata selles artiklis toodud mõnda väidet. Nende õienduste kohta palun lahelt lubada tuua lühidaid selgitusi.

Lugupeetud „-st“ tunnistab õigeks, et ametastmete sisseseadmine ohvitseride teenistuskäigu normeerimisel on vormaliselt ja käsitlusviisilt uudsuseks ja sellel on see positiivne väärtus, et nüüd määratakse seadluse põhjal kindlaks ametkohtade suhteline vastavus ning ametastmete ja auastmete vastavus. Kahjuks ei näita aga lugupeetud -st mitte, kuidas see aitab normeerida ohvitseri edasilikumist teenistuskohadel ja kõrvaldada auastme, s. o. autasu halvavat mõju sel alal. Sellega jääb ikkagi maksvaks väide, et vaatamata mõnele positiivsele väärtusele on ametastmete sisseseadmine jäänud poolikuks abinõuks ja ohvitseride teenistuskohadel edasilikumist normeerida ei aita.

Väidet, et auaste, s. o. autasu, hakkab uue seadluse eelnõu järele tegema ülepääsematuid takistusi ohvitseri teenistuskohadel edasijõudmisele kinnitab sisuliselt oma artiklis ka lugupeetud -st. Tema arvab, et auastme kohta võetud põhimõtte (auaste on autasu) eesmärgiks olnud auastme tähtsuse tõstmine, millega võib autasul olla isegi otsustav tähtsus teenistuses edasilikumise alal. Nii siis ohvitseri saavutused ja võimed teenistuse alal võimaldavad ja isegi nõuavad tema kandidaadiks võtmist ja määramist teatud kohale, kuid seda ei saa mitte teha autasu, s. o. puht subjektiivsete asjade vähesuse tõttu. Kas on ka mõeldud sellele, et nii viisi võib olla kannatavad teenistuse, s. t. riigi huvid. Auastme tähtsuse tõstmine nähtuvalt ka sellest, et kõrgendamise eeltingimuste täitmine ei kindlusta veel auastme kättesaamist. See teeb aga omakorda asja veel halvemaks. Tekib küsimus, mis siis kindlustab auastme kättesaamist ja sellega ka teenistuskohadel edasilikumist, kui mitte seadluses ettenähtud tõsiste ja võib olla küllalt raskete tingimuste täitmine. Kui ohvitseri laitmata teenistus, võimed ja saavutatud ametikoht seda ei kindlusta, siis jääb küll üle ainult eriline alandlik oskus ja orjapõlves harrastamist leidnud tegevus ülemate ar-

mu ja halastuse leidmiseks ning uuemal ajal moodi läinud teatud nimetust kandev politika. Need asjad tekitavad aga tingimata intriige ja mitte just täielikku rahulolemist. Kuivõrt sarnane olukord soodustab ka auastme ärakasutamist kasvatlikult mõjumise abinõuna, nagu arvab lugupeetud -st, on enam kui küsitav.

-st on nõus, et tuleks ära määrata, missugune ettevalmistus on nõuetav igal ametalal või vähemalt ära näidata, kus või kes selle kindlaks määrab. Leides, et sellekohane täiendus on tõesti tarvilik, tunnistab ju lugupeetud -st ka seda väidet, et seadlust praegusel kujul siiski ilma ettevalmistuse küsimuse lahendamata maksma panna ei võiks, s. t. seadlust ka õiglaselt kasutada ei saaks. Arusaamatul kombel ütleb aga -st selle juures siiski veel, et seadluse maksma panemist ei saa siduda ettevalmistuse nõuete lahendamisega, sest sõjaasjanduse arenemine toovad alata juure uusi ettevalmistuse nõudeid. See on õige, kuid üks siis sellele vastavalt tuleb muuta ka ettevalmistust käsitlevaid sundnorme, et nad igal momendil oleks kohased ja teenistuskäigu seadluse käsitlemisel kasutatavad. Kui ettevalmistuse nõudeid alata ei kohendataks sõjaasjanduse arenemisega, siis läheks ju ettevalmistus oma vana rada ja sõjaasjanduse areng oma uut rada. Sarnane seisukord pole aga mõeldav.

Väidet, et seadluse vaim näitab aja ebaküpsust seadluse maksma panemiseks, lugupeetud -st ümber ei tahagi lükata. Ta toob vaid näite, et ilma sõna „võib“ tarvitamata siiski ühes kohas, nimelt ametkohtadele määramisel, läbi ei saaks. Kandidaate on rohkem kui ametkohti ja sellepärast olevat võimata midagi garanteerida. Siin on aga tegelikult kõige kergem läbi saada ilma „võib“ tarvitamata. Mispärast ei saa siis seadlus selgelt ja kindlalt ütelda, et vabanevale kohale määratakse nimekirja järele esimesena seisev kandidaat. See on ju loomulik. Kuidas määratakse aga kindlaks kandidaatide järjekord nende nimekirjas, selle kohta peaks seadluses samuti leiduma mõningad reeglid.

Seni kui ei ole võimalik või ei saa kõiki neid küsimusi selgelt ja kindlalt lahendada, pole ka aeg küps teenistuskäigu uue seadluse ilmutamiseks. L.

KAITSELIIDU SAUE MANÖÖVRID

12.—13. oktoobril 1929. a.

12. ja 13. oktoobril korraldas kaitseliit Pääsküla-Saue as. raiooni Tallinna, Harju ja Lääne malevate ühised taktikalised õppused.

Õppused algasid laupäeval kell 1730 Tallinna maleva rännakuga maleva maja juurest. Kella 1800 ajal olid luureosade esimesed kokkupõrked Pääskülajõe ülekäikude valdamise pärast Pääsküla, Veski ja Allika küla juures. Öhtul asusid mõlemad tegutsevad pooled kaitsele: Tallinna malev (sinised) kol. H. Pinka juhatusel Alliku ja Tänasilma küla joonel; Harju ja Lääne malevate üksused (rohelistes) kapten Saare juhatusel Rahula küla ja Vanamõisa as. joonele.

Pühapäeval, 13. oktoobril kell 0700 algas Tallinna maleva pealetungi Saue as. suunas. Lahingtegevuse raskuspunkt arenes kella 1000—1200 Saue jaamast 1 km lääne pool. Tegevuse lõppedes kogunesid kaitseliitlased ühes külalistega lühikeseks õppuse harituseks Saue asundusse.

Vihmasele ilmale vaatamata, olid kaitseliitlased hooliga oma töö juures. Õppuseid jälgisid teiste hulgas kindral J. Laidoner, kaitseminister hra O. Köster, kaitseministri abi kindral P. Lill, kaitsevägede staabi ülem kindral J. Tõrvand, kaitseliidu ülem kindral J. Roska.

Külalistele andis õppuse tegevuse kohta seletusi kaitseliidu staabi ülem kol. J. Maide.

Pildil külalisi manöövril.

- 1) Kaitseminister hra O. Köster, kindral P. Lill, kol.-leitn. J. Maide.
- 2) Kindral J. Laidoner. 3) Soome külalisi kaitseliidu Saue-manöövril. Vasakul hra Antonen, paremal hra Jonasson. 4) Vasakult paremale: kolonel W. Trossi, hra Kanarik, kol.-leitn. A. Kasekamp, kol.-leitn. Kool, kindral J. Roska.

Möödunud laskevõistlused arvudes.

A. Rääk.

Võrreldes 1928. a. ja 1929. a. saavutusi üleriiklikkudel laskevõistlustel punktilaskmises vintpüssidest, paistab silma tunduv rühkimine paremuse poole.

Näiteks 1928. a. A klassis parima kolmekümne laskuri poolt saavutatud silmade kogusumma oli 5228, ehk keskmiselt igal laskuril 177,6 silma. Keskmise silm iga väljalastud padruni peale oli 5,92 või vastavalt võistlusmääruste hindamissüsteemile 592 punkti.

1929. a. saavutasid kolmkümmend parimat laskurit juba 5840 silma, seega keskmiselt iga laskuri peale 193,6. Keskmise silm iga väljalastud padruni peale oli 6,45 või 645 punkti. Keskmise silmade summa tõus iga laskuri peale oli 16 silma.

1928. a. keskmise silmade summa iga laskuri peale oli 59,2% võimalikust kolmest sajast, 1929. a. aga 64,5%, seega tõus 5,3%.

1928. a. oli kolmekümnendama laskuri tagajärg 161 silma, kusjuures üle 186 silma saavutasid vaid neli laskurit. 1929. a. oli kolmekümnendama laskuri tagajärg 186 silma, kusjuures osa 186 silmaga ei pääsenud enam lõppvõistlustele.

Samane pilt on ka B klassis. 1928. a. oli B klassis parima saja laskuri poolt saavutatud silmade kogusumma 8388, seega iga laskuri keskmine silmade summa 83,88 või 55,9% võimalikust sajaviiekümnest. Keskmise silm iga väljalastud padruni peale oli 5,59 või teisiti hinnates 559 punkti.

1929. a. oli saja parima laskuri poolt saavutatud silmade kogusumma 8917 ehk iga laskuri keskmine 88,17 või 59,4% võimalikust sajaviiekümnest. Keskmise silm padruni peale 5,88 või 588 punkti. Lõppvõistlustele pääses 1928. a. veel 78 silmaga, kuna 1929. a. kruviti see juba 83 peale. 1928. a. oli üle 83 silma vaid 47 laskuril.

Võrreldes esimesele kuuele kohale tulnud väeosade saavutusi (ainult tasapinna punktid) mõlemis klassis 1928. ja 1929. a., saame järgmise pildi:

1928. a. A klassis :

1.	3. diviisi õppekompanii	477	punkti
2.	V/5.	448	„
3.	2. soomusrongi-rügement	435	„
4.	III/Sakala	423	„
5.	II/I.	419	„
6.	Allohvitseride kool	410	„

1929. a. A klassis :

1.	I/I.	551	punkti
2.	Allohvitseride kool	544	„
3.	2. soomusrongi-rügement	529	„
4.	2. üksik jalaväepataljon	510	„
5.	8. „	509	„
6.	3. „	504	„

1928. a. B klassis :

1.	3. diviisi õppekompanii	462	punkti
2.	Allohvitseride kool	375	„
3.	III/Sakala	351	„
4.	1. soomusrongi-rügement	349	„
5.	2. „	334	„
6.	Sõjakool	332	„

1929. a. B klassis :

1.	Allohvitseride kool	478	punkti
2.	3. üksik jalaväepataljon	449	„
3.	III/I.	415	„
4.	I/I.	414	„
5.	2. soomusrongi-rügement	409	„
6.	II/I.	404	„

On huvitav panna tähele, et mõlemis klassis ja mõlemil aastal parima kuue väeosa seas püsivad järjekindlalt kolmik: Allohvitseride kool, 3. üksik jalaväepataljon ja 2. soomusrongi-rügement. Teised kaaslased esimese kuue seas on vahelduvad. On näha, et nimetatud kolmes väeosas on pandud laskekunstile püsiv põhi, mida kinnitavad ka alljärgnevad kokkuvõtted:

Võttes kokku 1928. ja 1929. a. väeosade saavutused, tulid esimesele kolmele kohale:

A. klassis :

1.	2. soomusrongi-rügement	964	punkti
2.	Allohvitseride kool	954	„
3.	3. üksik jalaväepataljon	927	„

B. klassis :

1.	Allohvitseride kool	853	punkti
2.	3. üksik jalaväepataljon	800	„
3.	2. soomusrongi-rügement	743	„

Kahe aasta kogusaavutuse järele tulid esimesele kolmele kohale:

1.	Allohvitseride kool	1807	punkti
2.	3. üksik jalaväepataljon	1727	„
3.	2. soomusrongi-rügement	1707	„

Kõik eeltoodud võrdlused on toodud ainult tasapinna punktide järele, sest rekordpunktid ei anna pilti väeosa üldisest tasapinnast.

Viimaste üleriiklikkude laskevõistluste ajal võis kuulda pea üksmeelset nurinat, et

võistlusmäärustes rekordpunktide % on kruvitud liiga kõrgele.

Üksik laskur võis anda juhuslikult oma väeosa tasapinna punktidele lisaks kergesti üle 100 rekordpunkti. Tuleks ju hinnata väeosi, kes suudavad anda rekordlaskureid, kuid juurdeantavate punktide % ei pruugiks olla nii kõrge.

Ilma rekordpunktideta oleks olnud väeosade paremuse järjekord:

1. Allohvitseride kool . . .	1022	punkti
2. I/I.	969	"
3. 3. üksik jalaväepataljon .	953	"
4. 2. soomusrongi-rügement	938	"
5. II/I.	898	"
6. III/7.	843	"
7. III/1.	842	"
8. I/7.	819	"

9. 8. üksik jalaväepataljon .	819	punkti
10. 4. üksik jalaväepataljon .	802	"
11. Kuperjanovi üksik jalp.	785	"
12. II/7.	777	"

Järgnevate väeosade järjekord jääks endiseks.

Üldist tasapinda aitas tõsta muidugi asjaolu, et kaasa võistlesid vaid määratud arv laskureid igast võistlevast üksusest üksuse ülema väljavalikul, kuna 1928. a. võistlesid kõik kohalolevad laskurid. Kuid tagajärgede tõus on sarnaselt tuntav, et seda võib vaid kirjutada laskekunsti üldise arenemise arvele kaitsevæes. Seda näitas ka äärmiselt pinev konkurents.

Võib olla kindel, et 1930. a. saavutused ületavad jällegi kaugelt 1929. a. omi.

Poola elust.

Oktoobri-kiri Varssavist.

Valitsus ja parlament. — Palestiina sündmuste kajastusi. — Spordi edust Poolas.

Valitsuse ja parlamendi vahekorrad on viimastel aastatel saanud Poola poliitilises elus, eriti sisepoliitikas, tähelepanu keskuks. Valitsuse ja parlamendi vahekord on kujunenud sarnaselt, et esimesel on parlamendi ülemkojas — Senatis enamuse (kuigi mitte väga suure) poolehoid, kuna aga Seimis on enamus opositsioonil. Kuid arvesse võttes, et Seimi opositsioon Valitsusele koosneb mitmest omavahel tüülis olevast poliitilisest rühmast, siis puudub sellel võimalus koos esineda konkreetsete kavadega riigi valitsemise suhtes. Sellepärast Valitsus, tugenedes marssal J. Pilsudski suurele autoriteedile, on kolme viimase aasta jooksul ajanud oma sirgjoonelist poliitikat, millega on saavutanud rea konkreetseid tulemusi.

Tarviliku enamuse puudumine Seimis on olnud põhjuseks, et Valitsus ja parlament ei ole leidnud ühiseid kavasisid ja meetodeid riigi valitsemises. Peab märkima, et Valitsus on mitmel korral astunud sammusid koostöö reguleerimiseks parlamendiga, kuid sarnased katsed on alati äpardunud parlamentlase opositsiooni vastutöötamise tõttu.

Eriti iseloomustavad selles suunas olid septembril s. a. peaministri Svitalski sammud, kes kutsus Valitsusega ühisele nõupidamisele parlamendi poliitiliste rühmade esindajaid (Sellest on märgitud juba „Sõdur“ 39/40. s. a. Poola elu, septembri-kiri Varssavist) töökava ja majandusliste küsimuste arutamise asjas. Opositsiooni rühmad keeldusid demonstratiivselt osavõtmast kõne all olevast nõupidamisest, seletades, et peaministrilt on kavatsatud sellisteküsimuste otsustamine, millised seotud eelarvega ja millistes on kompetentne vaid Seim ja selle komisjonid.

Sel puhul Seimi pahempoolsed rühmitused esinesid ühtlasi üldise valitsuse vastu sihitud deklaratsiooniga. Opositsioonilises presses hakkasid ilmuma artiklid Valitsuse tõsisest lüüasaamisest

See võidurõõm osutus enneaegseks. Veel möödunud kuu viimastel päevadel ilmus lehtedes marssal J. Pilsudski artikkel, milles, see temale omase otsekohesusega valgustab ebaõnnestunud nõupidamise ajalugu. Selgub, et kavatsatud nõupidamise initsiaatoriks oli Seimi president Dashinski, kes möödunud suvel audientsil marssal Pilsudski juures seletanud, et opositsiooni rühmad on tulnud arusaamisele omast opositsioonis oleku steriilsusest üldse ja selle kahjulikkusest riigi juhtimises; rühmad olvat nõus asuma oleva Valitsuse suhtes leplikumale positsioonile ja teatud tingimustel

koos Valitsust toetavate Seimi rühmadega looma parlamendis sarnast enamust, millele Valitsus võiks toetuda omas töös. Ülaltoodu olevatki õigustanud peaministri astuma nõupidamise kokkukutsumiseks samme.

Marssal J. Pilsudski mõistab teravalt hukka opositsiooni rühmade teotsemise meetodid.

Seimi president Dashiński on seletanud ajakirjanduses, et ta kõne all olevas küsimuses on teotsenud omal initsiatiivil.

Selle vahejuhtumise tulemusena nähakse Seimi opositsiooni kompromiteerumise hoogsat edu...

* * *

Poola kindral-konsul Palestiinas, olles konsulite-korpuse vanemaks, astus möödunud rahutuste puhul Jerusalemmas energiliselt välja mitme riigi alamusse kuuluvate juutide huvide kaitseks. See samm märgiti kõiges juudi ajakirjanduses tänu ja lugupidamisega. Poola Valitsus on saanud hulga tänuavaldusi mitmesugustelt juudi organisatsioonidelt abi eest Palestiinas.

Poola ajakirjandus märgib erilise rahuldustundega, et sündmused Palestiinas on aidanud mõjuvalt kaasa Valitsuse ja juudi vähemusrühvuse küsimuste reguleerimisel. Seda märgib ka inglise ja teisi välismaade ajakirjandusi.

* * *

Poola spordil on olnud viimastel kuudel edu. Võitusi on saavutatud mitmel rahvusvahelisel võistlusel: ratsameeste võidud Riias, Petkevitchi võit Nurmi üle Varssavis, võidud jooksuvõistlustel Pariisis, nelja naistest-sõudja võit sõudevõistlustel Inglismaal, võidud kergejõustiku alal Tshehhoslovakkias jne.

Jalgpalli meeskonna senised võidud kindlustavad Poolale mitte alla teise koha Kesk-Euroopa meistervõistlustel. Senine edu spordialal tulevat kirjutada peamiselt selle suurejoonelisele toetusele, mida on saadud praeguselt Valitsuselt.

P. Z.

Varssava,
oktoober 1929.

Merejõudude piiramisest.

Macdonaldi sõit Ameerikasse.

Kas desarmeerimise teostumine on lähenemas?

A. Koern.

Ajakirjandus toob kõlavaid teateid Inglise peaministri Macdonaldi sõidust Ameerikasse. Mõnel pool nähakse juba uue ajajärgu tekkimist suurriikide poliitikas ja desarmeerimisküsimuse lahendamise reaalsel lähenemist, sest Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid olevat kõigis vaiejusküsimustes kokku leppinud ning kutsed mere-suurriikidele merejõudude piiramise konverentsiks on Inglismaa poolt välja saadetud. Konverents peab kokku astuma eeloleval jaanuarikuul 1930 ning temast võtavad osa peale Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide Prantsusmaa, Itaalia ja Jaapan.

Desarmeerimise probleemi tähtsust on võimata ülehinnata. Edu saavutamisel sellel alal on suured ja õnnistusrikkad tagajärjed riikide ja rahvaste saatusele. Kindral Laidoner, tagasi tulles viimaselt

Rahvasteliidu täiskogu istungjärgult, tähendas, et kõige tähtsamaks probleemiks oli sel istungjärgul desarmeerimise küsimus. Sellepärast on arusaaday huvi, millega jälgitakse igat sammu sellel alal. Ka sõjaasjandusline ajakirjandus ei saa ning ei tohiks sellest probleemist vaikides mööda minna.

Käesoleval momendil on selle suure probleemi keskpunktiks merejõudude piiramine. Ütleme kohe, et praegu veel ei püütagi merejõude vähendada, vaid ainult seisma panna nende suurendamist. Rahvasteliidu poolt ette nähtud raamides on merejõudude piiramine ainult üks ning teiste relvliikide piiramisega seotud osa üldisest relvastuse piiramise küsimusest. Kuid nimelt merejõudude piiramise alal on Rahvasteliit suutnud kõige vähem edu saavutada. Sest merejõudude küsimus on

kõige vägevamate suurriikide võimuküsimus, ning need juba ei luba, et keegi muu peale nende eneste selle otsustamisest osa võtaks. Sellepärast ongi merejõudude küsimust peaauglikult käsitatud konverentsidel väljaspool Rahvasteliitu ning otsekohesest diplomaatlistel läbirääkimistel suurriikide vahel. Kuid sellepärast on ka igal sellel alal saavutatud kokkuleppel otsustav tähendus üldisele desarmeerimise probleemile.

Merede valitseja oli Inglismaa. Rule Britannia, rule the waves (valitse Britannia, valitse laineid) lauldakse inglise laulus. Kadedalt ja teraselt valvas Inglismaa iga riigi järele, kes julges temaga merel võistleva hakata. Mõni aasta enne Maailmasõda tõusis niisuguseks võistlejaks Saksamaa. Kohe astus Inglise diplomaatia välja ja katsus Saksamaaga sobitada kokkulepet merejõudude ehitamise vastastikkuseks piiramiseks. Kuid Saksamaa lükkas Inglise ettepaneku järsult ja toorelt tagasi. Võib olla siin peitubki üks tähtsamatest põhjustest, miks Inglismaa nii ruttu Maailmasõjas Saksamaa vastu välja astus.

Peale Maailmasõda Saksamaa ei tulnud enam arvesse mereriigina. Vahemereel tasakaalustusid kaks laevastikku: sõjas kulunud Prantsuse laevastik ja sõjas kõvenenud Itaalia laevastik. Inglise laevastik valitses endiselt Euroopa meresid ja teid kaugele idasse. Kuid Inglismaale tõusis veel kardetavam võistleja kui Saksamaa — kardetavam oma ressursside rikkuse tõttu — Ameerika Ühendriigid. Vahe-rahul päevil omas Inglismaa veel tegeliku ülekaalu. Ühendriikide laevastiku pealetungi jõud võrdus vaevast poolele Inglise laevastiku omast. Kuid Ameerika admiraliteet oli teostamas kolossaalset programmi, mis oli välja töötatud Wilson'i valituse poolt sõja ajal.

Inglismaal ei jäänud muud üle kui alustada võistlust oma ülevõimu alalhoidmiseks või kokku leppida oma võistlejaga. Ameerika Ühendriigid, praktilised ja idealistlikud nagu nad on, ei olnud kokkuleppe vastu, tingimusel, et Inglismaa on nõus nendega jagama ülemvalitsust merel ja ohjeldama Jaapani laevastiku kasvu, mis ähvardas saada võistlejaks Vaiksel ookeanil.

Nendel asjaoludel sündiski Washingtoni kokkulepe. Washingtoni kokkulepe on peaauglikult Inglise-Ameerika kokkulepe, kuna teiste riikide nõudmisi palju arvesse ei võetud. Neil ei jäänud muud üle kui jä-

rele anda. Nii määratigi kindlaks viie riigi jaoks liinilaevade ja lennikute emalaevade proportsioon: 5:5:3:1³/₄ (Inglismaa, Ühendriigid, Jaapan, Prantsusmaa). Prantsusmaa leidis tunnustamist ainult kui Vahemere riik.

Kuid Washingtoni kokkulepe ei piiranud kergemate laevade ehitamist. Nende ehitamine algas erakorralise intensiivsusega. Rahvasteliit arvas tarvilikuks vahele astuda. Kuid 1924. a. Rooma kokkukutsutud ekspertide konverents ebaõnnestus täielikult. Keegi ei tahtnud järeleandmisi teha.

Desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni kolmandal istungjärgul (märts-aprill 1927) Briti ja Prantsuse delegaadid esitasid kumbki omalt poolt kokkuleppe eelkavad, milles ei esinenud küll mingisuguseid täpseid arvuseid, kuid mis pidid olema läbirääkimiste aluseks.

Kuid nende kahe eelkava vahel olid suured lahkuminekud. Merejõudude küsimuses Briti kava nägi ette sõjalaevade arvu piiramise, jagades need üheksasse erinevasse liiki; Prantsuse kava nägi ette selle piiramise ainult üldtonnaaži järele. Teised komisjonis esitatud riigid koondusid nende kahe kava ümber. Itaalia pooldas Prantsuse seisukohta, kuna Ameerika Ühendriigid kaldusid Briti kava poole, lahku minnes ainult liigituse üksikasjades. Lootuses lepitada neid lahkuminevaid seisukohti, Prantsuse delegatsioon esitas mõni päev hiljem uue muudetud ettepaneku, mis ligines Briti ettepanekule selles, et võttis omaks jaotuse kaheksasse liiki. Kuid see ettepanek sisaldas määruse, mis võimaldas tonnaaži piiramatut üleviimist ühest liigist teise ning selle tõttu ja vähe- ma liikide arvu tõttu oli vastuvõetmatu Briti delegatsioonile.

Sattudes nende teravate vastolude ette ja mitte soovides midagi teha, mis oleks võinud halvasti mõjuda merekonverentsi edule, mille oli algatanud president Coolidge juba 1927. a. veebruaris, ettevalmistav komisjon loobus otsuse tegemisest.

Oodatav konverents astus kokku Genfis 1927. a. juunis. Prantsusmaa ja Itaalia loobusid. Nii jäid omavahele Ühendriigid, Inglismaa ja Jaapan. Konverents kestis seitse nädalat, kuid ei annud mingisuguseid tulemusi. Igaüks jäi oma ideede juurde kinni, keegi ei tahtnud järele anda. Ameeriklased olid tulnud kindla veendumusega, et nende maal on õigus pariteedi peale Inglismaaga. Inglisele oleks neile heameelega järele annud — põhimõtteli-

kult — alal hoides tegeliku ülekaalu küllalt pika aja jooksul. Inglise laevastikus oli juba 1927. a. viiosteist 10.000-tonnilist ristlejat. Inglise pakkusid ameeriklastele sama palju, jaapanlastele üheksa. Kuna ameeriklastel oli ainult kaks valmis ja kuus ehitamisel, siis oleks see ettepanek neile tähendanud kulukaid jõupingutusi. Nad ei olnud nõus. Kergeid ristlejaid nõudis Inglismaa arvul, mis paistis ameeriklastele täiesti vastuvõtmatu. Samuti ei saadud kokku leppida suurtükkide kaliibri kohta. Inglise oli tähtis arv, nad oleks leppinud üsna tagasihoidlikkude kaliibriga. Ameeriklased, olles hüpnootiseeritud tuleviku merelahingutest Vaiksel ookeanil, tahtsid 203 mm kahureid suurtel ja laia tegevusraadiusega ristlejail.

Peale desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni ja Genfi kolmikmerekonverentsi ebaõnnestumist paistis, et igasugu edu võimalus sellel alal on hävinevad. Prantsuse ja Inglise kavad jäid lepitamatuks. Kuid siiski peeti edasi poolametlikke läbirääkimisi. Mereasjanduse eksperdid vaidlesid oma seisukohtade üle, poliitilised delegaadid püüdsid leida väljapääsu ummikust. Nende läbirääkimiste tulemuseks oli B r i a n d'i ja C h a m b e r l a i n'i läbirääkimine Genfis 9. märtsil 1928. a., kus pandigi alus Inglise-Prantsuse merekokkuleppele, mis teostus sama aasta juulis. See kokkulepe oli üldjoontes järgmine:

Merejõudude piiramine, mida desarmeerimiskonverentsil tuleb kindlaks määrata, käib ainult nelja sõjalaevade liigi kohta:

1) Liinilaevad, s. o. üle 10.000 tonni suured laevad või laevad, mis varustatud üle 8-tolliliste kahuritega;

2) Lennukite emalaevad üle 10.000 tonni;

3) Pealveelaevad 10.000-tonnilised ja vähemad, mis varustatud üle 6-tolliliste ja kuni 8-tolliliste kahuritega;

4) Ulgumere allveelaevad, s. o. allveelaevad üle 600 tonni.

Kuna Washingtoni kokkulepe on juba piiranud esimese ja teise liigi laevu, desarmeerimiskonverentsil tuleb ainult uurida, kuidas laiendada seda piiramist riikide kohta, kes Washingtoni kokkuleppes osa ei võtnud.

Kolmanda ja neljanda liigi kohta määrab lõpulik desarmeerimiskonverents maksimaalse tonnaži iga riigi jaoks. Selle maksimumi piirides iga riik ise näitab ära desarmeerimiskonverentsile tonnaži, kui

palju ta tegelikult kavatseb ehitada ja missugusest arvust ta kohustub mitte üle astuma.

Nagu sellest kokkuleppes näeme, ei kuulu piiramise alla kõik kokkuleppes mitte nimetatud laeva liigid, samuti allveelaevad alla 600 tonni. Kokkuleppes tunnustas Inglismaa ka Prantsuse nõuet, et maavägede desarmeerimise alal ei tohi piiramine käia väljaõpetatud reservide kohta.

Kokkuvõttes oli see kokkulepe enne samm tagasi kui samm edasi desarmeerimise alal. Ühenduses oletatavate salakokkulepetega tekitas ta suurt pahameelt ajakirjanduses ja avalikus arvamises. Selle tagajärjel otsustasid Inglismaa ja Prantsusmaa 25. septembril kokkuleppes ametlikult teatada teistele Washingtoni konventsioonist osavõtnud riikidele s. o. Ameerika Ühendriikidele, Itaaliale ja Jaapanile.

Jaapan oli kokkuleppe tingimustega põhimõttelikult nõus. Itaalia ei tahtnud eraldada merejõudude desarmeerimise küsimust üldisest desarmeerimise probleemist. Ta pooldas üldtonnaži piiramist, mitte piiramist liikide järele. Itaalia seletas, et ta on desarmeerimise alal valmis vastu võtma ka kõige väiksemad arvused, kui nendest üle ei läheks ükski Euroopa mandri riik, järelikult ka mitte Prantsusmaa. Sellega ei saanud aga Prantsusmaa leppida.

Kokkuleppe ägedamaks vastaseks osutasid Ameerika Ühendriigid. Inglise-Prantsuse kokkulepe näeb ette suurte s. o. Ameerikale tarvilikkude ristlejate piiramist, kuna täiesti vabaks on jäetud 6-tolliliste ja vähemate kahuritega ristlejad ja sama relvastusega destroyerid. Sarnased ristlejad ja destroyerid moodustavad praegu kõige suurema arvu kõigist lahinglaevadest maailmas ja nad võivad väga võimsaks relvaks olla riigile, kellel vastav merebaaside võrk terves ilmas, (nagu see on Inglismaal, kuid puudub Ameerikal). Ka ei tahtnud Ameerika eriliigina tunnustada 10.000-tonnilisi või vähemaid laevu, mis varustatud üle 6-tolliliste ja kuni 8-tolliliste suurtükkidega. Sest ainult selle liigi piiramine suurendaks tunduvalt niisuguse riigi pealetungi jõudu, kellel on suur kaubalaevastik, mis võib juba rahuajal ettevalmistatud olla 6-tolliliste kahurite pealepanemiseks. Samuti 600-tonnilised allveelaevad, mis on vabaks jäetud, on võimsad võitlusabinõud, sest nad kannavad samu torpedosid kui suuremad allveelaevad ja neid võib varustada 5-tolliliste kahuritega. Ühendriigid soovisid kõikide laevaliikide

piiramist. Üldiselt Inglise-Prantsuse kokkuleppe asetades Ühendriigid ebasoodsasse seisukorda, võrreldes Inglismaaga.

Nii sattus merejõudude piiramise probleem ummikusse. 1928. a. sügisel saadi Genfis ainult soovi avaldada, et viie suure mereriigi delegaadid tuleks kokku hiljemalt 1929. a. märtsis.

Kuid ka see tähtaeg möödus. Alles tööliserakondlise valitsuse võimulepääsemine Inglismaal tõi asjasse pöörde. Ameerika suursaadiku kindral Dawes'i ja Macdonaldi vahelised läbirääkimised olid tagajärjekamad. Lepiti kokku: 1) et pariteedi põhimõte on vastuvõetav ka kõikide laevaliikide kohta, mis Washingtoni kokkuleppe alla ei käi ja et see pariteet peab saavutamata 31. detsembriks 1936. a.; 2) et lahinglaevade teenistusega tuleb revideerimisele võtta selle pikendamise mõttes; 3) et mõlemad riigid asuvad seisukohale, et allveelaevad tulevad täielikult kõrvaldada, kuid et seda sammu ei saa teostada ilma kõigi asjaosaliste riikide nõusolekuta. Üldiselt tunnustatakse et lõpulik kokkulepe

tuleb sõlmida kokkukutsutaval konverentsil ning seletatakse, et ei kavatseta luua uut mehhanismi merejõudude vähendamiseks, vaid loodetakse konverentsi tööd nii korraldada, et sellega oleks kergendatud Rahvasteliidu töö üldise desarmeerimisprobleemi lahendamisel.

Selle kokkuleppe olulisem sisu seisab selles, et Inglismaa loobub oma igivanast võimu-traditsioonist olla merel tugevam kõigist ja tunnustab Ameerika Ühendriikide õigust olla temaga üheväärtiline. Sarnane kokkulepe kaotab võistluse kahe kõige suurema mereriigi vahel ja võimaldab nendele merejõudude piiramist, võib olla isegi nende vähendamist.

Macdonaldi sõit Ameerikasse on kokkuleppe väliseks kinnituseks.

Kui jaanuaris oodetaval mereriikide konverentsil teiste riikide poolt liiga suuri ja kangekaelseid lahkarvamisi esile ei tooda, võib üldine sõjalaevastikkude piiramine tõsiasjaks saada ja üldise desarmeerimiskonverentsi kokkukutsumine ettenähtaval ajal võimalik olla.

Veel ajateenijate väljaõppest suurtükiväes.

A. Buldas-Bullers.

Minu kirjutus käesoleva aasta „Sõduris“ nr. 31/32 „Ajateenijate väljaõppest suurtükiväes“ on rõõmustaval kombel leidnud vastukaja „Sõduris“ nr. 37/38 N. Rg. poolt.

Lugupeetud N. Rg. püüab väga delikaatselt ümber lükata minu poolt toodud ettepanekud ajateenijate väljaõppe süsteemi muutmise kohta.

Oma kirjutuses põhjendasin mina õppekava muutmise vajadust tegeliku olukorraga ühes suurtükiväe grupis. Kas see olukord ka teistes gruppides samane, ei tea, kuid, kardan, vist umbes küll! Olen N. Rg. nõus, et seda olukorda suudaksime märksa parandada, kui väljaõppe läbiviimiseks tõmbame kaasa ka allohvitserid. Kuid kahjuks senini on väeosades maksev olnud nõue, et tundisid peavad andma ohvitserid, allohvitserid ainult hädakorral. Mis puutub aga toimkondade ratsionaalsemasse korraldamisse, mida soovitab N. Rg., siis pean tähendama, et seda küsimust on väeosades kaalutud lõpmatuseni ja senini, kui suurtükiväe paigutus jääb praeguseks, meie sellest küsimu-

sest üle ei saa. Ta on paratamatu pahe, millega tuleb väljaõppe juures arvestada. Nii palju olukorrast, mis andis tõuke minu kirjutusele.

Nüüd minu ettepaneku sisu kohta:

- 1) Toimetada patarei väljaõpet mitte neljas, vaid kahes eri komandos;
- 2) Alata spetsialiseerimist kahes eri komandos otsekohe peale noorte teenistuse ilmumist;
- 3) Viia allohvitseride õpetamise kaader gruppidesse.

Ma ei hakka üksikasjaliselt ümber lükama N. Rg. poolt ettetoodud vastuväiteid. Püüan selle asemel ette tuua midagi muud, mida ma eelmises kirjutuses ei puudutanud, mis aga veel olulisema tähtsusega.

Asun nimelt seisukohal, et meie ajateenijate maksev õppekava on liiglaia ulatusline, ta ei vasta elule. Temas tuleks kõrvaldada umbes kolmandik, kui mitte rohkem, üleliigset, mida reamehele pole vaja teada, mis ta pead ilmaaegu tumestab. Maksva õppekava järele, näiteks, peame meie numbri-

tele selgitama sisemist ja välist ballistikat, õpetama suurtüki keerulisi sisemisi mehhanisme, seletama sihtjoonte kontrollimist, paralleelvihkude ehitamist, sõjavägede vedu raud- ja veeteedel, andma geometria tundisid, tutvustama lahinggaaside taktiliste omadustega jne. Kas kõike seda on tõesti vaja inimesele, kelle keerulisemaks ülesandeks lahingus, milleks meie teda ometi ettevalmistame, mis meie õpetamise lõpusiht, on nurgamõõtja ja loesadete panemine? Kas numbril töö kannatab selle all, kui ta ei tea, kuid üksikajaliselt ehitatakse paralleelvihku, või mis on lõhkemise intervall, sirgjoon ja murdarv? On tal tõesti vaja teada kompressori sisemiste osade koostööd laskmisel? Vaevalt küll!

Et programm suur, sellest ka see näiline spetsialiseerimise vajadus neljas eri komandos. Heidame aga välja kõik üleliigne ballast ja siis, usum, ei tule ajast puudu, et numbritele õpetada ka hobusega ümberkäimist ja sõitjatele suurtüki juures töötamist! Seega aga lihtsustame ja kergendame poole võrra väljaõpet üldse ja eriti veel igasuguste õppekavade ja tunniplaanide kokkuseadmist.

Spetsialiseerimist neljas eri komandos pole vaja läbi viia õppekavas, ta tuleb, nagu ma juba oma eelmises kirjutuses märkisin, iseenesest ajajooksul, mil patarei tegutseb tervikuna taktilistel väljasõitudel, laskmistel ja manöövritel.

Mis puutub minu ettepanekusse alates spetsialiseerimist kahes eri komandos otsekohe peale noorte teenistusse võtmist — leian seda tarvilikuks lahingpataride valmistoleku tagamiseks vanade lahkumisele järgneval perioodil. Maksva õppekava juures on patarei teatud aeg peale vanade lahkumist raskes seisukorras: noored, nagu kogemused näidanud, ei suuda küllalt rahuldavalt iseseisvalt tegutseda ühelgi alal, mis ka arusaadav, kuna maksev õppekava seab omale otsesihiks teha noortest kõik ja mitte midagi.*)

*) Noorte õppekavas lhk. 3 algul loeme: Noorte väljaõpetamise eesmärgiks on nende ettevalmistamine noorte kursuse lõpuks kõikide hädatarvilikumate ülesannete täitmiseks patarei lahingtegevusel.

Jaotades aga noored kahte eri gruppi otsekohe peale teenistusse võtmist, suudame neile kindlasti anda parema ettevalmistuse iseseisvaks tegutsemiseks numbrina ja sõitjana ehk telefonistina ja maakuulajana, kui maksva õppekava järele.

Inimeste mittetundmist ei saa lugeda takistuseks nende otsekoheks jaotamiseks peale teenistusse võtmist: Määramist võib otstarbekohaselt läbi viia, väljamine haridusest, ametist, füüsilistest omadustest jne.

Kolmanda minu ettepaneku kohta tähendab N. Rg., et see oleks ammugi läbi viidud, kuid teatud põhjustel pole see võimalik. Kahju küll, kuid, kui need põhjused kaaluvad, peame muidugi sellega leppima.

Kasutades juhust, tähendaksin aga nii palju, et ajateenijate allohvitseride ettevalmistamist suurtükiväes ei saa lugeda lahendatult rahuldavalt. Tahame meie saada tõsiselt suurtükiväe allohvitseride kaadrit, peame kursuse kestvust kindlasti pikendama ja väeosade juures looma mitte ajutised, vaid alalised kaadrid nende väljaõpetamiseks. Käsikäes sellega tuleks ümbertöötamisele ka allohvitseride õppekava, mis küll lõpulikult kujul pole vist veel ilmunud.

Lõpuks tahaksin puudutada ajateenijate reameeste väljaõpet, väljamine mitte programmi ulatusest, vaid selle läbivõtmise korrast. Mulle paistab, et praegune õppekava peab üldiselt kinni koolides maksvast põhimõttest: väljaõpeks on meil kasutada aasta — järelikult ajateenijatele tarviline teadmiste kompleks tuleb selle aja peale ära jaotada ja siis järk-järgult see neile edasi anda. Arvan, et see põhimõte ei ole päris õige. Erialiste teadmiste hulk, mida vajab number ja sõitja ehk telefonist ja maakuulaja, tuleks temale kätte õpetada vast esimeste nelja kuu jooksul, mil ta teenib noorena. Ülejäänud kaheksa kuud aga treenima teda sama ala peal seni, kui see ala temale pähe kulub, nii et aastate pärast teenistusse tagasitules ta oleks oma töös sama kindel, kui sundteenistusest lahkumise päeval.

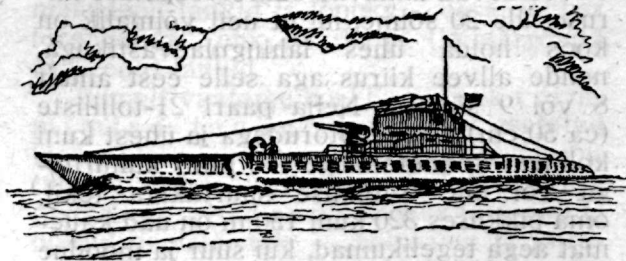
Juba toimkonnad, tööd, komandeerimised, puhkused, haigemajas ning ambulantsis olemised võimaluse plaanikindlalt pikaajalises programmis edasi minna.

Võib olla ma eksin, kuid küsimust makstaks tõsiselt kaaluda.

Mõnda allveelaevast.

K. Anton.

Möödudes allveelaeva keerulisest, tehnilisest küljest, anname siin nii lühidalt kui see võimalik, mõiste — mis on allveelaev, mida ta võib korda saata ja kuidas ta seda teeb.

Allveelaev võimaldab meresõitu nii vee pinnal, kui ka (ja siit ta nimetus) vee all, teatud sügavuses. Mida teatud sügavuse all mõista tuleb, ripub ära laeva konstruktsioonist ja ehituse headusest. Allveelaeva sukeldamisel, sügavuse suurenemisega, tõuseb surve tema kere pinna iga ruutsentimeetri peale 200 grammi võrra. Nii et sügavuses ca. 30 m oleks laeva kere iga ca. 6 cm² peale survet ca. 20 kg. Kui allveelaeva kere oli projekteeritud surveni 22 kg 6 cm² peale, on ta garanteeritud sukelduseks ainult ca. 33 m sügavuseni. Tegelikult tõuseb see sügavus kuni ca. 45 meetrini. Kuid on olnud juhtumeid, kus allveelaev tagaajajate eest peituses on sukeldunud kuni 100 meetrini ilma suurema vigastusega.

Kõik allveelaevad on varustatud kahe liikumise jõuallikaga, milledest üht kasutatakse pinnal sõitmiseks, teist — vee all. Esimese variatsiooni juures töötab sisemise põlemisega mootor (harilikult diesel-mootor). Nii sugune mootor tarvitab töötamiseks hiigla hulka õhku. Sukeldunud allveelaevas on aga õhk kallis aine, mille tarvitamine väga piiratud. sellepärast ongi tarvilik asetada mootorit mõne teise liikumise jõuallikaga, mis vähem nõudlik selle kalli aine järele. Kuivõrt tarvilik on õhk diesel-mootorile, selleks toome näite: Allveelaev sõitis suure lainetusega merel diesel-mootorite all ning juhuslikult kukkus kinni pääsuluuk lahingtorni, — masin oli paarikümne sekundiga terve laeva õhutaagavara ära tarvitanud ja selle puudusel seisma jäänud.

Asendavaks liikumise jõuks, mis

ülesannet täidab, kui diesel seisab, on elektri-mootor, mis jõudu saab akkumulaator-patareidelt. Mootori keerleva osa armatuur on ühenduses propelleri völliiga. Akkumulaatorite laadimise küsimus on allveelaevas üks suurematest igapäise teenistuse muredest ning sünnitab palju raskusi ja ka ohtu. Kuid lõpupele lõpuks funktsioneerib akkumulaatorite seadis kaunis hästi ja alaliselt ka siis, kui allveelaev on sukeldunud.

Näib ehk, et võiks jätta ära täiesti liikumise viisi diesel-mootorite all tema ebanormaalse õhujänu tõttu ja tarvitada elektrijõul liikumist igal olukorral. Asi aga seisab akkumulaatorite suures kaalus ja nende arvus, mis sel juhtumisel tarvis läheks. Iga akkumulaator kaalub ca. 350 kg. Kui neid ainult allvee tööks tarvitada, läheks neid tarvis üle saja. Allveelaevade mitmesugused konstruktsioonid varieeruvad laialt selles suhtes — mõned laevad on ehitatud suure veepealse kiiruse ja suure veepealse tegevuseraadiuse jaoks, samal ajal kui teistes on suurendatud elektri liikumisejõud ning vastavalt raadius ja kiirus sukelduse seisukorras, veepealse käigu omaduste kulul. Iga tüüp on kooskõlas oma eriliste, temalt nõuetavate ülesannetega.

Kui on nende patareide elektrienergia kulutatud, siis allveelaev on peaaegu desarmeeritud; ta ei saa enam liikuda vee all ja on sellepärast võimetu mitte ainult teostama rünnakut, vaid on vaenlase vastu peaaegu kaitsetu. Sellepärast on komanderi üks esimestest muredest liikumisjõudu andvate patareide laadimine, nii pea kui nad vähematki aega tarvitusel olnud. Laaditakse neid tõustes vee pinnale, kasutates selleks diisel (pea) — mootorit. Nii sugune regulaarne tarvidus ülesseujumises vee pinnale laadimise otstarbeks toob paljud ärevaid momente, kui oldakse vaenlase vettes, ning (ehk küll laadimise operatsiooni harilikult öösiti läbiviiakse) kui tuleb seda protsessi sageli katkestada vaenulikkude patrullide ilmsikstulemisel.

Printsiip, millele põhjeneb allveelaeva ülesseujumine või sukeldumine, on see, mida käsitas juba Archimedes omas vannis ja nimelt — et vees uputatud keha ülalhoidub jõust, mis võrdne selle keha poolt väljasurutud veehulga kaalule. Sellepärast, — et sundida allveelaeva sukeldami-

sele, on tarvilik suurendada tema kaalu; kui tuleb tarvidus ülesseujumiseks, peab seda juurdelisatud kaalu tagandama. Kõige hõlpsam meetod selleks on vee sisselaskmine, „veeballast“, tankidesse ja selle väljapuhumine, tarviduse järgi, kokkusurutud õhu abil.

Allveelaev sisaldab seega ruume, mis määratud masinate jaoks vee pinnal töötamiseks ning nende kütteainele; elektromootorite ja nende patareide jaoks, veeballasti, torpedo torude ja kahurite armatuuri ja nende varustuse jaoks, mitmesuguste valgustuse ja õhukokkusurumise abiseadiste jaoks j. n. e., ning lõpuks ja ikka, kuigi viimasel kohal, tagaplaanil, eluruume ja mugavuse seadiseid ohvitseride ja meeskonna jaoks.

Pioneerid, (allveelaeva esimese tüübi) ülesandeks oli kohalik kaitse; — ta oli varustatud torpedoga, mis määratud opereerima peasjalikult vaenlaste lahinglaevade ja ristlejate vastu; tema piiratud mõõdud takistasid talle töötada kaugel omast baasist.

Allveelaeva iseäraline hüve on — tema võime tegutseda iseseisvalt, ärarippumatult. Sellepärast saab teda tarvitatud mitmesugusteks merisõja otstarbeteks peale tema otsest ülesannet (luure, valve teenistus jne.). Võtame näiteks tõkke-miini panemise. Veepealne miini-panija peab oma operatsioonidel olema toetatud lahing-laevadest, et mitte langeda vastase destroyerite ja ristlejate ohvriks. Allveelaev on siin rippumatum. Ta, olles segatud vaenlase poolt omas töös, taganeb, sukeldub, jääb vee alla — kuid seda lubavad asjaolud. Sama paremus teeb teda kõlblikuks nii patrulli- kui luureteenistuseks ja tegelikult võitluseks vaenlase nõrgemate laevade vastu. Olles relvastatud ühe või kahe kahuriga, võib ta ka tegutseda, kui harilik veepealne patrullilaev.

Üks allveelaeva aktiivsuse harudest on vaenlase allveelaevade hävitamine. Võib olla kõige tõelikum ülesanne kõikidest tema nii mitmekesistest kohustustest, — täis riisikot ja pinevust, ning mis kindlasti mingit lõbu ei paku neile, kellel nõrgad närvid.

Igat tüüpi allveelaeval on harilikult oma eriülesanded: Nii on olemas üks klass allveelaevu, n. n. allveelaevu-hävitatajaid, mis välja lähevad oma saagi peale maximum 8 sõlmega, kuid kord juba töö, — vaenlase allveelaeva jälgil, võivad nad anda veealuse (sukeldud) kiiruse 15 sõlme. Nende suured elektri patareide

seadised võimaldavad päevade viisi käia ilma jällelaadimata. Teist tüüpi allveelaevad, n. n. eskadra ehk laevastiku allveelaevad annavad suure veepealse kiiruse, üle 20 sõlme, nii et neil võimalik on koos hoida ühes lahingulaevastikuga, nende allvee kiirus aga selle eest ainult 8 või 9 sõlme. Nelja paari 21-tolliliste (ca 50 cm) torpeedotorudega ja ühest kuni kolmeni kolmetolliliste (75 mm) kahuritega või ühe 6-tollilise suurtükiga tekil, oma pikkuses 320 kuni 150 m on nad kaemat aega tegelikumad, kui suur ja moodne miiniristleja. On olemas ka veel allveemonitoore. Olles endistele tüüpidele sarnane, kujutab ta huvitavat nähet, sest lisaks 75 mm suurtükkidele on tal eesotsas (vööris) suur soomus-torn, millest 12-tolliline (220 mm) kahuri ots välja vaatab. Tuleb ettekujutada vaenlase allveelaeva või ristleja seisukorda, mis möödub lähedalt kohast, kus ootab see monstrum. Tema valvel olev periskoop võtab kohe märki; kiiresti murrab ta veest läbi pinnale otsekohe oma saagi taga (ahtris) ning tulistab omast suurekaliibrilisest relvast. Ühest või kahest kuulist jatkub! Niisugune on tema taktika; kuid see laeva tüüp tuli ilmale alles Maailmasõja lõpul (vaherahu ajal) ja pole veel suudetud kontrollida tema kasulikkust sõjapidamises.

On olemas kaks faktorit allveelaeva sukeldamises ja temaga ümberkäimises: „ujuvus“ ja „trimm“. Trimmimise all tuleb mõista allveelaeva kallutamist, teiste sõnadega vee hulga reguleerimist ballast-tankides nii, et see hulk ei luba sukeldamise ajal laevale kalduda ei fööri- (ninaga), ega ka ahtriga (päraga) liiga allapoole, s. t. et laev veest läbi allalaskuks nii horisontaalselt kui vähegi võimalik. On üldse teada, et tõstejõud suureneb tema rakenduspunkti kaugenemisega; samuti on allveelaeva trimmimise juures, — mida suurem on kaugus „ujuvuse tsentrumist“ ehk laeva balanseerimise keskpunktist, kuhu tarvilik vee hulk antud, seda suurem on tõste- (resp. allalaskmise-) jõud, mis allveelaeva ühte otsa allapoole kisub. Tegelikult trimmitakse allveelaeva, kui ta vee all, ning kergelt ujuvuses on ja hoitud igal soovitud tasapinnal, hüdroplaanide — s. o. horisontaalröövlite abil, mis ehitatud laeva igale küljele ja ka ahtrisse. Hüdroplaane tarvitatakse ka laialt paadi lõpulikku balanssi (tasakaalu) seadmiseks, peale seda, kui ta hoolasti on kallutatud tankide abil n. n. „netraalsesse equilibriumi“. Tanki-

de arv ning nende nummereerimise ja nimetamise meetod varieerub igas klassis, kuid kõikides allveelaevades leiduvad peaja abiballast tankid, kütteaine (õli) tankid, määrdeõli tankid ja lõpuks „vesi ümber torpeedode“, ehk W. R. T. (Waterround torpedoo) tankid.

Esmalt vaatame ballast- ehk trimmimise tanke. Need on asetatud laeva otste lähedusse, põhjusel, et saavutada maksimaalset õlga balanseerimise otstarbeks. Nad on ühenduses toru abil ja hoitud pooleldi täis — hõlpsama ja kiirema trimmimise otstarbeks (et oleks võimalik kiiremini läbipuhuda vett laeva raskemast otsast teise, kergemasse, otsa).

W. R. T. tankid (neid on 24—36) on mahutatud iga torpeedotoru lähedusse ja on alati täidetud enne sukeldamist; igaüks nendest sisaldab küllalt vett, et täita lahise ruumi torpeedo ümber, kui see on torus. Kui toru on laetud ja valmis tulistamiseks, lastakse vesi W. R. T. tankist torpeedotorusse, et täita tühja osa torust enne kui avada klinketti (välisüks) toru otsas välispoordis. Kui see ettevaatus pole tehtud, võib vesi sisse tungida merest, laev võib saada ülekaalu ühes otsas ja sattuda kardetavasse nina-sukeldusse, millest teda oleks raske välja viia mõnelki, kui täieline stabiilsus kõige tarvilikum.

Julgeoleku kindlustamiseks on hea trimmimise juures täita (kui see võimalik) ühte tanki, mis võimalikult lähedal on ujuvuse tsentrumist ja millel on olemas kingston ventiil (põhjaklapp) otsekoheses ühenduses merega. Kui trimmimise ajal kapten korraga leiab, et ta sukeldub kiiresti, võttes laeva liiga palju ballasti — vett, võib ta, puhudes seda läbi tsentraal-päästesisterni, silmapilkselt katta ujuvuse ilma balansi muutmiseta. Mõned laevad omavad erilisi tanke, mis ehitatud selleks otstarbeks.

Jälgime ühe allveelaeva sukeldumise protsessi. Tema kütteaine ja mageda vee tankid on täidetud, torpeedod, varustus ja kõik tarvilikud tagavaraosad on poordil; meeskond on käsutatud „sukelduse korras“, mis on võimalikult lähedas kooskõlas „lahingukorraga“, ja valmis silmapilkselt igat ventiili ja luuki avama või sulgema. Lahingutorni luuk on maha lastud ning elektromootorid viivad laeva edasi kindla 6 sõlmega. Komanderi käsu peale avatakse peaballast-kingstonid, ning laev vajub, kuni ta tekk kaob vee alla, s.o. kuni kattub veega. Nüüd võib laeva sundida

veel alla poole minema hüdroplaani abil, kuid see ei ole veel puht trimmine, — differeerivad hüdroplaani nurkad näitavad, kas föör ehk achter on raskem. „Pea magistraali“ abil, mis kujutab pikuti laevakeret jooksvat jämedat toru ja mis hargneb igasse tanki ning ümbritsevasse merre, võib vett juhtida igasse abi-ballasttanki — kuhu on tarvidust. Komander võib näha hüdroplaani näitajate nurkadest, missuguseid tanke tuleb täita või tühjendada; tema kujutusvõime on siin eluline faktor. Komander peab peaaegu mehaaniliselt kujutama omale ette pildi üldisest seisukorrast; vilunud käsi võib peaaegu automaatselt seada oma laeva õige sukelduse trimmi peale, kuni ta hoiduma hakkab tarvilises sügavuses hüdroplaani abil ilma edaspidise vee sisselaskmiseta või selle väljatõrjumiseta.

Kui allveelaev on kord trimmitud mainitud viisil, võib ta igal momendil toodud olla pinnale puhumisega tema peaballasttankidest, ning omab küllalise ujuvuse, et võimaldada liikumist dieselmootorite abil. Kõik vesi, mis abitankides on balanseeritud umbkaudselt, et võimaldada kiires korras kompensatsiooni igasugusele laeva kaalu kulule. Nii-suguseks kuluks on, näiteks, alatasa dieselmootorites põletatav kütteõli; selle kompenseerimist tehakse harilikult iga nelja tunni tagant veepealse ujumise kestvusel. Provisiooni ja värsket (magedat) vett tarvitatakse samuti alaliselt: torpeedoga tulistamine sünnitab suure kaalu vahe, mida tarvis kompenseerida.

Kui palju aega kulub sukeldamiseks? See aeg oleneb kallutamise olukorrast, ilmastikust ja sukeldamise meetodist. Peaballasti trimmi ja hüdroplaani abil võib allveelaev sukelduda oma periskooibi sügavuseni, s.t. — oma väljasirutatud periskoobi peaga vee pinna üle ja laeva tsentrumiga ca 30 m allapoole veepinda — harilikult 30 sekundi kuni 2 minuti kestvusel, olenedes sealjuures meeskonna vilumusest ja treenerimise astest. Kuid raske meri või lainetus võivad takistada laeva sukeldamist. Olukord, muidugi, võib sundida komanderi ette võtma n.n. „hädasukeldust“, avades korraga kõik tankid, nii et allveelaev vajub põhja kui kivi; korraldada trimmist paremal ja kohasemal momendil. See manööver on küll väga hea 40—50 m sügavusel, kus laev võib jääda hädaohutult põhja peale, kuid suurtes süga-

vustes pole see seda liiki etendus, mida enda lõbustamiseks ette võtta võiks; on väga võimalik, et trimmimise kontrolli ei saa teha enam, kui laev on sukel-

dunud niisugusse sügavusse, et vesi teda oma hiigla survega hakkab kokku muljuma, ja siis — jumalaga laev ja meeskond!

Tulekindel savi.

Peeter Matz.

Tulekindla savi ja kaoliini leidmise võimalust Eestis ja Soomes käsitas Soome teadusemees E. Dahlström loodusteaduslikel ettelugemistel 1914.—15. aastal.

E. Dahlström juhtis oma õpilaste tähelepanu tulekindla savi ja kaoliini suure rahvamajandusliku tähtsuse peale ja arvas, et seda savi võiks leida iseäranis Eestis, kuhu ürgajal Soome kaljust sündinud kaoliini lademed hiljem liikuva jääga on võinud kanduda.

Vabadussõja ajal, 1919. aastal, läbisõidul sõjaväljale, sattus nende ridade kirjutaja kätte juhtumisi plastiline savitükike, mis ei sulanud, kui teda koksiga tugevasti kuumendati, mispärast selle keemiline uurimine Soomes ette võeti. Tulemusena selgus, et see savitükike oli tulekindel ja kõrgeväärtusline.

Vabadussõja lõpul 1920. a., jätkati maapinna ja aluskihtide uurimist, milleks muretseti Kaubandus-Tööstusministeeriumist sellekohane luba, tarviliste kaartidega. Nimetatud loakirjade järele tuli läbiuurida 500 hektari suurune maa-ala, kus leidis tulekindlat savi 100 hektari suurusel maalal, mille kasutamiseks jõuti valitsusega kokkuleppele ja võeti kontsessioon 35 aastaks.

Savikihtide puurimisel saadud proovid saadeti keemiliseks ja praktiliseks uurimiseks Soome ja Saksamaale, kuna hilisemal ajal toimetati seda ka meie riigi katsekojas.

Suurema töö savi teadusliku uurimise alal on teinud prof. Seiger'i instituudi laboratoorium Berliinis. Seal on tehtud ligi kakssada analüüsi ja erikatset.

Kohapeal on savi ja kaoliini kihtide ja nende omaduste kindlaks tegemist toimetatud Saksa õpetlase prof. Dr. Carl Löeseri meetodi järele, mis põhjeneb praktilistel savi ja kaoliini uurimiste tagajärgedel Saksamaal.

Selle meetodi järele varustati kõik maa seest puuriga esile toodud saviproovid kolme numbriga ehk erimärgiga, mis voi-

maldavad savikihtide omadusi üksteisest eraldada ja kindlaks teha, näit.: „Nr. 5, 1, I“. Esimese numbriga on saviproov saadatud laboratooriumi analüseerimiseks, järgmise all on ta registreeritud järeljäädavas kollektsioonis ja viimane näitab kihti, kust proov on võetud.

Niisugune korraldus võimaldab ja hõlbustab pärasüst kaevamistööd ning kontrolli kaevanduses.

Kui vaadelda lühidalt kaoliini tekkimist looduses, teaduslikul valgusel, siis näeme, et ta tekkitab graniidi ja gneisi sees olevast kaalium-põllupagust, ehk viimasest üksinda. Nagu teada, koosneb maa-aluspõhi suuremalt osalt kahest üldiselt tuntud kiivist — graniidist ja gneisist, mis sisaldavad oma kokkuseades kvartsi, kaalium-põllupagu ja vilgukivi. Vee ja õhu söehapniku mõjul lahuneb kivi vähehaaval, — sünnib kaalium-silikaadi ja karbonaadi soolaid ning alluminiumsiliikaati ehk savi. Kaalium- ja teised soolad sulavad maa sees olevas söehapniku rikkas vees, kus taimed neid juurte abil toiduks imevad. Alluminiumsiliikaadi soolad ei sula aga maa vees, vaid jäävad, kas tekkimiskohale, või kantakse veega kui kerge aine kaugele mere- ja järvedesse, kus nad vähehaaval põhja langevad sademlademeteks ehk kordsaviks. On aga maastiku ehitus ja kliimatilised tingimused niisugused, et veel võimata on alluminiumsiliikaate ära viia, siis tekivad kohapeal suured tulekindla savi ehk kaoliini lademed allpool näidatud kava järele:

Kaalium-põllupagu $K_2O + Al_2O_3 (6SiO_2)$.

Lahuneb ja kaob $K_2O (4SiO_2)$.

Kaaliumi aset täidab maavesi H_2O .

Saadud produkt oleks $Al_2O_3 \cdot 2SiO_2 \cdot 2H_2O$ ehk puhas kaoliin.

Looduses aga ei sünni kaoliini mitte täiesti puhtana, vaid sinna jääb kaaliumi kadumise järele osa vabanenud ränihaput kvartsiliiva näol, peale selle jääb sinna vaba kaaliumi, natriumi ja teisi algekiivis

leiduvaid mineraal soolasi, nagu rauda, magneesiumi, caltsiumi jne. vähemal ehk suuremal määral.

Täiesti puhtad kaoliini lademed võisid tekkida tõenäoliselt ainult maa-aluste kuumavee allikate tegevuse tõttu, missugusel

soonid on asbest isolatsioonist palju odavamad, aga ühtlasi on ta kõva ja soojust läbilaske poolest võrdne asbestile.

Huvitavaid katseid on tehtud kaoliin-massega. „Kaoliiniit masse nr. 1 ja 2.“ Sellest massist on valmistatud majakesi, mis

Kaoliini kaevandus Põlvas.

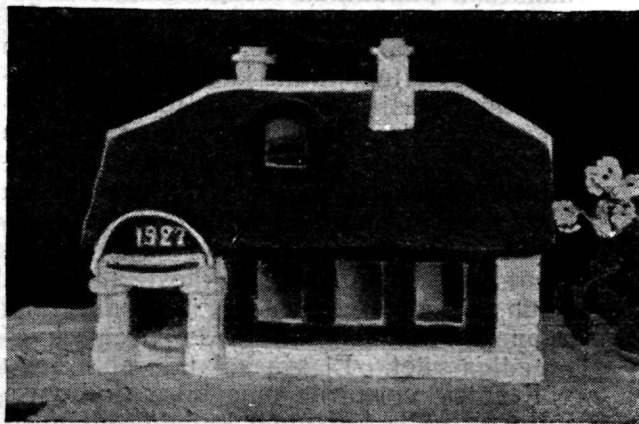
juhtumisel leitakse keemiliselt peaaegu puhast kaoliini sademlademetes, nagu Hiinas ja Jaapanis ette tuleb. Samuti võib leida täiesti puhast kaoliini sademlademetes, kui ladestikku sünnitav vesi on looduses olnud niivõrt puhas, et selle tagajärjel segunes savi hulka väga vähe võõraid, savi väärtust kahandavaid mineraal soolasi, siis võib sarnast savi, kui teda leidub, täie õigusega nimetada kaoliiniiks ehk tulekindlaks saviks, kui ta oma omaduste ja kokkuseade poolest vastab viimase nõuetele.

Mis puutub Eestis leiduvasse tulekindla savisse, siis võib teda nimetada oma omaduste poolest üheks peenemaks poolportselaan ja tulekindlaks sidesaviks, missuguste omaduste tõttu ta on leidnud oma le turgu isegi väljaspool Eesti piire.

Tarvitada teda võib šamottkivide asemel malmi, vase, katlamaja ja teiste kõrgetemperatuuriga ahjude voodriks, samuti võib ka sellest savist valmistatud masse tarvitada metlachplatete, trotoir, fassaadkivide, šamottkivide ja poolportselaani valmistamiseks.

Eestis leiduvad kaoliini lademed on sedavõrt suured, et võimaldavad mitmesajaks aastaks tooresmaterjaliga varustada sellel alal tähtsamat tööstust. Viimaste katsete ja uurimiste varal on kindlaks tehtud, et Eestis leiduvad tulekindlat savi ja kaoliini võib tarvitada mitmesuguseks isoleerimise otstarbeks, sest kaoliini isolat-

on tule-, vee- ja gaasikindlad, ühtlasi ei lase sellest massist valmistatud ehitus ka niiskust, külma ja häält läbi, nii et teda võiks kasutada sõjatehniliselt suure eduga iseäranis gaasikaitse alal, kusjuures võib tarvitada teda laud- ja puuehituste isolatsioonina ehk krohvina.

Kaoliinist majakese mudel.

Missugune krohv või isolatsioon kaitseb puuehitusi sõjaajal gaasi sissetungimise eest? On teada, et vaenlane sõjaajal ei katsu mitte üksnes hävitada oma vastase sõdureid, vaid ka selle rahulikke kodanikke, loomi ja teisi elavaid olevusi, neid gaasiga surmates ja rikkudes nende toidu- tagavarad. Sel juhtumisel võib hea tagajärjega isoleerida kõik kivi, puu ja laud-

ehitused, moona ja toiduainete hoiukohad, transport vagunid ja autod tulekindla kaoliini massiga (gasoliitmasse nr. 1.), mis on ühtlasi tule, vee, kui ka gaasikindel.

Gasoliitmasse käsitlemine on väga lihtne, mille tõttu igaüks teda tarvitada võib. Tema peamomadused oleksid: kuivatus olekus on ta pehme, pulbritaoline mass, mida kottides on hõlbus igale poole transporteerida. Vee juurelisamisel muutub ta võitaoliseks kliistriks, mida määrada võib akendele, ustele, toidumooni hoiukohtade seintele ja kastidele jne. Samuti ehitada maju ja teisi hooned, ta hakkab külge puule, rauale, kivile, klaasile jne. niisama võib anda temale iga sugust värvi ja kuju. Massi heaks omaduseks on ka veel, et ta

on kõva ja ei varise põrutustel, nagu hari-lik krohv, kui teda lüüakse või löigatakse.

Praegu jätkuvad sellel alal katsed edasi ja loota võib, et peagi meil kerkivad uued ehitused, juba gaasikindlate tubade ja teiste ruumidega, mis pakuvad, mitte üksnes mugavat kodu rahuajal, vaid ka kindlat kaitset sõjapäevil. Niisuguste ehituste konstruktsioon võib püstitada kas rauast või puust. Viimase juures võib tarvitada ka odavamat materjali, tahumata palke nurga postideks ning lauaservi ja latte.

Üldises kokkuvõttes on tulekindla savi ja kaoliini kasutamise võimalused piiratud ja eriti sõjatehniliselt tähtsad.

Üleajateenijate riidevarustuse küsimusest.

Kuuldavasti on sõjanõukogus harutusel uus kaitseväe kraamiga varustamise seadlus, milles olevat mõnigi põhjalik muudatus võrreldes endisega. Üheks nimetamisvääremaks on vist kindlasti ohvitseride ja võib olla üleajateenijate riidevarustusega varustamise täielikult raha peale üleviimise võimalus. (? Toim.) Tahaks siin puudutada üleajateenijate riidevarustusega varustamise küsimust.

Meie, üleajateenijate, poolt oleks see samm väga tervitatud ja hinnatud. Pealiskaudselt asja võttes võib tekkida kahtlus, et kas üleajateenijad suudavad antava rahasumma arvel end korraliku kaitsevälase kohaselt riietada ja muretseda kõik need atribuudid, milleks raha määratud. On ju see rida nii väga liikuv element, et kipub vägisi käest libisema. Usun, et suudavad kindlasti. Saades raha avaneks võimalus muretseda parema kvaliteediga riidet. Ei saa salata, et praegu väljaantav vormiriie oma kiire kuluvuse tõttu on välja kutsunud küllaldaselt nurinat ja seda täie õigusega. Uelt on riie päris kena ja sile, kuid üsna lühiajalise, mõnekuulise, isegi nädalate, kandmise järele kerkib vill üles, kulub enam kuluvates kohtades ära ja selle tõttu muutub riie välimuselt vanaks ja näotuks. Ka pressimine aitab vaid selleks korraks. Ka kulub riie põlveotsadest ja küünarnukkidest imekiiresti.

Üleajateenijal, kui elukutselisel kaitsevälasel, on tingimata tarvilik, et oleks üks komplekt pühapäevariideid „esitus-

mundriks“. Kuid praegune väljaantav riie võimaldab vaid kantud riiete soetamist, sest uuena ei püsi ta kuigi kaua. Ei aita siin riiete kandeaaja vähendamine, sest tuleks see riigile sagedaste õmblusrahadega näol kallim — tuleb muretseda parema väärtusega ülikonna- ja palituriiet. See on võimalik, kui anda üleajateenijatele võimalus muretseda riidet omal algatusel, makstes riidest rohkem hinda, kuid saades selle eest paremat materjali. Ka siingi võib tekkida kartus, et muretsesetav riie vast mitmekesine võib saada. Kuid sellest oleks kerge üle saada. Arvan, et kaitseväe majanduse ühisused ja üleajateenijate kogud võivad muretseda suuremas kvantumis soovitud riidet vastava värvi ja omadustega ja üleajateenijatel oleks võimalus osta seda suularaha eest omal algatusel ja soovitud määral. Riidevabrikute vahel võib tekkida isegi teatav võistlus parema riide valmistamise suhtes. Üleliigne oleks arvata, et üleajateenijad tarvitavad raha muudeks otstarveteks, kuna riided jäävad muretsesemata. Selleks on ju väeosa ülemal inspektsiooni võimalus. Võiks määrata teatav tähtpäev, mis ajaks peavad kõigil olema riided muretsesetud. Äärmine abinõu oleks ju lasta väljaantava riidevarustuse raha arvel riided sunduslikult selga õmmelda neile, kes sellega vast ise toime ei saa. Kuid üleajateenijad on küllalt teadlikud ja distsiplineeritud kaitsevälased ja olen veendunud, et viimast abinõu ei tule üldse tarvitusele võtta. Ei leiduks

vist nii nõrga iseloomuga meestele kohta kaitseväes. Ei ole ju praegunegi riidevarustusega varustamise süsteem kindlaks tõkkeabinõuks, et väljaantav riie tingimata lastakse ülikonnaks õmmelda. Kes tahab teda realiseerida selle asemel, et rätsepa kätte viia, see teeb seda ikkagi kas salamahti ehk mõnel muul viisil, kuid realiseerimisel saadav raha on ainult osa riide väärtusest. Milleks see?

Käesolevate ridade siht ei ole välja kaubelda ega mõjutada võimalikult suuremate riideraha normide määramist, vaid põhimõttelik küsimuse kaalumise. Arvan, et riidevarustuse rahaks võiks määrata keskmine praegu riidevabrikutele maksetav riide hind pluss õmblusraha.

Ei ole huvituseta ära märkida, et mõni aasta tagasi, kui nende ridade kirjutajal oli julgust "Sõduri" veergudel avaldada arvamist, et üleajateenijatele antaks ohvitseride eeskujul valmis riidevarustuse asemel riidet natuuras ja õmblusraha, siis suhtuti küsimusesse küllalt skeptiliselt. Kuid senised kogemused näitavad, et olud on paranenud, vähemalt üleajateenijad kannavad oma keha järele õmmeldud pasivaid riideid.

Asi on meile, üleajateenijatele, küllalt eluline ja tähtis, et temale suuremat tähelepanu pöörata ja läbi kaaluda enne varustuse seadluse lõplikku vastuvõtmist.

J. K.

Ratsapioneeride ja lennuväe tegevusest raudtee lõhkumisel.

Inglismaal 1927. a. korraldatud erimanöövrite kokkuvõte.

Inglise ajakirjas „The Royal Engineers Journal“ 1928. a. juuni kuu numbris ilmus artikkel pühendatud inglise ratsapioneeride, lennuväe ja raudteesapööride tegevusele erilisel manöövril, mis oli seotud raudtee lõhkumisega ja parandamisega. Tähtendatud artikkel on tõlmanud enda peale suure tähelepanu.

Ta sisu oleks kokkuvõttes:

Inglismaal 1927. a., Longmoor'i laagri läheduses, 6. ja 7. juulil leidis aset kaitseväge õpperaudtee harul eriline manööver, mis koosnes kolmest episoodist:

- 1) 800 m pikkuses raudtee remont ja samal ajal lennuväe rünnak töötava meeskonna peale, kes parandusi teostas; lennuvägi tarvitas pommeideks liivakotte ja tulistas kuulipildujatest. Remont seisis vanade roobaste asendamises uutega.
- 2) Raudtee purustamine, kordasaadatud inseneriväge eskadronilt.
- 3) Purustatud raiooni õhuluure, eesmärgiga selgitada: kus asub vaenlane, kes ründas raudteed, siis tööd raudtee parandamise alal ja nende uuesti pommitamine lennuväelt.

Episoodid leidsid läbiviimist:

- 1-ne — 6. juulil kellal 0800—1600,
- 2-ne — ööl 6. juuli vastu 7. ja
- 3-as — 7. juulil alates kellal 0700.

Rünnak lennuväelt raudtee kompanii tööde peale 6. juulil.

Raudtee kompanii vahetas roopaid Whitehilli raioonis ja parajasti just sellel kohal, kus raudtee läbistas lohku 300 m pikkuses ja sügavuses umbes 6 m, kui sündis ootamata lennuväe rünnak. Mõlemil pooltel raudteed kasvas kõrge mäna mets. Üle lohu, raudtee parandustööde kohal, läbistas raudteed tee sillaga Greatthami peale. Sild teataval määral soodustas selle raudteeala varjamist. Lennuväge rünnakut toimetas 4. eskadrill 6 masinaga 6. juulil kellal 1000 ümber. Masinad lendasid üsna madalalt ja metsa kohal. Töötajad sapöörid lennukisi ei märganud ega kuulnud mootorite põrinat enne pommitamist. Pommitamise tulemusena tunnistati 46 sõdurist 50% väljalangenuks mõnel hetkel. Rivist väljalangenuks loeti igat ühte, kes asus pommi kukkumise kohast 5 m kauguses. Peab ära märkima, et sõdurite nüssid olid töödest liig kõrval — eemal. Samal päeval korraldatud lennuväe rünnakud olid palju vähema eduga, sest kompanii oli välja pannud vahepeal alarmi postid kõrgetele puudele ja asendas kuulipildujad soodsamatele positsioonidele. Kuulipilduja ja püssi tuli ei lubanud lennuväele saavutada pärastistel rünnakutel esimese rünnaku tagajärgi.

Pioneeride eskadroni õine tegevus.

Tegevuse eesmärk — raudteeliini purustamine ribal Longmoor Camp kuni Liss Forest, sillalt Longmoor Bridge ja harult Weavers Down. Eskadroni ülem sai üldise maastiku skeemi, kus oli ära tähen-datud vaenlase, s. o. 8. raudtee kompanii, asupaigad. See skeem pidi kujutama luure tagajärgi. Eskadroni ülesanne oli — liikudes asupaigast Aldershot Longmoor'i (26 km) purustamise vahenditega, ettesaates samal ajal pilkkonnad tee suunas vaenlase tähelepanu mitte kõites enda peale Longmoor'is (500 m raudteelt) — läbiviia maksimaalne raudtee purustamine öö kattel ja siis taanduda. Selle eel luuret eskadron ei korraldanud ja liikus tundmata oludes, seda tehti selleks, et manöövri tingimused oleksid lähemalt vastanud lahingu olukorrale.

8-as raudtee sapööride kompanii ei pannud välja raudteele piilurisi, et ärahoida õnnetu juhtumisi, mis võisid kergesti aset leida öösel pommide löhkemisel. Oli põhinõudeks võetud, et eskadron saab arvestama, nagu oleksid piilurid raudteel välja-pandud. Teisest küljest oli maa-ala, kus pidi aset leidma eskadroni tegevus, siiski ümbritsetud postidega paigutatud varjatult, kellede ülesandeks oli — äramärkida, kas oli kuulda kära, hääli ja kas polnud märgata tuld, kui eskadron tegevust algas.

Aja jaotus ja tööde läbiviimine.

2,5—4 km kaugusel raudtee liinist Griggs Green'is oli valitud koht, kus eskadroni mehed ja voor varustati tarviliku vahenditega. Nagu meie allpool näeme, oli selle koha valik toimetatud õnnetult. Nimelt asus see koht liig kaugel raudteest, millepärast eskadroni mehed, olles koormatud suurte raskustega, kaotasid selle tõttu palju aega liikudes pimedas mööda metsa. Üldiselt kulutas eskadron aega üksikute tööde läbiviimiseks, lugedes väljaastumise momendist Aldershot'ist kuni sinnasamasse tagasipöördu-miseni 9 tundi 45 minutit.

Eskadroni poolt täidetud tööde peale oli üldiselt kulutatud 170 töötundi.

Purustuste mõju raudtee liinil.

Manöövri kokkuvõttel selgus, et mitte-lõhkenud laengute arv ulatus 24%, kui võtta laengud ainult raudtee roobaste pu-

rustamiseks, siis koguni 30%. Sarnane kõrge mittelõhkenud laengute % on sele-tatav töö tingimustega, eriti pimedusega, milles tuli töötada. Roopad, mida tuli purustada, olid kerged — 25 kg, olles tarvitu-sel 20—30 aastat, võrreldes uute roobaste-ga, nõrgad ja kergesti murduvad, mis purustamistel väljendus selles, et roopad murdusid ühtlaselt (siledalt) omades vähe kõverdatud otsad.

Tabelis nr. 1 on ära toodud purustuste tulemustena lehrid.

Tabel Nr. 1.

Laeng kg	Lehtrite mõõdud	
	lähimõõt m	sügavus m
13,05 ammonal	8,40	2,10
12,60 rohi	8,40	1,80
18,00 „	6,00	2,10
12,60 „	5,40	2,10

Lehtride tekitamiseks laengud asenda-ti vooderdamata auku sügavuses 1,80 m ja pinna mõõtus 1,80×0,60 m. Täiteks — liivakotid. Süüütumine — kaks tulejuhet. Ülemines silla purustamisele peatume lühidalt silla ehitusel.

Sild oli puust, kahe- ja ühelekorsete raamtugidega, asendatud betoon alusele. Tugide põiklõige — 30,5×30,5 cm. Iga raudtala all, asendatud põik taladele, oli kalks puu latti kahe toe (samba) vahelise pikkuses, kus juures lati ühenduskohad olid asendatud vaheldamisi, s. o. mitte üks-teise peal. See katkendita lattide rida ja lühikesed vahed raskendasid silla purusta-mist. Oli tarvis purustada mitme toe vahed. Teisest küljest oli silla purustamise töö teataval määral piiratud. Kalda tu-gede purustamine oli keelatud, kartuses, et kivide killud kahju tekitavad, sest 600 m kaugusel asus tee ja kõigest 200 m kau-guses — majad. Samadel põhjustel ei võidud ka alust purustada. Ka ei võidud silda ära põletada, ehk see moodus küll kõige reaalsem abinõu on puust sildade purustamisel, muidugi tingimusi, kui tuli teostab hävitava töö enne vaenlase pära-le jõudmist. Käesoleval juhul võis vaen-lane seda igal minutil segada. Lõpuks sellepärast, et eskadron ei saanud öösel hästi orienteeruda, ei suudetud kindlaks teha, et latid on katkendita. Küsimuse lahendamisel, kuidas silda purustada, ot-sustati õhku lasta ühe kahekordse ja ühe ühekordse toe, kuid mitte kõrvuti, vaid 4 lati vahega üks teisest, mis oli muidugi veaiks. Toed purustati nende alumises osas, mis samuti õige ei olnud, sest kui-i kogu silla raami toed oleksid purustatud

(murtud) saanud niiviisi — oleksid toed võinud alamale laskuda, vähe lüheneda ja uuesti tugineda alusele, mille tõttu kerge paranduse teel oleks võidud silda sõiduks jälle kasutada.

Raami toed normaalselt peavad olema purustatud keskkohalt, et paremini vari-seksid kokku.

Laengute süütamist toimetati elektri abil. Süütitikuid oli 4 ühekordsetele tugidele ja 2×2 kahekordsetele, kokku 8. Silla purustamise tulemus osutus puudulikuks; ühekordsetest tugedest oli purustatud ainult üks ühes vähese aluse purustamisega; kahekordsetest tugedest — 4 tuge 8-st, kaks igas raamis; alused jäid terveks. Toed said vigastatud võrdlemisi vähe, millepärast raskusi nende kordaseadmiseks ei olnud.

Manöövri kokkuvõttel selgus, et ühekordsetes tugestes ei lõhkenud 3 laengut, kahekordsete tugeste juures 2 — mispärast ülejäänud laengud ka täielikult ei lõhkenud.

Põhjuseks oli arvatavasti mitte ühtlane süütitike tundelikkus; kahe leitud süütitiku uurimisel selgus, et nad olid rikked. Õigem oleks olnud õhku lasta laengud üksikute gruppidega, mis oleks nõudnud enam aega ja materjali (tuli-juhhet), kuid tulemused oleksid rahuldavad olnud. Kõige pealt, nagu näitab käesolev juhus, oleks tarvis olnud varem ära katsetada süütitikud koos kogu võrguga või süütada mõned süütitikud igast uuest karbist ja seda muidugi enne, kui mindakse sarnast purustamise ülesannet täitma.

Märkmeid eskadroni töö alal.

Laengud pidid olema kinnitatud kella 0300; purustamine pidi sündima raketi järele. Pärast plahvatust eskadron pidi koonduskohta tagasi pöörduma lühemat teed. Peab ära tähendama, et eskadron töötas ligi 5 km pikkusel maa-alal. Manöövri kokkuvõttel selgus, et sild oli purustatud 10 minuti hilinemisega, sest ei saadud õigel ajal lõpetada kõiki töid sillal; sõjaolukorras oleks sellel viivitusel tähtsad tagajärjed võinud olla, iseäranis kui vaenlane oleks sama ligidal olnud, nagu manöövri oludes. Üldiselt eskadron töötas vaikselt ja kiirelt. Erilised postid, mis olid raudtee liini läheduses välja pandud, olid konstateerinud ainult kerget müra ja kolme valgussädet mõne sekundi vältel. Postid 8. sapöörkompanii raionis ei olnud valgustamist märganud, kuuldki kõigest üks kord metalleseme lööke. Õnneks jäi õnnetus tulemata, sest teadmata põh-

jusel plahvatas üks miinidest enneaegu ja sel ajal kui üsna lähedal viibisid mitmed inimesed.

Lennuväe tegevus kolmandas episoodis.

7. juulil koidikul lendasid eskadrillist välja 3 lennukit, ülesandega kindlaks teha: 1) kas raioon on vaenlasest vaba ja tema taandumise tee; 2) missugused raudtee purustused on märgatavad õhust.

Kell 0513 vastuvõtte jaam sai teate, et maa-ala on vaenlasest tühi ja et vaenlane on taandunud Frensham'i. Mis puutub teise ülesande täitmisesse, siis vaatamata sellele, et aparaadid laskusid 300 m-ni, ei märganud nad peale lehtrite mingisuguseid teisi purustusi. Kell 0700 lennuvägi täitis oma teise ülesande, kuid tehtud ülesvõttes lubavad oletada, et lennuvägi võib kindlaks teha ainult suured vigastused. Edaspidise manöövri käigu kohaselt 8. raudtee kompanii pidi asuma raudtee parandamisele ja lennuvägi — korraldama rünnaku töötava meeskonna peale. Kompanii asus raudtee parandamisele vähese hilinemisega, kell 0700, sest mõned kompanii ohvitserid võtsid osa õhuluurest. Sild seati korda 5 tunni kestva sel, selle aja sees lennuvägi korraldas 3 õhu rünnaku, mis töid takistasid. Raudtee kordaseadmine nõudis 22 töötundi töötades 60 töölisega, s. o. kokku oli ära kulutatud 1320 töötundi; see nõudis 8 korda enam aega, kui purustamise peale ära kulus. Arvatavasti oleks parandamine veel enam aega nõudnud, kui mulda lehtrite täitmiseks oleks tulnud vedada kaugelt. Käesoleval juhul mulda saadi kohapealt, laia mulla vallist. Tööde ajal lennuvägi korraldas 4 õhurünnaku, mis töödes esile kutsusid tööde seisakuid, kogusummas 3 tunniks.

Manöövri järeldused.

Manöövri kirjeldaja (autor) on teinud järeltusi:

Silla või mõne teise tähtsa objekti purustamine tekitab vaenlasele harilikult enam raskusi, kui sama aja ja lõhkeainete kulu juures raudtee liini purustamine.

Kui raudteel asub sild või midagi muud tähtsat, siis on vaja sinna koondada kõik jõud, äraõeldes, kui vaja, teistest tööst.

Et kõrvalmõjud ei saaks parandustööd takistada, selleks on tarvis neid julgestada postide väljapanekuga.

Tähtsamad purustustööd lõpetada esi-

korras ja õigeks ajaks; käesoleval juhul oli sild õhku lastud hiljem teistest purustustest, millel sõja oludes oleksid võinud olla väga halvad tagajärjed.

Raudtee liini purustamine võib omada tähtsuse ainult siis, kui on teada, et vaenlasel on roobastest puudus, nagu see oli Türgimaal 1914.—1918. a. sõjas.

Laengute arv, mis tuleb ühe inimese peale, peab olema võimalikult väike. See ei pea ületama nelja, parem isegi kolme. Mida vähem laenguid ühe inimese peale, seda vähem äraütlemisi lõhkemisel.

Kirjeldatud näide nagu rida teisa näiteid sõjast, (Lõuna-Aafrika sõda 1899.—1902. a. ja Maailmasõda 1914.—1918. a.) kinnitavad, et täielik puusildade purustamine lühikese tööaja vältel on peaaegu võimata, iseäranis seesugustes tingimustes, millistes oli käesoleva töö läbiviimine; sellel seisukohalt puu ja raudbetoon, pakuvad suuremaid raskusi, kui raud ja kivi konstruktsioonid. Nad vajavad väga hoolsat luuret ja nende vastupanu õiget hinnet.

En.

Vastused küsimustele.

1. Küsimus: Kas eeluurimise all viibimise tõttu peavahis vahi all olev üleajateenija allohvitser on õigustatud saama palka ja perekonna abiraha ja kui suurel määral?

Vastus: S.S.K. 19 raam. prg. 210 (IV väljaanne) põhjal saavad eeluurimise ja kohtu all olevad üleajateenijad, kes ametist on tagandatud, kuid kaitseväeteenistusest vallandatud ei ole, palka poolel määral edasi. Perekonna abiraha on nad õigustatud edasi saama täiel määral.

2. Küsimus: Vabadussõjas võtsin osa „N“ polgule alluvas kooliõpilaste roodus. Teenete eest pandi mind roodu ülema poolt allohvitseriks ülendamiseks ette, kuid päevakäsust see ülendamine läbi ei läinud. Kas on võimalik seda aukraadi tagant järgi saavutada ja kuidas?

Vastus: Auastmes kõrgendada võib ainult tegelikust kaitseväeteenistuses olevaid kaitsevälasi. Tegelikust kaitseväeteenistusest lahkunuid tagant järele auastmes tõsta ei ole võimalik.

3. Küsimus: Kas on sõjaringkonna kohtu otsusega ühekuulise arestiga peavahis karistatud ohvitseril õigus saada selle kuu eest palka?

Vastus: S.S.K. XIX raam. prg. 204 ja XVII raam. prg. 1 lisa p. 12 põhjal on arestiga peavahis karistatud ohvitseril õigus palka saada täiel määral.

4. Küsimus: Kas võib sundaega teeniv sõdur, töötades riiklikus tööstuslikes asutuses viimaselt vastu võtta rahalist tasu, kas ületunniraha, töötasu, preemiade jne. näol, saades samal ajal ajateenijale sõdurile määratud palga, korteri, varustuse ja toidu?

Vastus: Sundaega teenivale kaitsevälasele võib maksta ainult ajateenijale sõdurile määratud palka, ükskõik kuhu väeossa või asutusse ta teenistuses määratud. Mingisugust lisatasu ei ole ta õigustatud saama. Ainult väljaspool ametlikku teenistust või tööaega riigile tehtud tööde eest võib temale eritasu maksta, milleks eriline korrd ettenähtud.

5. Küsimus: Ohvitseride teenistuskäigu seadlus prg. 90 näeb ette, et kõik vakantkohtadel teenivad kohustetäitjad saavad ametkoha palga täiel määral. Kui vakantametkoha kohustetäitja on pikemaks ajaks väeosast välja komandeeritud (kursustele), kas on siis uuesti määratud teisel kohustetäitjal vakantametkoha õigus saada palka ametkoha järele täiel määral?

Vastus: Vakantametkoha järele saab ohvitser palka ainult siis, kui ta endisest ametkohast vabastatud on. Ajutine kohustetäitmine, mille aja jooksul ta endisest kohast vabastatud ei ole, ei anna seda õigust.

6. Küsimus: Kas kantakse kaitsevälaste kiidu-karistuse raamatusse sisse kaitseministri „tänuavaldus“, mis on avaldatud käsukirjas?

Vastus: Kiidu-karistuse raamatute sisseseadmist ja nende pidamise korda käsitavad distsipl. karistuste seadluse prg. 47—57 ja Sõmini ksk.lksk. nr. 649—1925. a. ja 145 — 1926. a. Kaituste sissekandmise kohta nendes määrustes ligemat korraldust ei ole. Kuna Kamini käsukirjas avaldatud tänuavaldust ühtlasi ka kiiduks tuleb lugeda, siis on kaitsevälasel õigus nõuda selle tänuavalduse sissekandmist kiidu-karistuse raamatusse.

7. Küsimus: Üleajateenijate teenistusseadluse järel makstakse üleajateenijatele iga kolmeaastase vahetpidamata teenistuse eest ühekordset lisatasu kolme kuu palga suuruses atestatsiooni peale vaatamata. Kuidas on nende üleajateenijatega, kes olid teenistuses enne seaduse maksmata hakkamist, kas makstakse neile endiselt atestatsiooni põhjal, või on kõik ühesugused selle seadluse ees?

Vastus: Üleajateenijate teen. seadl. prg. 19 põhjal saavad lisatasu peale kolmeaastast vahetpidamata teenistust kõik üleajateenijad atestatsiooni peale vaatamata, ka need, kes enne selle seadluse maksmata hakkamist üleajateenistuses olid. Kolmeaastase teenistuse tähtaja arvestamise kohta vaata Sõmini lsk. nr. 272 — 1928. a.

8. Küsimus: Kas võib puhkusel viibiv kaitseväelane sõita välismaale. Kui võib, siis kas võimaldatakse talle sõidupilet 50 prots. hinnaalandusega?

Vastus: Ohvitseride teenistuskäigu seadl. prg. 172 järele (R.T. 37/38 — 1924. a.) on puhkuselviibijal ohvitseril väljamaale sõitmiseks tarvilik peale üldiste väljamaale sõidu tingimuste täitmise veel igakordne kaitseministri luba. Üleajateenijate teenistusseadluse prg. 20 põhjal (R. T. 19 — 1928. a.) on samad tingimused maksvad ka üleajateenijate kohta. Kaitseväeteenistuse seaduse prg. 33 põhjal võivad ajateenijad kaitseväelased pikemaajalist (kuni 1 kuu) erakorralist puhkust saada ainult kaitseministri korraldusel. Sellest tuleb järeldada, et ka puhkuse saamiseks sõidu puhul väljamaale on ajateenijatel sõduritel kaitseministri luba tarvilik. Sama seaduse prg. 34 järele saavad kaitseväelased riigi raudteel sõites kõigis klassides 50 prots. sõiduhinna alandust, mis muidugi ainult Eesti piirides maksev on.

9. Küsimus: Kas saab kaitseväelasele palka kinni pidada tema võla katteks võlausaldajale?

Vastus: Saab kinni pidada Tsiv. kohtup. sead. prg. prg. 1084—1087 ettenähtud korras.

10. Küsimus: Mispärast saab eskadroni (kompanii) varahoidja rühmaväenema põhipalga, s.o. 50 kr. kuus, kuid eskadroni (kompanii) relvur allohvitser ainult 45 kr., kuna ju relvur allohvitseril on igal aastaajal hulga rohkem tööd kui varahoidjal?

Vastus: Sellepärast, et palganormides, millede alusel kaitseväes palka maks-

takse, on varahoidja ja relvur allohvitseri palgad küsimuses tähendatud suuruses ettenähtud.

11. Küsimus: Kas on üleajateenijal, kes 1. V. 1926. a. kuni 15. X. 1928. a. vahetpidamata üleajateenistuses oli ja 15. X. 1928. a. kuni 1. XI. 1928. a. kaitseväe asutuses erateenijana teenis ning alates 1. XI. 1928. a. kuni käesoleva ajani uuesti üleajateenistuses on, õigus 1929. a. jooksul enne 1. novembrit puhkust saada, kui ta ennem korralisel puhkusel ei ole olnud?

Vastus: Üleajat. teenistusseadl. prg. 20 ja ohvits. teenistuskäigu seadl. prg. 179 põhjal võib üleajateenijat, kes vähemalt ühe aasta vahetpidamata kaitseväes teeninud, lubada puhkusele kuni ühe kuuni aastast. Sellepärast tuleb arvata, et iga sugune vaheaeg, mille jooksul üleajateenija teenistuses ei olnud, katkestab puhkuse saamise õiguse seniiks, kuni ta jälle vahetpidamata üks aasta üleajateenija olnud.

12. Küsimus: Mis ajast loeb arstlike komisjoni poolt määratud tervisparandusline puhkus kaitseväelastele? Kas päevast, mil vastav arstlik komisjon selle määrab, või päevast, mil väeosa puhkuse saajale tunnistuse välja andis, ja kui kaua võib väeosa ülem eelnimetatud isikuid teenistuse huvides kinni pidada?

Vastus: Arstlike komisjoni otsus on ainult aluseks tervisparandusline puhkuse saamiseks. Puhkuse algus loetakse päevast, millal see ülemuse poolt lubatud. Väeosa ülem ei või keelduda tervisparanduslist puhkust lubamast või seda edasi lükata, kui vastav arstlike komisjoni otsus olemas on.

13. Küsimus: Millal ja kuidas omab üleajateenija üleajateenijate kogu tegevliikme õigused, kui ta ühes ja samas väeosas teenis üleajateenijana 1922. a. kuni 1927. aasta oktoobri kuuni, olles selle väeosa kogu tegevliige ja uuesti samasse väeossa teenistusse astus 1928. a. detsembris. Kas omab ta põhikirja prg. 13 eelviimase lõike kohaselt kohe teenistusse astudes tegevliikme õigused. Kui ei, siis millal?

Vastus: Üleajateenijate kogude põhikirja prg. 13 järele (R. T. 80 — 1929. a.) võetakse juba olemas olevasse kogusse tegevliikmeid vastu üldkoosoleku otsuse põhjal, kui üleajateenija vähemalt kuus kuud väeosas teeninud, ja rippumata üldkoosoleku otsusest omab üleajateenija tegevliikme õigused, kui ta üks aasta väe-

osas on teeninud. Põhikirja mõtte järele peab 6-kuuline või ühe-aastane teenistuse kestvus eelkäima tegevliikmeks saamisele, nii et kunagi teenitud aeg arvesse ei võeta. See kord on muidugi maksev ai-

nult juhtumisel, kui üleajateeniija vahepeal mõne teise väeosa kogu tegevliige ei ole olnud. Sel juhtumisel saab ta tegevliikmeks ilma erilise vastuvõtmiseta.

— a —

Sõjaväelisi teateid.

POOLA.

Eeskujulik sõdurite elamu.*)

Sellena tahab esineda kasarm, mis möödunud suvel oli ehitamisel Rybnik'ü linnas Poola Ülem-Sileesias.

Mõningaid andmeid selle ehituse kohta. Ta on hästi suur maja ja mõeldud ühe pataljoni mahutamiseks. Iga 26 sõduri, s. o. rühma või kahe jao à 13 meest peale on oma elamisruum, kuhu tarbekorral võiks veel mahutada 4—6 meest üle ettenähtud normi. Iga kompanii ruumi juures on pesemistuba kraanidega iga 7 mehe peale üks, väljakäigu koht iga 20 mehe peale üks auk ja pissuaar, võimla ja söögituba; neist viimane asub keldrikorral.

Taudide puhul on võimalik üksikuid pataljoni allüksusi isoleerida teistest, kusjuures iga kompaniil on kasutada oma trepp kasarmust väljapääsuks.

Eluruumides on ettenähtud iga sõduri peale 5m² põrandapinda ja 17m³ õhku; tubade kõrgus 3—4 m; üldiselt on püütud suurendada põrandapinda ruumi kõrguse arvel, kuna olevat kindlaks tehtud, et haiguste levimine ripub palju rohkem põrandapinnast kui õhumahutisest iga sõduri peale.

Samadel põhjustel on Rybnik'ü kasarmus loobutud pikkadest koridoridest, mis võimaldavad suurte sõdurhulkade koondamist ning seega tühistavad väikeste eluruumide paremused võrreldes suurtega. Koridorid, nii kuidas neid praegu ehitatakse modernkasarmutes, lähevad kallilt maksma ehitamisel; nad võtavad oma alla kuni 30% kasarmu kasulikust põrandapinnast ning mahutisest, nõuavad tublit kütmist ja suurt hoolt puhtuse hoidmisel. Uut tüüpi eluruumid on varustatud kahepoolsete akendega, mis võimaldab rikka-

liikku valguse ja õhu juurepääsu ruumidesse.

Eluruumide välispoolsete seinte sisse on ehitatud kapid iga mehe peale üks. Kappidest on igaüks varustatud õhuaukudega, mis on ühenduses õhukanalitega seina sees.

Eluruumide välispoolsete seinte sisse on ehitatud kapid, iga sõduri peale üks, kuhu riputatakse ööseks riided ja pesu. Iga kapi on varustatud õhuauguga, mis on ühenduses üldise ruumide ventilatsiooni süsteemiga. Niiviisi saavad riided ja pesu alati tuulutatud; nende asetamine ööseks kokkupandult pinkidele, nii kui seda on praktiseeritud siiani, pole nii teravhoidliselt kui ka riiete kandmise seisukohalt hea, eriti halva ilmaga, kui riided juhtuvad olema niisked.

Lõpuks tulevat Rybnik'ü kasarm palju odavam võrreldes teiste sellesarnaste ehitustega ja seda just koridoride väljajätmise tõttu, mis võimaldab suurendada eluruumi ning paigutada terve pataljon ühte majja.

V. K—ts.

P.-AMEERIKA.

Pederseni automaat-püss.

Ameeriklased on peale maailmasõda eriti energiliselt otsinud automaat-püssi vastuvõetavat mudelit. Pederseni automaat-püssi mudel leidis suure poolehoidu Ameerikas. Nüüd olevat maailmakuulus firma „Vickers-Armstrongs Lts“ valmistama hakanud Pederseni automaat-püsse.

„Vickers-Armstrongs Lts'ilt“ valmistatavate Pederseni automaat-püssi kaliiber on 7 mm, kaal 4 kg (nagu seniste jalaväe vintpüsside normaal-kaal), välimuselt on Pederseni automaat-püss lihtne, esiletikkuvate osadeta. Laadimise mehhanism lihtne konstruktsioonilt ja hästi kaits-

*) Bulletin Belge des Sciences Militaires, september 1929. a.

tud; laetakse 10 padruniga raam-magasiini abil, milline peale padrunite väljalaskmist automaatselt kukub välja ülevaalt-poolt. Pedersen'i automaat-püssil on eriline seade, mis võimaldab tuule kiiruse korrigeerimist. Raua jahutamise eest on hoolitsetud. Hästi väljaõpetatud laskur võivat saavutada minutis 50 sihitud lasku, harilik laskur kuni 25. „Vickers-Pedersen-Automaatpüssi“ tehnilisi andmeid: raua pikkus 60,9 cm, relva pikkus 114,1 cm, kuuli raskus 8 gr, padruni raskus 19,8 gr, magasin 10 padruniga laetud kaalub 220 gr; algkiirus 820 m/sek., kiirus 1000 m peal 340 m/sek.; 1000 m läbijooksuks läheb kuulil tarvis 1,9 sek., 500 m peal tõuseb lennukõverjoon 0,6 m, 1000 m peal kuni 4,5 m; üksikuid osi kokku 103. („Militärwissenschaftl. u. techn. Mitteilungen“ sept./okt. 1929 andmeil).

N.-VENE.

Veovahendite kandejõud SSSR-i punaväes.

1. Veoloomade kandejõud.

Kaamel, tehes 70—80 km päevas — 150—200 kg, hobune — 114 kg, hobueesel, teetõusude iseloomust olenev — 90 kuni 180 kg, eesel — 80—110 kg, põder veab saanil, tehes kuni 12 km tunnis — 150 kg, 6—8 koera veavad saanil 5—6 meest, tehes tasasel teel kuni 14 km tunnis.

2. Vankrite kandejõud.

Kahehobuse veovanker 1884. a. tüüp jalaväes — 491 kg, kahehobuse veovanker 1884. a. tüüp ratsaväes — 426 kg, kahehobuse veovanker kohalikku tüüpi — 327 kuni 400 kg. Ühehobuse veovanker — 131—163 kg, ühehobuse majanduskaarik — 216 kg, kahehobuse padrunikaarik — 455 kg, kandesadul — 98 kg.

3. Veovahendite maht.

Varustuse nimetus	K u i p a l j u m a h u b				
	vankrile		veoautole		
	kahehob.	ühehob.	1,5 ton.	3 ton.	5 ton.
Riietus.					
Palituid	80 tk.	40 tk.	250 tk.	500 tk.	600 tk.
Villaseid pluuse	360 "	180 "	500 "	750 "	1.000 "
Villaseid pükse	350 "	175 "	500 "	750 "	1.000 "
Suvipluuse	720 "	360 "	750 "	1.250 "	1.500 "
Suvipükse	700 "	350 "	750 "	1.250 "	1.500 "
Mütse	1.600 "	800 "	3.000 "	5.000 "	7.000 "
Jalatsid.					
Saapaid või poolsaapaid .	140—160 pr.	70—80 pr.	350—450 pr.	500—600 pr.	600—700 pr.
Pesu.					
Särke	800 tk.	400 tk.	1.200 tk.	2.000 tk.	2.500 tk.
Aluspükse	800 "	400 "	1.200 "	2.000 "	2.500 "
Käterätte	800 "	400 "	1.500 "	2.500 "	3.000 "
Taskurätte	800 "	400 "	3.000 "	5.000 "	6.000 "
Jalgrätte	800 "	400 "	1.500 "	2.500 "	3.000 "
Soojad esemed.					
Kindaid	2.000 pr.	1.000 pr.	4.000 pr.	8.000 pr.	10.000 pr.
Kampsune	400 tk.	200 tk.	500 tk.	750 tk.	1.000 tk.
Sooje aluspükse	400 "	200 "	500 "	750 "	1.000 "
Villaseid jalgrätte	760 "	380 "	1.000 "	2.000 "	3.000 "
Vattpükse	400 "	200 "	500 "	750 "	1.000 "
Poolkasukaid	100 "	50 "	300 "	600 "	750 "
Viltsaapaid	140 "	70 "	240 "	400 "	500 "
Talimütse	720 "	360 "	1.500 "	3.000 "	4.000 "
Rakmed.					
Võõrihme	4.000 tk.	2.000 tk.	8.000 tk.	15.000 tk.	20.000 tk.
Padrunitaskuid	800 "	400 "	1.500 "	3.000 "	4.000 "
Padrunitaskuid rinnal	1.960 "	980 "	4.000 "	8.000 "	10.000 "
Seljakotte	580 "	290 "	1.200 "	2.000 "	3.000 "
Veepudeleid	660 "	330 "	1.200 "	2.000 "	3.000 "
Supikatlaid	800 "	400 "	1.500 "	2.500 "	3.500 "

Kr-m.

Sõjakirjandust.

PRANTSUSMAA.

Revue militaire française.

Nr. 97.

1. juuli 1929. a.

„Montdidier, 8. august 42. diviisis.“ (Kol. leitnant Grasset.)

„Suurte üksuste kaitse õhukallaletungide vastu.“ (Kol. leitnant Vanthier.) Autor asub probleemi lahendamisele, kas ei ole otstarbekohane omada suurtükiväge, mis oleks võimas tulistama nii maapealseid kui õhus viibivaid märke. Peatudes inglaste kapten Loch'i ja major Cherry vaadete juures, sama probleemi lahendamiseks, tuleb autor otsusele, et õhuoht kasvavat iga päevaga; suurtel kõrgustel lendavate lennukite tulistamise probleem minevat täielikult lahku maapealsete märkide tulistamise probleemist; sarnaste lennukite tulistamine olewat võimalik ainult spetsiaal suurtükiväega, mille on varustatud tarvilikkude instrumentidega. Lendamine väikestel kõrgustel muutuvat sagedamaks. Vajalik olevat, et õhukaitse abinõud muudaks lendamise väikestel kõrgustel vaenlase lennukitele hädaohtlikuks; see olevat võimalik kerge automaatsuurtükide tarvitusele võtmisega. Seejuures olevat tarvilik silmas pidada, et tulevikus on lennukid kergelt soomustatud, millest järgnevat võimalus ja tarvidus ka välisuurtükide kasutamiseks madalal lendavate ja soomustatud lennukite tulistamiseks. Arutades seda võimalust puht taktikalisest vaatepunktist, leiab autor, et hariliku välisuurtükiväe kasutamine, praeguste (prantsuse) koosseisude juures, olevat võimalik ainult väljaspool lahingu olukorda (jutt on üksuste orgaanilisse koosseisu kuuluvast välisuurtükiväest), sest viimane seab välisuurtükiväele üles kindlad nõudmised tulistamiseks, mistõttu talle ei jäägi aega õhusviivate märkide tulistamiseks. Väikekalibribrilised suurtükid ja kuulipildujad jala- ning suurtükiväes tulevat aga kõik tööle rakendada õhukaitseks. (Järgneb.)

„VII saksa armee katteüksusena.“ (Kapten Marchal.)

„Veel mittealistunud Aafrika alaheitmine.“ (Kindral Armengaud) Autor soovib energilise tegevusega asuda Anti-Atlase maa-ala vallutamisele, mis oleks baasiks prantsuse asumaade suurenemisele Aafrikas.

„Neufchateau lahingu uurimus.“ (Major Pugens.) Vt. „Sõdur“ Nr. 39/40 s.a.

Välisriikide sõjakirjanduse ülevaade.

Soovitatakse austria kolonel Max von Pitreich'i teost „Lemberg 1914“ kus käsitatakse operatsiooni Galitsias 1914. a. Olevat väga põhjalik sõjaajalooline teos.

Bibliograafia.

R. Tck.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 11 — 18. sept. 1929.

Artikkel „Mehhaniseerimine - motoriseerimine“ on kokkuvõtte kindral H. Rowan-Robinsoni teosest „Further aspects of mechanization“, London 1929. Selgitatakse kõigepealt mõlemat mõistet.

Inglaste juures loetakse motoriseeritaks sarnast sõjaväe suuremat üksust, mille koosseisus on mootorveoabinõud inimeste, hobuste ja

varustuse ümberasetusteks, peamiselt strateegilises (operatiivses) ulatuses, näiteks — motoriseeritud diviis.

Sõjaväe mehhaniseerimise all mõistavad inglased musklitejõu asendamist mootorjõuga liikuma pandud ja soomusega kaitstud masinaga; suuremaks taktikaliseks üksuseks on soomusdiviis.

Nende kahe mõiste segamine on toonud valearusaamisi inglise sõjakirjandusest. Inglased tegid 1927. ja 1928. a. manöövritel katseid mehhaniseeritud brigaadiga, kuna tänava tehakse manöövril katseid kahe motoriseeritud jalaväe brigaadiga, et leida kõige ajakohasemat jalaväe rügemendi organisatsiooni.

Leppa: „Jalaväe küsimusi“. Neljanda rügemendi vajadusest diviisi koosseisu. Artiklis „Mis nõuame raskeilt kuulipildujatelt?“ näidatakse r. k. ülesandeid pealetungil ja kaitsele ning soovitatakse vastavalt sellele muuta pataljoni koosseisu. Senisest 12 r. k. pataljonis olevat vähe.

Ratsaväe ajakohasest organisatsioonist.

„Milline maastik takistab tankide tegevust.“ Maastiku hinnang ühes arvude toomisega takistuste kohta. Näitena tuuakse Hochstädti (13. 8. 1704.) lahinguvälja hinnang tankide kasutamise seisukohast.

Kuulipilduja uus laffeti-mudel maapealsete märkide tulistamiseks.

Kindral v. Kuhl: Kindral Brussilovi mälestustest. Refereerides Brussilovi mälestusi prantsuskeelse tõlke järele, leiab v. Kuhl nad olevat ühekülgsed ja ennast ülistavad.

„Otsustava lahingu uuestisünni küsimus.“

„Purjetamise väljaõppest.“

„Schveitsi kiri.“

Reichsheeri elust.

Sõjaväelisi teateid.

Sõjakirjandust.

K.

AUSTRIA.

Militärwissenschaftliche und technische Mitteilungen.

(Sõjateaduse ja tehnika ülevaade.)

Kuukiri ilmub Viinis Austria liiduväe ministeeriumi väljaandel kaksiknumbritena. IX aastakäik.

Toimetaja kolonel (Oberst) Franz Schubert. Septembri—Oktoobri 1929 kaksiknumber on pühendatud Viini kaitse mälestamiseks türklaste vallutamise katsete puhul 400 aasta eest, s. o. aastal 1529.

Esiartiklik on „1529“, milles toimetus selgitab tolle aasta tähtsust Austriale ja kogu inimsoo kultuurile, sest Viini all 1529 löödi tagasi ida kallaletung läänele.

Oberst-leitn. Dr. Oskar Regele: Türklaste võimu arengust. Viini piiramise puhul 400 aasta eest türklaste poolt.

Türgimaa püsis umbes 6 sajandit maailmariigina. XVI sajandil moodustasid tema territooriumi laiad maa-alad Väike-Aasiast, Põhja-Aafrikast ja Euroopa lõuna osadest. Türgi võim tõusis kõrgeima tipuni Sultan Soliman (Sulaiman) II (1520—1566) valitsuse ajal. 1521. aastal vallutas Soliman II Belgradi, luues sellest eelbaasi sissetungiks Kesk-Euroopasse.

Ta astus ägedasse võitlusse ungarlastega ja viimaste mehisele vastupanule vaatamata saavutas nende üle rikkalikke võite. 1526 Mohác'i juures läks ungarlastel korda suurte ohvritega pidurdada Solimani II edasitungi. 1529. a. asus Soliman II Konstantinopolist sõjakäigule 250.000—300.000 mehega. Viini all peatati austerlastelt see suur Kesk-Euroopat ähvardav jõud. Kuigi Viini all pandi seisma türklaste sissetung Kesk-Euroopasse, püsis viimane sajan-dite jooksul vaid kaitsel türklaste vastu. See oli Venemaa, kes XVIII sajandi teisest pool-est alates algas suurt poliitilist ja strateegilist pealetungi Türgi võimu hävitamiseks Euroopas.

Venemaa viis sajandite jooksul oma peale-tungiga Türgi 1878. a. (Berlini) rahuni, milli-sega murti türklaste võim Euroopas. 1912/13 ja 1914—1918 sõjad tõrjusid Türgi Euroopast välja.

Kol. ins. Günther Burstyn: Viini piira-mine 400 aasta eest türklaste poolt.

Andmed Türgi tollaegse sõjaväe komplek-teerimisest ja väljaõppest. Poliitilisest olukor-rast Euroopas 1529. Ettevalmistusi Viini kaitseks. Võitlusi Viini all. Türklaste ebaedu põhjenes viletsatel varustus-oludel. Artikli-le lisaks on toodud seeria äratõmbeid tollaegse-st meisterlikest kihutusplakatitest türklaste vastu.

Hauptm. B. Scheichelbauer: Austro-Un-gari soomusrong Nr. 2. võitlustege-vusest. Artikkel sisaldab Sõjaajaloolisi näi-teid Soomusrongide tegevusest Maailmasõjas: 1915 Monfalkone (Itaalia rinne) juures, 1916. a. Zablotovi juures (Venelaste vastu).

Saksa res. Kindralstaabi-Kapten Hans Rich-tes: Õhujõudude osavõttust võit-lustest maa pinnal. Ajalooline ülevaade selle küsimuse arengust ja taktikalisi ettepane-kuid koostöök õhujõudude ja maaväe vahel.

Kindralmajor Otto Ellison-Nidlef: Hõlp-tule suurtükiväe kõigeraskemate tüüpide tegevusest positsioon-la-fettilt.

Austria liiduväe (BH*) major Fritz Franek: Moodsa väljaõppe vahenditest. I. osa — teoreetiline väljaõppe, mil-leks kasutada: pilte („õige“ ja „vale“ te-

*) BH — Bundesheer — liidusõjavägi.

gevuse näitamine pildil), mudeleid, läbilõikeid, filmi (eriti mõjurikas vahend), laskemänge (eriti suurtükiväe jaoks) erilistel aparaatidel (Prantsusmaal ja Schveitsis on tarvitusel Bara-novi — laskeaparaadid) ja hoolikalt valitud kirjandust.

II osa — praktiline väljaõppe. Ka selles osas tuleb kasutada mitmesuguseid vahen-deid, mis tegevuse viiks lahingu-olukorrale lähe-male.

Vaenlase üksuste ja olukorra märkimiseks kasutada sõdureid, lippe, erilisi tahvleid; tule märkimiseks õppepadroneid, fugaase, värvilisi lampe; kasutada suitsu ja udu moondamise va-hendina.

Major dr. teh. Fr. Heigel: Suurtüki-väe materjaal-osa arengust ala-tes 1914. a. Vaatleb leitnisi ja täiendusit kui suurtükide eneste nii laskemoona juures. Arti-kkel väärrib tähelepanu. (Artikli algus on mai-juuni numbris 1928, järg on jaan-veebr., mai-juuni, juuli-august ja sept.-okt. kaksik-numbrites 1929. a.).

Hauptman (BH*) Kurt Fechner: Psüh-hotehnika ja selle tähtsusest sõja-väes. Eriti võivat loota abi psühhotehnikalt tehnilised väeliigid, nagu lennuvägi, soomus-väed, sõjagaasiüksused jne.

Sõjaväelisi teateid. Sõjakir-jandust. Liiduväe elust. K.

ITAALIA.

Rivista Militaire Italiana. September 1929. a.

Major A. Tosti. Itaallaste vastupanu Sette Comuni (seitsme valla) kilt-maal — marssal v. Conradi arvamise järgi. Kirjeldatakse „Melette lahingut“ ja aust-ria-saksa pealetungi Itaalia rindel 23.—25. novemb-ri 1917. a.

Kolonel L. Mentasti. Kallaletungi or-ganiseerimine, ettevalmistamine ja läbiviimine esimeses järgus tegut-seva diviisi poolt. Autor käsitleb küsimust alul teoreetiliselt ja katsub seda siis lahendada üksikasjaliselt läbitõotatud taktikalise ülesande peal.

Kol.-leitnant A. Rosmini. Väekorpuse ja diviisi seljataguste teenistuste te-gevus kallaletungi organiseerimi-sel, ettevalmistamisel ja läbiviimi-sel. On sisuliselt eelmise artikli (kol. L. Men-tasti) järg ning täiendus. Käsitleb samuti küsi-must teoreetiliselt ja praktiliselt konkreetse näite abil.

Kolonel M. Soddu. Üks kerge-te üksus-te kasutamise juhused Gebel Cirenai-ca's. Taktikaline ülesanne ühes lahendamise-ga kerge-te osade tegevuse peale Põhja-Aafrika maast-iku ja vastase (kõrbe suguharud) oludes.

Kol.-leitnant L. Giani. Meie Lõuna-Dan-calia. Itaalia Aafrika asumaa Eritrea kaugema ja metsikuma osa monograafiline kirjeldus.

Retsensioonid. V. K.—ts.

BELGIA.

Bulletin Belge des Sciences Militaires. Sep-tember 1929. a.

Belgia armee operatsioonid 1914.—1918. a. sõjas. Stabiliseerumise pe-riood. (Järg v. Bullet. Belge des Sciences Mil-it., august 1929. a. ja „Sõdur“ nr. 37/38 1929. a.). Belgia armee tegevuse kirjeldus rindel: Canal

ESIMENE EESTI

GLASEE KINDATÖÖSTUSE

„RENOM“

TALLINNAS

tooted on saadaval

Tallinna Sõjaväe
Majandusühisuses

Nieuport-Furnes-Steenstraat, 11. III 1915. a. kuni 5. VI. 1916. a.

Kolonel Tasnier. Luure (teadetekogumise) taktika (III). Artikkel järgneb. (V. Bullet. Belge des Sciences Milit., august 1929. a. ja „Sõdur“ nr. 37/38 1929. a.).

Major F. Delvaux. Ühe rahva läbielamused (III). Artikkel järgneb. (V. Bullet. Belge des Sciences Milit., august 1929. a. ja „Sõdur“ nr. 37/38 1929. a.).

Major M. Flameng. Mõtteid r. k. kasutamise kohta kaitsed.

Viimasel ajal on Belgia sõjaväes märgata tendentsi diviiside koosseisu kuuluvaid r. k. pataljone jaotada ning allüksuste kaupa määrata jalaväe rügementide käsutusse. — millega on tegelikult võetud küsimuse alla nende pataljoni olemasolu tarvidus.

Kuigi praegusel ajal r. k. tavaliselt tulistab otsehitimisega ning peamiselt keskmistele kaugustele (1000 m), leiab autor, et ka neil tingimustel diviisi-üleml teatud olukorras võiks edukalt kasutada suuremaid r. k. üksusi lahingusse viskamiseks seal, kus on tarvis massilist jalaväetuld. Nii näiteks, kaitsel need üksused võiksid saada ülesandeks massilise ja hästi juhitud tulega paraliseerida vastase tegevust tähtsamates suunades ja punktides peale selle kui ta on kaitsja julgestusosad tagasi tõrjunud ja läheneb vastupanu positsiooni eelservale.

Seda ülesannet suudaksid r. k. täita edukamalt siis, kui nad tegutsevad massina. Seepärast autor soovib diviisidele jätta nende r. k. pataljonid ja jalaväe rügementide tarvis vormeerida erilised kolmest r. k. ja ühest jalaväe rühmast koosnevad kompaniid, missugused allüksid vahetult rügemendi ülemale, moodustades viimase tulevaru. Oma väidetes autor toetub prantsuse sõjakirjandusele, kus võivat tähele panna tugevat voolu varemalt jalaväe diviiside koosseisu kuuluvate r. k. pataljonide uuesti-moodustamiseks.

Kapten Wanty. Jalaväe vaatlus. Käsitlenud jalaväe vaatluse organiseerimist ja teostamist tüübilisemate lahingülesannete täitmisel jõub autor otsusele, et:

— vaatamata sellele kui suur on jalaväe üksus ja missuguses olukorras ta tegutseb vaatlusel, on alati täita kaks ülesannet: silmas pidada lahinguvälja oma osade julgestamiseks ja sidepidamiseks; luurata ja koguda and-

meid, mis on tarvilikud juhtidele mitmesuguste relvade tegevusse panemiseks:

- vaatluspunktide süsteem peab olema arenenud rinnetpidi ja ešeloneeritud sügavusse ning hästi külgepassitud jalaväe asetusele;
- jalaväe üksused, kes on varustatud mitmet tüüpi relvadega (vintpüss, k. k. ine.) peavad omama erilist väljakoolitatud vaatlajaid (kompanii, pataljon, rügement), kuna teised, väiksemad üksused (jalaväe j. r. k. rühm) võiksid läbi ajada ilma eriteadlasteta, s. o. harihkkude sõduritega, kes on saanud ainult osalise ettevalmistuse ning suudaksid toimendada vaatlust lähematele kaugustele;
- vaatlus peab olema pidev, mida tuleb võtta arvesse koosseidude väljatöötamisel; rügemendis ja pataljonis peaks vaatlajaid jatkuma igatahes kaheks vahetuseks;
- vaatlajaid tuleb valida erilise noolega; nad peavad suutma kiiresti kohaned maastikule ja nii õelda instinktiivselt leidma kohaseid punkte vaatluse toimetamiseks.

V. K—ts.

SOOME.

Sana ja miekka (Sõna ja mõök). 1929. Nr. 16.

Sisustik: Üldisest poliitilisest kasvatuses, Valkoinen mies. Sõjalisest kasvatusõpetusest, Hannes Antila. Sidetuvid, Everstil. (kol.-ltn.) Ekberg. Kaitseliit tuleb ajada laiali! Renu. Teateid.

Üldisest poliitilisest kasvatuses. — Kirjuti- ses on esitatud kaks nähtust, mida põhjenda- takse üldise poliitilise hariduse puudusega; need oleksid: kodanikkude loid osavõtmine valimis- test ja erakondade klassipoliitika. Mõnesugust poliitilist äratus- ja haridustööd leidub ju aja- lehiski, kuid see on ühekülgne, kuna seda tehakse teatud erakonna seisukohalt. Üldine poliitiline haridustöö aga peab seisma väljas- pool erakondade piire. Eeskujuna võivat võtta siin Saksa ülemaalist poliitilist haridustööd, mida nimetatakse Heimatdienst'iks.

Sõjalisest kasvatuses. — On kirjeldatud lä- hemalt 3 erilise kasvatusastme (valitsemine, õpetus ja juhtimine) ülesannet.

Sidetuvid. — (Järg). Lakk. Käesolevas järgus kirjeldatakse tuvide kodu, asupaiga kor- raldamisest. (Järgneb).

Kaitseliit tuleb ajada laiali! — Vastuväide

Süntud Soome

NESTOR
seep

BENSIIT
seep

NESTOR
seebipulber

Süntud Rootsi

Mööbli-
ja auto
polsterdamisnakk

EMIL KUMENIUS, TALLINN, LAI UUL. 9

TELEFON 12-86

„Suom. Sosialid.“ kirjutisele, mis ilmunud suvalimiste puhul.

Teateid Ameerika Ühendrikest, Poolast, Hiinast, Nõukogude Venest ja teisi teateid.

Sana ja miekka (Sõna ja mõök). 1929. Nr. 17.

Sisustik: Gaas — liinitagune relv ja rahuaegne „koll“. — Artikkel on mõeldud vastuväiteks neile, kes üleliia suurendavad gaasisõja koledusi. Gaas on tuleviku sõjas samuti esijoonel liinil tarvitatav relv. Seljataguse relvana on selle sihiks rohkem moraalne kahjutoomine (segaduste ja lootusetu meeleolu loomine sõjajaegses närvilikus rahvas) kui inimeste ja varade hävitamine. Peab valgustama rahvast gaasisõja hädaohu seisukohalt ja õpetama tarvitama gaasikaitselise abinõusid.

— Artikkel on mõeldud vastuväiteks neile, kes üleliia suurendavad gaasisõja koledusi. Gaas on tuleviku sõjas samuti esijoonel liinil tarvitatav relv. Seljataguse relvana on selle sihiks rohkem moraalne kahjutoomine (segaduste ja lootusetu meeleolu loomine sõjajaegses närvilikus rahvas) kui inimeste ja varade hävitamine. Peab valgustama rahvast gaasisõja hädaohu seisukohalt ja õpetama tarvitama gaasikaitselise abinõusid.

Sõja vastu. — Palju on kirjutatud sõja vastu. Sõja koledusi kujutav kirjandus on nii suur, et selle läbilugemine osutub võimatuks ühele inimesele. Iseäranis Saksas ja Prantsmaal antakse välja piltteoseid, mis kihavad purustatud haavatuist ja surnuist, vigaseist ja moonutatud inimestest. Kuid kõik see ükski ei suuda kõrvaldada sõda. Omal ajal äratas suurt tähelepanu Bertha von Suttner'i kuuluis romaan „Sõjariistad maha“. Mõeldi, et on ilmunud teos, mis annab lõpuliiku hoopis sõjale. Kuid tulid uued sõjad ja laastasid maid ja rahvaid. Nüüd on ilmunud ja üldise tähelepanu osaliseks saanud Remarque'i teos „Im Westen nichts Neues“. Paljus arvustusi on otsekohe öeldud, et see teos muidugi lõpetab sõja. Kuid kuidas võiks mingisugune teos lõpetada sõja? Teos võib ainult tuua ilmsiks sõja varjuküljed inimkonnale niisugusel kujul, et see kannustab tegevust rahu seisukorra kindlustamiseks, kuid sõda see ei lõpeta. Sõda ei lõpeta ka Emil Ludvig'i „Juni 14“, ega mingisugused tulevad teosed. Sõja lõpetamine on ülev rahvusvaheline korraldustöö, nii lai ja ülev, et see näib nüüdisajale ülejõuliseks pingutusena. Sel ajal kui patsifistid kujutavad sõjakoledusi, teevad eri riikide diplomaadid rahvasteliidus tööd rahvusvaheliste suhete korraldamiseks niisugusele alusele, et arusaamatusi võidakse lahendada rahulikul teel. Geniaalsemad neist püüavad veel kaugemale, nad püüavad läbi murda sellest ülepääsematust müürist — suurriikide võimust ja rahvuslikest egoismist. Prantsuse minister Briand on tulnud geniaalsele ideele: ühendada kõik Euroopa riigid Euroopa ühendriikeks (Paneuroopa). Kuid kuigi see idee on tervitatud kogu Euroopas ja sellel oleks suur tähtsus just Euroopa majanduslikult seisukohalt, on sellel ka oma varjuküljed. Mõned Itaalia ajalehed on tõrjunud Paneuroopa mõtte kui võimatu. Samuti ei enusta sellele midagi head Snodeni sõnad Haagis: „Suur-Britannia ei mõtle enam olla Euroopa lüpsilehmaks“. Tõelikult ei ükski valitsus hakanud aadet praktiliselt toetama. See on jäänud ainult viisakaks fraasiks. Paar ajaloolist fakti valgustavad kujalt seda küsimust, nimelt Kreeka ja Saksamaa ühinemine. Ühinemist, mida kergendasid mõlemal juhul ühine keel ja kultuur tuli siingi teostada sõja abil. Euroopa riikide ühinemist aga raskendavad peale muu veel rahvuslised ja keelelised lahkiminekud.

Ks.

N.-VENE.

Wojennõi Westnik nr. 34 — 14. 9. 1929.

A. Meezit: Sõjakoolide õppetööst. 1928. a. sügisest sõjakirjanduse õhutusel olevat sõjakoolides palavikulikult asunud õppetööle. (Kümme konda pilti — ronimised üle „plangu“, lastekõvete koondriivis, rännak gaasimaskis jne. selgitavad „palavikulikku“ tööd. K.).

A. Makarov: KUKS'i*) tööst 1928.—1929. a. jooksul. KUKS'i mõeldud aasta kuulajaskonnas on 29,7% töölisi, 0,5% sulastest, 32,5% talupoegadest, 29,8% ametnikest, teisi 7,5%; kommuniste 65,3%, parteituid 34,7%. Keskkooli ja kõrgema haridusega 46,1%... Ühesnaga õpilaste kontingent paranevat sotsiaalselt ja haridusliseselt. Õpetajaskonnas olevat 79,7% parteituid.

A. Suvorov: Uuele teele. Sõjakoolides olevat 1928./29. õppeaasta alul asunud kindlal käel teostama praktilist väljaõpet. Õpetajatel olevat aga suur kaldumus teoretiseerimiseks. Sellega tulevat võidelda. Propagandale tulevat anda tarvilik arv tunde. Nii olevatki „politilise mendi“ selgitamiseks antud 2 tundi nädalas ja usuvastaseks kihutustööks vanemale klassile kokku 35 tundi, mida tulevat tervitada.

Nesterovski: Juhtkonna väärtuse tõstmisest. Soovitab kui mitte 6-, siis vähemalt 3-kuulisi kordamiskursusi.

A. Moskalenko: Kas vajame katseid? Ei. Katsed sigitavad vaid „numbritõestureid“ ja väsitavad asjata pingutustega eksami-nädalate ajal korralikke töömehi.

B. Lavrov: Kursantide attesteerimisest. Nõutakse kinnitatud küsimuslehte, millel esitatud küsimustele saaks attesteerija anda kindla vastuse.

N. Petrov: Noorema juhtkonna kvaliteedi tõstmisest. Noorem juhtkond ei vastavat aja nõuetele. Üldharidus vähemalt 60%-dil nõrk.

J. Zapadajev: Kuidas vältida Sõjakoolides õpilaste nõrka ettevalmistust kuulipildujate asjanduses? Tuleb organiseerida vastavad laskeharijutused kui ettevalmistaval perioodil koolis, samuti suvistel õppustel laagris.

A. G.: Rügement kaitsel laial rindel (suurel kaitselõigul). Taktikaline näide.

Politrüki osa.

Teravilja kogumise käigust, küla-kurnajate mõjust sellele ja parteipoliitilistest ülesannetest.

K. Zotov: Meetodeid punase laevastiku koosseisude moraalse tasapinna reguleerimiseks.

Ev. Kosmin: Poola fascistliku organisatsiooni tähtsusest ja ülesannetest.

A. Petuhov: Lennuvägi agitatsiooni ja propaganda teenistuses Maailmasõjas. Lennuvägi olevat hästi tegutsenud sellel alal. Nii hästi, et punavägigi võivat kodanlistelt vägedelt selles mõndagi õppida.

Wetshel: Armees mehaniseerimisest.

Sõjaväelisi teateid.

Kostused küsimustele.

Bibliograafia.

K.

*) KUKS-kursõ Usowershenstwowanija komandnogo Sostawa — juhtide täienduskusused.

Woina i Rewoluutsia — nr. 7 — 1929.

J. Žigur: Schlieffeni operatiivne plaan ja tegelik elu. Schlieffeni plaan oli ehitatud XIX sajandi kogemustele; temas ei arvestatud küllaldaselt masside liikumapanekuks tarvitaminevate abinõude arvuga ja sellenärast ta ei kõlvanud 1914. aastal kiire võidu saavutamiseks Prantsusmaa üle.

J. Uborevitsch: Vägede taktikaliseist väljaõppesist suvel.

N. Snitko: Taandumise manöövrise taktikaliseist.

G. Sokolov: Ohukaitsest ratsaväes rännakul ja puhkuseil.

N. Naddatshin: Mis võib nõuda vägede juhatus jõe-flotiilialt?

Pigin: Sõjateadlikust tööst punaväes. Asjad ei olevat siin korras. Kodusõja lõppedes olevat ahnelt asutud teaduslikule tööle, nüüd olevat aga märgata jahenemise.

Põhjused? — Halb organisatsioon, vähe abinõusid, vähe kihutustööd (!... K.).

E. Boltin ja V. Kamski: Agitatsiooni-plakat. Eriti ei õnnestuvat plakatid külaelanik-

kude meelsuse muutmiseks. Ei olevat õige maalida plakati ühele poolele ennerevolutsioonilise nuumatud küllakurnajate tüüpe ja teisele poolele oktoobri revolutsiooniga õnnelikuks (!) tehtud küla. Sellest ei saavat küla nüüdne põlv hästi aru. Näiteks tuuakse mõned ebaõnnestunud kihutus-plakatid.

Baltshis-Zemaitis: Kodusõjast Leedus 1919. aastal.

L. Protopopov: Poola III armee taandumiseist Kiievi alt juunis 1920. Sissejuhatajate osa. Olukord enne otsustavat tegevust edela rindel. Vaenuliste poolte tegevuse kavad. Feltingimusi Poola III armee ümberpiiramiseks 27. V. — 8. VI. Vene ratsaväe edukast (! K.) tegevusest reidide näol. Kuid poolakad, eesotsas marssal Pilsudskiga, ei pööra Vene ratsaväe tegevusele tarvilist (Venelastele tarvilist! K.) tähelepanu ja viivad läbi väga hästi kavatsesud taandumise manöövri. (Artikkel on järg.)

Sõjaväelise teateid: Gaasikaitse vahenditeist ja organisatsioonist P.-Ameerika Ühendriikides.

Suitsu taktikaliseist kasutamisest.

Kriitika ja bibliograafia.

K.

Sport.

Sport Tallinna garnisonis.

28. ja 29. septembril s. a. peeti Tallinna garnisoni spordikomisjoni algatusel esimesed garnisoni üleajateenijate kogude vahelised spordivõistlused. Võistlustele oli ilmunud haruldaselt rohkesti osavõtjaid, 13 üleajateenijate kogust, kokku 173 sportlast. Võistlused koosnesid 8 kergejõustiku ja ühest jao orienteerumisejooksu alast. Kergejõustiku võistlusalad peeti Kadrioru staadionil, kuna jao orienteerumisejooksu Pääskülas „Veski“ raionis.

Võistlused avas staadionil kaitseminister hra O. Köster garnisoni ülema k.-m. Unti saatel. Hra minister kriipsutas oma kõnes spordi tähtsust kaitseväelastele, eriti kaadri keskel, nagu seda on üleajateenijad; soovis ka osavõtjatele head võistluse õnne ja avaldas headmeelt, et üleajateenijad nii rohkel arvul spordivõistlustest osa võtavad.

Olgugi, et võistlused olid esmakordsed, oli võistlustingimused kogude vahel ülipinev. Nii samasid mõned kogud esirinnas kergejõustiku aladel peaaegu võrdsete punktidega, ainult jao orienteerumisejooksu tõi muutust ja määras lõpliku seisukoha.

Tulemused olid järgmised:

100 m jooks.

1) Veltv. Keskküll, Reinhold — Pioneerpat. — 11,3 sek.

2) N. a. o. Kadak, Ilmar — Auto-tanki rü. rinnaosa järel.

3) V. a. o. Raudsepp, Oskar — Merekindlus, rinnaosa järel.

400 m jooks.

1) Veltv. Keskküll, Reinhold — Pioneerpat. — 54,1 sek.

2) V. a. o. Kusbock, Harald — Scouts üks. jal. pat. — 56,1 sek.

3) N. a. o. Mägi, Reinhold — 10. üks. jal. pat. — 56,2 sek.

4) N. a. o. Ruutmann, Erich — Kalevi üks. jal. pat. — 57,9 sek.

1500 m jooks.

1) N. a. o. Salit, Hugo — Scouts üks. jal. pat. — 437,0.

2) V. a. o. Sipp, Johannes — Kalevi üks. jal. pat. — 437,3.

3) N. a. o. Lõiv, Aksel — Pioneerpat. — 442,0.

Teatejooks 800+400+200+100 m.

1) 10. üksik jalaväe pataljoni meeskond (v. a. o. Loorents, Mihkel; v. a. o. Kivi, Oskar; v. a. o. Tõnts, Eduard; n. a. o. Mägi, Reinhold) — 350,1.

2) Kaitseväe ühendatud õppeasutised — 350,2.

3) Scouts üksik jalaväe pataljon — 350,8.

Jao orienteerumisejooksu rakmeis.

1) Scouts üksiku jalaväe pataljoni meeskond (veltv. Piir, Johannes; n. a. o. Salit, Hugo, n. a. o. Ploompuu, Johannes; n. a. o. Veidenbaum, Viktor; v. a. o. Kusbock, Harald; veltv. Arnold; n. a. o. Jalakas, Evald; n. a. o. Lill, Johannes) — 40 m. 12 s.

2) 10. üksiku jalaväe pataljoni meeskond — 1 t. 12 m. 47 s.

3) Mereväe meeskond — 1 t. 13 m. 31 sek.

Kaugushüpe hooga.

1) V. a. o. Raudsepp, Oskar — Merekindlus — 6,34 m.

2) V. a. o. Tõnts, Eduard — 10. üks. jal. pat. — 5,89 m.

3) V. a. o. Hendrikson, Oskar — Mererägi — 5,69 m.

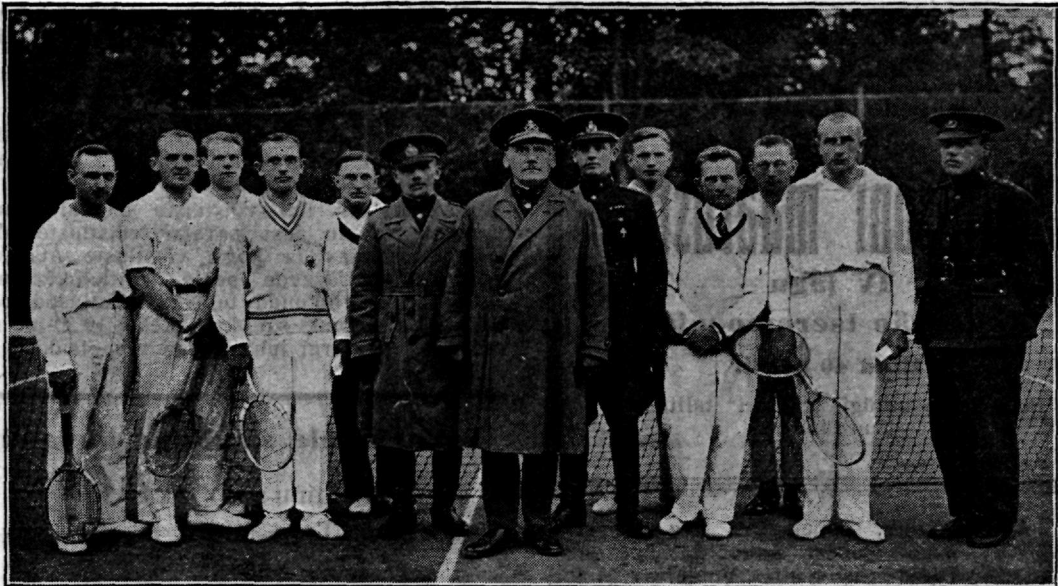
Kõrgushüpe hooga.

1) V. a. o. Tõnts, Eduard — 10. üks. jal. pat. — 1,60 m.

2) Veltv. Uibopuu, Voldemar — Sidepataljon — 1,60 m.

3) Veltv. Keskküll, Reinhold — Pioneerpataljon — 1,60 m.

Tallinna garnisoni tennisvõistlustel kohtadele tulnud ohvitserid ühes garnisoni ülema kindral-majori Unt'i ja spordikomisjoniga.

Kuulitõuge.

- 1) I j. m. Ogle, Karl — Merevägi — 14.37 m.
  - 2) Veltv. Miller, Voldemar — Kv. üh. õppeasutised — 13.91 m.
  - 3) Veltv. Piir, Johannes — Scouts üks. jal. pat. — 13.47 m.
- Granaadiviske märki ja kaugusele.
- 1) V. a. o. Anja, Jaan — Merekindlus — 54 punkti.
  - 2) Veltv. Uibopuu, Voldemar — Sidepataljon — 51 punkti.
  - 3) N. a. o. Anupõld, Robert — Kv. üh. õppeasutised — 50 punkti.

Võistlusaladel omandasid väeosad punkte:

1. Scouts üksik jalaväe pataljon	43
2. 10. üksik jalaväe pataljon	41
3. Merevägi	32
4. Pioneerpataljon	28
5. Kaitseväe ühend. õppeasutised	27
6. Merekindlus	19
7. Kalevi üksik jalaväe pataljon	16
8. Sidepataljon	12
9. Auto-tanki rügement	10
10. Lennuväe rügement	1

Peale võistlusi anti võitjatele garnisoni ülema k-m. Unt'i poolt väärtuslikud auhinnad hõbeasjade näol. Garnisoni ülem tänas veel võitjaid ja avaldas soovi, et järgmisel aastal osavõtjate arv ja pinge veelgi suureneks.

*

Septembrikuu teisel poolel peeti garnisonis ohvitseride tennisvõistlused A ja B klassis. A kl. võistlesid need ohvitserid, kes eelmistel aastatel kolmele esimesele kohale tulnud, kuna B kl. — kõik teised. Võistlustest võttis osa 17 ohvitseri. Võistlused peeti Kadriorus lennukivõistluse rügemendi ohvitseride tennisväljal. Et võistlustest osa võttis rida eelmiste aastate meistreid ja paremaid mängijaid, oli konkurent õige pinev ja tulemusel näitasid häid tagajärgi.

A klass.

1. Leitnant Aleksander Arro — Lennuväe rüg. — 0:6; 6:2; 6:4.
2. Major Karl Freimann — Aegna merekindlus.
3. Leitnant Kurt Prees — Merevägi.

B klass.

1. Leitnant Ervin Martson — Lennuväe rüg. — 7:5; 7:9; 6:4.
2. Leitnant Elmar Adof — Lennuväe rüg.
3. Kapten Martin Grosberger — Kv. üh. õppeasutised.

Võistlusi jälgis huviga ka garnisoni ülem k-m. Unt, kes võitjatele võistluste lõpul üle andis väärtuslikud auhinnad. L—ks.

Kv. Ü. Ö. üleajateenijate kogu kergejõustiku võistlused.

Kv. Ü. Ö. üleajateenijate kogu korraldas 1. oktoobril s. a. esimesed kogu tegevliikmete vahelised kergejõustiku võistlused, Õppeasutuste staadionil — Tondil, algusega kell 1600.

Võistluste eesmärgiks oli: virgutada ja õhutada kogu liikmeid sportimisele ning tõsta rohkem huvi kehalise kasvatus vastu. — eriti tõmmata kaasa neid kogu liikmeid, kellel laialisematel võistlustel ei näi olevat lugupidavaid tagajärgi, või ei saa neist koguni osa võtta, ja selle tõttu tegeliku spordi vastu vähem aktiivsetena osutuvad. Kuna aga oma kogu liikmete vahelistel võistlustel jõudu katsudes see rohkem asjale ligemale tõmmata võiks.

Võistluste kavas oli: 100, 1500 ja 3000 meetri jooksud, kaugushüpe, kettaheide, granaadiviske, odaheide ja kuulitõuge.

Võistlustest võttis osa 29 kogu tegevliiget — üleajateenijat.

Kohtadele tulid järgmised kogu liikmed: —

- 1) 100 meetri jooksus: I koht — v.a.o. Hans Takk, allohv. õppek. aeg — 12,3; II koht —

Ilmus trükist

Kaitsevägede staabi VI osak.
väljaandel

Garnisoni määrustik

IV jagu

Kaitseväe tseremooniad.

Hind 40 senti.

Raamat on müügil „Sõduri“ talituses,
Uus tän. 10

n.a.o. Al-der Lenk, õppepatar., aeg — 12,4;
II koht — n.a.o. Robert Anupõld, õppekomp.,
aeg — 12,6; IV koht — veltv. Voldemar Miller,
õppekomp., aeg — 12,6.

2) 1500 meetri jooksus: I koht — n.a.o. Al-der
Lend, õppepatar., aeg — 4:47,2; II koht —
veltv. Joh. Vilberg, õppekuulip. kdost, aeg —
4:49,4; III koht — asp. v. a. o. Arth. Henning,
Sõjak. 2. asp. komp., aeg — 4:53; IV koht —
v.a.o Joh. Mättik, aeg — 5:11,8.

3) 3000 meetri jooksus: I koht — n.a.o. Al-der
Lenk, õppepatar., aeg — 10:36,6; II koht —
veltv. Joh. Vilberg, õppeklp. kdost, aeg —
10:37,1; III koht — asp. n.a.o. Oskar Roosa,
Sõjak. 2. asp. komp., aeg — 10:38,2.

4) Kuulitõukes: I koht — veltv. Voldemar
Miller, kaugus — 11,68; II koht — kapr. Julius
Gentalen. Kv. Ü. O. staap, kaugus — 10,01;
III koht — n.a.o. Robert Anupõld, kaugus — 9,94;
IV koht — n.a.o. Nikolai Kurvits, õppek. — 9,87.

5) Kettaheites: I koht — veltv. Voldemar
Miller, kaugus — 38,24; II koht — kapr. Julius
Gentalen, kaugus — 33,33; III koht — v. a. o.
Eduard Rakles, õppeesk. — 29,35; IV koht —
n. a. o. Robert Anupõld — 26,80.

6) Granaadiviskes — I koht n.a.o. Robert
Anupõld, kaugus — 71,05; II koht — kapr.
Julius Gentalen — 57,95; III koht — n.a.o.
Nikolai Kurvits — 57,7; IV koht — n.a.o. Jaan
Sild, õppeesk. — 57,65.

7) Kaugushüppes: I koht — kapr. Julius
Gentalen, kaugus — 5,70; II koht — veltv. Vold.
Miller — 5,61; III koht — n.a.o. Friedrich Hallo,
õppeesk. — 5,33; IV koht — n.a.o. Robert Anu-
põld — 5,30.

SISUSTIK: J. Tõrvand. Riigikaitse muredest. — K. Trakmann. Kuukomisjon. — G. L. Külaskäik
Widzemi suurtükiväe rügementi 5.—7. okt. s. a. — -nk. Prantsuse uus lennuinsene-
ride kool. — O. J-n. „Kehalise kasvatuse eeskiri“ I osa. — -st. Veel ohvitseride teenistuskäigu normee-
rimisest. — L. Selgituseks artiklile „Veel ohvitseride teenistuskäigu normeerimisest“. — Kaitseliidu
Saue-manöövrid 12.—13. okt. 1929. — A. Rääk. Mõõdunud laskevõistlused arvudes. — P. Z. Poola elust.
Oktoobri kiri Varssavist. — A. Koern. Merejõudude piiramisest. Macdonaldi sõit Ameerikasse. Kas
desarmeerimise teostamine on lähenemas? — Buldas-Bullers. — Veel ajateenijate väljaõppest suurtüki-
vões. — K. Anton. Mõnda allveelaevast. — Peeter Matz. Tulekindel savi. — J. K. Üleajateenijate riide-
varustuse küsimusest. — En. Ratsapioneeride ja lennuväe tegevusest raudtee lõhkumisel. — Vastused
küsimustele. — Sõjaväelisi teateid — Sõjakirjandust. — Sport.

8) Odaheites: I koht — n.a.o. Nikolai Kurvits,
kaugus — 36,24, II koht — kapr. Julius Genta-
len; III koht n.a.o. Oskar Roosa.

Kohtadeletulijatele jagati kogu juhatusel poolt
hinnalisi ja ilusaid hõbe mälestusasu.

Tüsedamaiks sportlasteks platsil osutused —
veltv. Miller ja kapral Gentalen. Peale nende
oli ka teisi väärilisi sportlasi.

Kahjuks oli ilm võistluste päeval vihmane,
ja nagu kiuste just parajal võistluste algusel
sadama hakkas ka kogu võistluste aja kestis,
mis ka tagajärgede peale kahtlemata mõjus.
Kuid see ei rikkunud tuju ja võistlused kestsid
kuni hilja õhtuni, s.o. kuni kella 19.20-ni, nii et
odaheite tagajärgi juba tulega tuli otsida.

O. G.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Ilmus trükist:

Kv. staabi Topo-hüdrograafia osakonna
väljaandel

Eestimaa füüsiline kaart

2-ne trükk, mõõt $\frac{1}{200\ 000}$, 2 lehel, suurus
140×110 sm, 5 värvis.

Hind 2 kr. 20 senti.

Raamatukauplustele hinnaalandus.
Saadaval Sõjaväe Majandus Ühisuses ja
raamatukauplustes.

Kesklaadu: Kv. st. Topo-hüdro-
graafia osakonna kaartide laadu,

Tallinn, S. Brokusmägi nr. 8,
telefon: kaitseväe keskj. 2-11.

Uusi raamatuid kaitsevägede staabi raamatukogus.

11.457. Meyer, W. Von Wright bis Junkers.
Berlin, 1928.

11.458. Golz, C. Denkwürdigkeiten. Berlin,
1929.

11.459. Eesti lepingud välisriikidega. VII.
1927—1928. Tallinn, 1928.

11.460. Головкин, В. Методика боевой под-
готовки бойца и части в пехоте. Москва/Ленин-
град, 1929.

11.461. Черпак, Е. Военизированные упраж-
нение и игры на местности. Москва/Ленинград,
1928.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Uus tän. 10.

Toimetus ja talitus Uus t. 10. — Kõnetr.: Sõjaväe 163. A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk t. 42.

Kauba Pank^{A/s}

Tartus, Suurturg 12, oma majas.

Asutatud 1905. a.

Telefonid: 9 ja 209. Kinnitusosakond: 183.

Põhikapital . . . . . Kr. 200.000.—
Eri- ja tagavarakapit. „ 139.257.83

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

★

JUHATUS.

★

KINNITUS A-S. EESTI LLOYD'I PEAAGENTUUR.

★

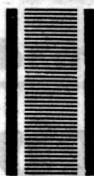
Soovitame

*trikoo- ja nahk kindaid,
koetud sveater'id, kaela-
sidemeid, taskurätikuid,
triiksärke, taskunuge jne.*

**Мое-, пуду-
ja**

teraskaubad

suurel ja väiksel arval.

B. GENSS & POJAD

Tartus, Kütüni 8. Tel. 5-17.

**KIRJUTUSMATERJALI
KAUPLUS, RAAMATU-
KÕITMISE JA JOO-
NES: AMISE ASUTUS.**

CARL UNGER

TARTUS, JAANI 8. TELEFON 5-57.

SOOVITAB:

SCHAPIROGRAAFE

MIMEOGRAAFE

VAHAPABERIT

SCHAPIROTINTI

MIMEOGRAAFI VÄRVI

PARIM
SAAPAKREEM

KONTOR JA LADU

A. HILGENDORFF.

TALLINN, GONSIORI T. 26.
TELEFON 305-31.

FIRMA
„FEODOR MALAHOV“

KALATÖÖSTUS

TALLINNAS, VÖRGU 1 (OMA MAJAS).
TELEF. 18-08. TELEGR. AADDRESS:
FEODOR MALAHOV, TALLINN.

Valmistab :

(plekk-karpides)
Eht Tallinna kilusid,
sprotte õlis,
angerjaid sheeles
ja marineeritud.

Samuti soovitab soolatud kilu
ja silku mitmesugustes puutünni-
des (20 kuni 300 n.), suitsetatud
silku, kilu ja angerjaid.

Firma

„FEODOR MALAHOV“

Müük igalpool

**BONA,
PRIIMA,
ALFA ja
NORMA**

Parimad

taimevõid

Eestis

PHILIPS

väike

valjuhääldaja

Tüüp **2016** maksab
nüüd ainult **38** krooni!

★

Kauba kõrge väärtus võimaldab suure läbimüügi — suur läbimüük võimaldab tööstuse ratsionaliseerimist — ja selle tulemuseks on hinnaalandus!

★

★

Ka teiste tüüpide hinnad on tunduvalt alandatud.

Kes soovib puhast ülekannet, ostab endale PHILIPS valjuhääldaja!

★

Uktsia-Gelts

Tallinna Kõievaabrik

John Carr'i pärijad Tallinnas, Kopli 33. Tel. 12-79.

★

Soovitab laost ja tellimise peale igasugu

köisi
nööre
frosse

Kõik tarvitavad Hollandi kuulsama

Van den Bergh'i vabriku taimevõid

„Sanella“

ja toidurasva

„Alma-Fett“

Ainuesitus Eestis:

Aktsiaselts A. EINPAUL

TALLINN, Siimoni 19.

TALLINN, Siimoni 19.

Telefonid: 308-64 ja 308-53.

SAKU ÕLLETEHAS^{A/s}

Õlu ja môdu

PEALADU:

Tallinn, Suur Kloostri tän. 10-12.

Kõnetraadid: 17-48 ja 32-86.

«Polaris»

Eesti Kinnitus-Aktsiaselts

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

**Tule-, murdvarguse-,
veo-, väärtsaadete-,
kasko (laevakerede)
ja klaasi kinnitusi.**

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad
Kr. 600.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude
eest väljamaksetud üldkokku
Kr. 1.599.690.38

Soliidne edasikinnitus. Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru tän. nr. 12.

Kõnetraadid 14-41, 7-38.

Telegr.-aadr.: „POLARIS“.

Osakond asub Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetr. 6-75.

Agendid kõigis linnades ja maakondades.

A.-S. Trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

Oskar Kilgas

Tallinn, Volta tän. 3. Telefon 2-23.

Valmistab:

Siidsukke
Floorsukke
Villaseid sukke
Laste sukke
Meester. sokke
Trikoopesu

Siidpesu
Siidkleidiriidid
Pesupitse
Paelu
Laste ülikondi
Supelülikondi
Spordiülikondi.

Ainukene sellelaadiline suurtööstus Eestis. Kaubad vabriku märgiga varustatult saadaval igal pool üle maa.

Nõudke ainult meie kaupu.

VABRIK:

Järvakandis.

Tel. Lelle 7.

Järvakandi klaasivabrik

KONTOR:

Tallinnas,

Süda 1

Tel. 15-38, 5-27.

Fourcault sisseseade

valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures

kõrgeväärtuslikku

heledat tahvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas on headuselt parem vastava sordi import-klaasist.

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul, sest produktioon ületab siseturu kogutarviduse mitmekordselt.

Igasugused järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähelepanu.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis.

PEETER MATZ

Tulekindla savi ja kaoliini kaevandus.

Kaevandus — Põlvas.

Juhatus: Tallinnas, Kreutzvaldi 11—2. Telef. 300-97.

MÜÜB: Tulekindlat savi nr. 6, nr. 6-A ja nr. 6-B.
Kaoliini nr. 4, nr. 4-A ja nr. 4-B.
Isolatsioonimasset: gasoliit masse nr. 1, gasoliit masse nr. 2

Meie tulekindla savi massiga võib remonteerida ahjusi, pliitisi, keskkütte koldeid, malmi-, vase-, terase- ja teisi kõrge temperatuuriga ahjusi.

Isolatsioonimassiga võib isoleerida aurutorusid, katlaid, majaseinu, kuurisid ja teisi kivi- ning puuehitusi. Masse teeb nad tule-, vee-, niiskuse- ja helikindlaks.

Tarvitades ülalmainitud aineid on ehituste ja igasuguste paranduste hinnad kahlemata mitu korda odavamad, kui seni tuntud materjalidega töötades. Materjalide headuse eest kindel vastutus. Juhatused ja nõuanded antakse maksuta.

PÕHJA-EESTI ÜHISPANK

TALLINN
LAI TÄN. 1
TELEFON 6-02

Võtab

raha hoiule jooksvale arvele,
aasta ja kuude peale, makstes
ajakohaseid protsente

Annab

laenusid ja toimetab kõiki
pangaoperatsioone.

AKTSIA-SELTS

LIGNUMI TEHASED

TALLINNAS, TELLISKIVI 61.
TELEFON 12-89, 19-57.

Soovitavad oma moodsast nisuveskist

nisupüüli

(pehmet ja sõredat) ja

mannat.

Samuti tuntud headuses meie veskite

rukkijahu,

rukkipüüli,

tangu ja

kruupe.

A.-S. „SILVA“

TALLINN

Peakontor: Merepuiestee nr. 17

Telegr. aadr.: „SILVA“

Telefonid: oma keskjaam väljakutsega „Silva“

Kauplused: Merepuiestee nr. 17 ja Estonia puiestee nr. 19.
Metsa- ja ehitusmaterjaliladu: Jaama 10, * Narva mnt. 27.

Parimad rehepeksumasinad: ARVIKA ROOTSIST.

SUURIM EHTUSMATERJALIDE LADU:

Palgid, lauad,
lubi, tsement,
kips, telliskivid

katusepapp, plekk,
talad, naelad,
värnits, klaas jne.

LAIALATUSLIKUM METSAÄRI EESTIS:

Oma saeveskid, tislertöökoda, laevad ja ekspord.

**TÄIUSLIKUMAD PÖLLUTÖÖRIISTADE, MASINATE, RAUA-
MATERJALIDE, PÖLLURAMMU JA NAFTASAADUSTE
KAUPLUSED.**

„PETTER“ mootorid,

„MASSEY-HARRIS“ mootorid,

„WITTE“ mootorid,

„RASEWSKY“ sahad,

„HEILIGENBEIL“ sahad.

TUNTUD JA KUULSAD AINUESITUSED:

„Firestone“ autokummid,

„Studebaker“ sõidu- ja veoautod,

„Brockway“ veoautod,

„Massey-Harris“ põllutöömasinad

„D. W. F.“ kuullaagrid,

„Th. Flöther“ põllutööriistad,

„Foss“ smirgelkäiad.

**PARIM, MOODSAIM
JA SOLIIDSEIM**

jalanõu

KANNAB KAITSEMÄRKI

Estoking
Tallinn

Le Locle Schweiz

Asutatud 1826. a

A-S. H-y Moser & Co.

Pikk tänav 19, kõne-tr. 22-67.
soovitab

rikkalikumas valikus

tasku- ja käeaurisid maailmakuulsast Hy Moser & Cie vabrikust Le Locle Schweiz. Seinä-, laua- ja äratuskellasid, kette ja käevõrusid, kuld- ja plaqué. Parimat Rootsi kristalli.

F. H. MAULTZSCH

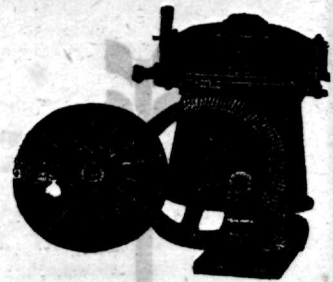
TALLINN, PIKK 33. TELEFON 19-81.

Kunst-veskikivid,

veskikivi valamise materjal, nagu Naksos smirgel La Ferté, kvarts ja tulekivi, Euboea magnesiit ja kloor-magneesium. Veskid ja veski värgid ja nende osad. Valtveskid, kruubimasinad ja kõiksugused teravilja ümbertöötamise masinad. Jahu- ja tangusõelad, püüli ja mannašiid, kruubimasina terasplekid.

PUUPAPIVABRIKUD, SAEVESKID JA JÕUMASINAD,

VEETURBIINID SCHINDLER & GÜNEVALDI VABRIKUST. Ainuesindaja Eestis.

FEI WAL'i

VABRIKU MÄRK

ON VASTUTAV

SEEBI HEADUSE

EEST!

NÕUDKE

FEI WAL'i VABRIKU

● SEEPE!

POOLSIIDI

rüüet

manlileks,
kleitideks ja
pesuks,
kaelasidemeid
ja shalle

soovitab

RIIDEVABRIK

"TEKLA"

Saadaval vabriku ladudes:

Tallinnas, Viru t. 14-1.
Tartus, Uueturu 16.
Narvas, Peetriplats 8.
Pärnus, Riia t. 48.
Petseris, Riia t. 1.
Rakveres, Pikk t. 24.

Šhokolaadi

ja

biskviidi

vabrik

AKTSIA SELTS

GINOLYKER & CO

TALLINN

Lasksime
müügile :

soolabiskviidi

„TORPEDO“

**Yaadaval kõigis
paremates kauplustes.**

Aktsia-Selts „Textil“

Tallinnas

*

Koplis

Oma vabrikud:

*Ketramis-, kudumis-,
apreteerimis-, pleegita-
mis- ja värvimisvabrik*

*

**Vabriku suur- ja
väikemüügilaod:**

KOPLIS, Bekeri tehas 5.
TALLINNAS, Vene turg 1—4.
„ Paldiski mnt.
„ S. Juhkentali 46.
NÕMME, S. Pärnu mnt. 46.
NARVAS, Peetri pl. 8.
RAKVERES, Pikk tän. 24.
PÄRNUS, Rütli tän. 28.
PETSERIS, Riia tän. 1.

*

**Sarpinka, Schoti-ruudu-
line, pesu- ja käterätiku-
riided, flanellid, baikad
ja kõiksugu teised puu-
villased riided.**

Soovalmis kaup.

Lõngad käsitsi ja
telgedel kudumiseks.

Suures valikus:

Sise- ja välismaa siidi
ja villaseid kaupu.

Müük vabriku hinnakirjade järelse

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK: TALLINN, SUUR KARJA 7.

OSAKONNAD: TARTU, VILJANDI, PÄRNU, VALGA, PETSERI,
NARVA JA HAAPSALU.

Peapangal on telefoni keskjaam väljakutsega „KOMMERTSPANK“
Peale selle otseühendus panga juhatusega telef. nr. nr. 9-89, 1-57, 22-09

Telegrafi aadress: „KOMPA“.

Sissemakstud

põhikapital *Fr.* 1.400.000

Võtab raha hoiule

ja maksab kõrget ajakohast protsenti.

Annab laenusid

vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste väärtuste kindlustusel.

Ostab ja müüb

välisraha ja tšekke, Eesti Hüpoteegi Panga pantlehti, Eesti
1927. a. välislaenu pabereid.

Saadab raha

teistesse linnadesse kodu- ja välismaal.

**Toimetab kõiksugu
pangaoperatsioone.**

Korrespondendid kõigis kodumaa
linnades, alevites ja tähtsamates
välismaa linnades.

Kiire pangatalitus.

PANGA JUHATUS.